

บทที่ 3

สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ.2453 – 2500

เมื่อ พ.ศ.2439 รัฐส่วนกลางได้จัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้น ประกอบด้วย เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา และเมืองพัทลุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดีงอำนาจการเมือง การบริหาร และเศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลางเป็นสำคัญ

ในทางเศรษฐกิจ การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชนอกจากจะทำให้รัฐสามารถเก็บภาษีอากรได้อย่างทั่วถึงและมีรายได้มากขึ้นแล้ว ยังทำให้การร่วมมือกับนายทุนขุนนางจีนเพื่อสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากอังกฤษและฝรั่งเศสได้ทำข้อตกลงกันเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2439 กำหนดให้ดินแดนภาคใต้ของไทยตั้งแต่เมืองกำเนิดนพคุณ (ต.บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ลงไปจนถึงหัวเมืองมลายาเป็นเขตอิทธิพลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของคู่สัญญา¹ ความสำเร็จในการต่อต้านการคุกคามของชาติตะวันตกของไทยโดยใช้นายทุนจีน เห็นได้ชัดกรณีการพัฒนาการปลูกยางพาราในไทย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

อย่างไรก็ตาม รัฐยังให้ความสนใจการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานน้อยมาก เช่น ไม่มีการจัดสร้างระบบชลประทาน ทำให้การเพิ่มผลผลิตภาคเกษตร โดยเฉพาะการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่นี้มีปัญหา เพราะต้องอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูกเพียงอย่างเดียว เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เช่น ฝนตกมากเกินไป หรือฝนแล้งเป็นระยะเวลานาน จะส่งผลให้การผลิตประสบความเสียหาย ชาวนาที่เริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการผลิต โดยเฉพาะนายทุนจีนที่ปลูกข้าวเพื่อขายเป็นหลัก โดยใช้พื้นที่เพาะปลูกขนาดใหญ่ มีต้นทุนการผลิตสูง จะได้รับความเสียหายมาก ประสบภาวะขาดทุน มีหนี้สิน เกิดปัญหาในการผลิตซ้ำ เห็นได้ชัด กรณีปลูกข้าวในทุ่งระโนด อ.ระโนด จังหวัดสงขลา ใน พ.ศ.2469

การผลิตข้าวเพื่อขาย

การผลิตข้าวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หลัง พ.ศ.2439 ขยายตัวไม่มากนัก ส่วนใหญ่ยังผลิตเพื่อบริโภคจนถึงปี พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา จึงมีหลักฐานการส่งข้าวเปลือกและข้าวสารไปขายต่างประเทศ โดยปรากฏหลักฐานชัดเจนจากรายงานการตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ของ พระยาสุโขมนัยวินิต เมื่อ พ.ศ.2440 (ร.ศ. 116) ซึ่งระบุว่า

“เมืองสงขลาการค้าขายที่เป็นของมากคือ รั้งนก ข้าวเปลือก ข้าวสาร กุ้งแห้ง ผ้าพื้น สุกร เปน ดีบุก หนึ่งเขา เครื่องดินเผา ช่มตริงกานู ของเหล่านี้ได้จำหน่ายไปต่างประเทศต่าง เมืองมาก ข้าวเปลือกข้าวสาร ศก 116 รวม 3075 เกวียน แต่เข้าเมืองพัทลุงมาสมทบ ด้วย... ถ้าจะเปรียบกับศก115 สินค้าในศก 116 เจริญขึ้นมาก”²

สำหรับข้าวเปลือกข้าวสาร ส่วนใหญ่จะส่งไปขายที่สิงคโปร์ โดยส่งออกไปจาก นครศรีธรรมราชและสงขลา³ การส่งข้าวไปขายต่างประเทศ ทำให้ราคาข้าวเปลือกข้าวสาร ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาถีบตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะที่สงขลา ซึ่งเป็นเมืองท่าส่งข้าวออกขาย ต่างประเทศ ราคาข้าวเปลือกเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยจากเกวียนละ 64.73 บาท ในปี พ.ศ.2454 เป็นเฉลี่ยเกวียนละ 75.82 บาท ในปี พ.ศ.2455 ในขณะเดียวกัน ราคาข้าวสารก็เพิ่มขึ้น เฉลี่ยจากหาบละ 5.97 บาท ใน พ.ศ.2454 เป็นเฉลี่ยหาบละ 8.59 ใน พ.ศ.2455 โดยราคา จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากในช่วงเดือนที่มีการส่งข้าวไปขายสิงคโปร์คือเดือนตุลาคมถึงเดือน มกราคมโดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยจากหาบละ 7.14 บาท เป็นเฉลี่ยหาบละ 9.25 บาทในระยะเวลา เดียวกัน (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารเมืองสงขลา พ.ศ. 2454 – 2456

เดือน	2454 ¹		2455 ²		2456 ³	
	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ
มกราคม	65	6.56	86	8.50	-	-
กุมภาพันธ์	65	6	-	ถึงละ1.25 บาท	-	-
มีนาคม	60	6	50	7.50	-	-
เมษายน	52	5.08	60	6	-	-
พฤษภาคม	51	4.48	62	8.50	-	-
มิถุนายน	64	4.48	62	8.50	-	-
กรกฎาคม	50	7	70	8.50	-	-
สิงหาคม	80	7	70	8.50	-	-
กันยายน	ถึงละ1.55บาท	ถึงละ 3 บาท	84	10	-	-
ตุลาคม	75	6.80	100	10	-	-
พฤศจิกายน	75	7.20	100	10	-	-

ตารางที่ 1 ต่อ

เดือน	2454 ¹		2455 ²		2456 ³	
	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ
ธันวาคม	75	8	90	8.50	-	-
เฉลี่ย	64.73	5.97	75.82	8.59	66.53	5.50

ที่มา : ดัดแปลงจาก ¹ กจช.กส.13/904 เรื่อง เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน
พ.ศ. 2454

² กจช.กส.13/1052 เรื่อง เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน
พ.ศ. 2455

³ กจช.กส.5/645 เรื่อง มณฑลนครศรีธรรมราชยื่นรายงานแผนก
เกษตรประจำปี พ.ศ. 2456

การที่ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารเพิ่มขึ้นประกอบกับการมีแรงงานไพร่และทาสซึ่ง
ได้รับการปลดปล่อยเมื่อ พ.ศ. 2448 ได้มีส่วนสำคัญในการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่ม
ผลผลิตข้าว ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยพื้นที่ปลูกข้าวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพิ่ม
ขึ้นจาก 288,289 ไร่ ใน พ.ศ. 2453 เป็น 336,736 ไร่ใน พ.ศ. 2455⁴ พื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้น
ถึง 48,447 ไร่ หรือเพิ่มขึ้น 16.80 เปอร์เซ็นต์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 3 ปี

การขยายตัวของพื้นที่ปลูกข้าวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วงระยะเวลาอันสั้น ทำ
ให้รัฐบาลเห็นช่องทางที่จะหารายได้เข้าท้องพระคลังเพิ่มขึ้นจึงประกาศใช้ “ประกาศที่ดิน
ชั่วคราว” ใน พ.ศ. 2454 กำหนดให้ผู้ที่จับจองที่ดินทำนา ต้องเสียค่าธรรมเนียมการ
รังวัดในอัตราใหม่ เส้นละ 4 บาท ค่าเหยียบย่ำไร่ละ 20 สตางค์ ส่งผลให้การ
จับจองที่ดินปลูกข้าวชะลอตัวลงในช่วง พ.ศ. 2455 โดยมีการจับจองที่ดินที่เมืองสงขลา
เพียง 10 ราย ในขณะที่เมืองพัทลุงไม่มีการจับจองที่ดินเลย ทั้งนี้เพราะค่าธรรมเนียมที่
ประกาศใช้ใหม่นี้มีอัตราสูงเมื่อเทียบกับอัตราเก่า ทำให้ชาวนาขาดแรงจูงใจในการจับจอง
ที่ดินเพื่อบุกเบิกพื้นที่นา รัฐบาลจึงให้ระงับการเก็บค่าธรรมเนียมการรังวัดและค่าเหยียบ
ย่ำไว้ชั่วคราว โดยให้เก็บเฉพาะค่าธรรมเนียมในการออกใบเหยียบย่ำตามอัตราเก่าเพียง
รายละ 5 บาท 50 สตางค์ และให้ใช้อัตราที่ประกาศนี้เมื่อราษฎรต้องการออกโฉนดตรา

จองหรือตราแดง ทำให้การจับจองที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นจาก 10 ราย ใน พ.ศ. 2455 เป็น 718 ราย ใน พ.ศ. 2456 ส่วนใบเหี้ยบย่ำเพิ่มขึ้นจาก 35 ราย ในปี พ.ศ. 2455 เป็น 48 ราย ใน พ.ศ. 2456 โดยรัฐออกใบเหี้ยบย่ำให้ชาวนาเมืองสงขลา 41 ราย และเมืองพัทลุง 7 ราย⁶ ส่งผลให้พื้นที่การเพาะปลูกขยายตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

การผลิตข้าวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2463 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น เนื่องจากการเก็บภาษีรัชชูปการคนละ 4 บาท แทนการเกณฑ์แรงงานและส่วย ตั้งแต่ พ.ศ. 2433 ทำให้ราษฎรต้องขวนขวายผลิตสิ่งของที่ขายเป็นเงินได้ นอกจากนี้ความต้องการข้าวยังเพิ่มสูงขึ้นเพื่อนำไปเลี้ยงชาวจีนในเขต ภูเก็ต พังงา และตรัง ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะการเฟื่องฟูของเหมืองแร่ ประกอบกับมีเส้นทางรถไฟซึ่งสามารถขนส่งข้าวจากฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตกแล้วใน พ.ศ. 2459⁷ จึงเร่งให้มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาดเพิ่มขึ้น

เข้าใจว่าการจับจองที่ดินเพื่อทำนาของชาวนาไทย คงมีขนาดไม่ใหญ่โตนัก ยกเว้นผู้มีอำนาจหรือมีอิทธิพลในพื้นที่ที่จับจองที่นาจำนวนมาก แล้วปล่อยให้ที่นารกร้าง เพราะไม่มีแรงงานเพียงพอที่จะทำ ส่วนชาวนาทั่วไป ซึ่งใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำนา ใช้สัตว์เลี้ยงและเครื่องมือง่าย ๆ ในการบุกเบิกพื้นที่และทำนา จะมีข้อจำกัดค่อนข้างสูงในการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพราะมีแรงงานไม่เพียงพอ แม้จะสามารถขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรและเพื่อนบ้านก็ตาม นอกจากนี้ชาวนายังไม่มีเงินทุนพอที่จะจัดหาเครื่องจักรมาใช้ในไร่นาขนาดใหญ่ได้ ดังนั้นการจับจองที่ดินเพื่อทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด จึงเกิดจากนายทุนจีนมากกว่าเพราะมีทุนทรัพย์มาก สามารถจัดหาเครื่องจักรมาใช้ไถนาแก้ปัญหาแรงงานไม่เพียงพอไปได้ส่วนหนึ่ง จึงสามารถขยายพื้นที่ปลูกข้าวได้มาก อย่างไรก็ตาม นายทุนจีนยังจำเป็นต้องจ้างแรงงานคนไทยซึ่งได้รับการปลดปล่อยจากการเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่และทาส เพื่อช่วยทำนาในบางขั้นตอนด้วย เช่น การหว่าน การเก็บเกี่ยว เป็นต้น

ทุนจีน : การทำนาครบวงจร

ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลานาน เฉพาะภาคใต้ส่วนใหญ่อพยพเข้ามามากในช่วงรัชกาลที่ 3 – 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ และคนอื่นๆ ได้กล่าวถึงการเข้ามาของคนจีนในภาคใต้ฝั่งตะวันออก รวมทั้งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในจีนทักษิณ วิถี และพลัง ไว้ที่น่าสนใจ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

คนจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ของไทยเป็นจำนวนมาก ใน ช่วงรัชกาลที่ 3 - 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยส่วนใหญ่จะอพยพมาจากภาคใต้และภาคตะวันออกของประเทศจีน ซึ่งอยู่ชายฝั่งหรือชายทะเล เช่น มณฑลฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) มณฑลกว่างตง (กวางตุ้ง) มณฑลไห่หนาน (ไหหลำ) เป็นต้น

ปัจจัยที่ทำให้คนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ของไทยอย่างมากมาแตกต่างกันตามมิติของเวลา พอจะสรุปได้ว่า ภาคใต้อยู่ในเส้นทางการค้า อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติประเภทของป่า เครื่องเทศและเครื่องหอม มีแหล่งแร่สำคัญ โดยเฉพาะแร่ดีบุก ประกอบกับปัญหาภายในประเทศจีน ซึ่งเกิดจากการสงครามและความอดอยาก ผลักดันให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศอย่างต่อเนื่อง

สำหรับภาคใต้ฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ.2446 มีคนจีนอพยพเข้ามาอยู่ถึง 9,303 คน คนจีนที่อพยพเข้ามาทางภาคใต้ฝั่งตะวันออก จำแนกได้เป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นคนจีนที่มุ่งแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า อพยพมาด้วยเรือสำเภาจีน ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน ขึ้นฝั่งที่ไหนก็พร้อมจะเผชิญและต่อสู้ชีวิต ณ ที่นั้น กลุ่มนี้จะเข้ามาตั้งหลักแหล่ง ตั้งแต่บริเวณไชยา รอบอ่าวบ้านดอน ลุ่มน้ำปากพนัง สงขลา ตลอดจนปัตตานี เป็นคนจีนที่เข้ามาเพื่อประกอบอาชีพสุจริต พยายามปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะคนจีนที่เข้ามาสงขลาและบริเวณใกล้เคียงในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นจีนฮกเกี้ยน เข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย เกษตร เลี้ยงปศุสัตว์ ทำอาหาร ประมง สวนผัก รับจ้างและเป็นเจ้าภาษีนายอากร เป็นต้น จีนกลุ่มนี้บางคนประสบความสำเร็จในอาชีพ สะสมทุนจนสามารถประมูลการเก็บภาษีเงินได้เป็นเจ้าภาษี และในที่สุดได้รับความดีความชอบและได้รับความไว้วางใจให้เป็นเจ้าเมืองสงขลา อย่างเช่น นายเหยียง แซ่เฮา ได้ผูกขาดการทำอากรรังนกในทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ. 2312 ได้แสดงออกถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี จนเป็นที่โปรดปรานได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้ว่าราชการการเมืองสงขลา อวยยศให้เป็น หลวงสุวรรณคีรี ใน พ.ศ. 2318 เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 เป็นคนจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่ปลายแหลมมลายาและบริเวณ 2 ฟากช่องแคบมะละกา ได้แก่ดินแดนของชวา มลายารวมถึงสิงคโปร์และเกาะปีนัง ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่แสวงหาโชคลาภ มีความทะเยอทะยานสูง ชอบทำธุรกิจการค้า การจัดการ ต่อมาโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาสู่ภาคใต้ฝั่งตะวันตก อีกส่วนหนึ่งอพยพลงมาอยู่ภาคใต้ฝั่งตะวันออก ตั้งแต่ นครศรีธรรมราชลงมาทางใต้ คนจีนกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์และผูกพันกับคนจีนในเมืองปีนัง และสิงคโปร์มากกว่าคนจีนในภาคกลางของไทย

กลุ่มที่ 3 เป็นคนจีนที่อพยพเข้ามาทางภาคกลางของประเทศไทยก่อน แล้วจึงเคลื่อนย้ายไปตั้งหลักแหล่งในภาคใต้ในภายหลัง โดยเข้ามาภาคใต้มากที่สุดในช่วงรัชกาลที่ 3 – 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แล้วค่อยๆ ททยอยเข้ามาเรื่อยๆ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น โดยเฉพาะในช่วงการก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ (พ.ศ. 2452 – 2467) ซึ่งส่วนใหญ่ใช้แรงงานคนจีน มีทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง เป็นต้น แรงงานเหล่านี้เมื่อสร้างทางรถไฟเสร็จแล้วจะตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่บริเวณสถานีรถไฟและบริเวณใกล้เคียงเกือบทุกสถานี เนื่องจากการที่รัฐบาลอังกฤษได้แสดงท่าทีอย่างเปิดเผยที่จะขยายอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองเข้ามาทางภาคใต้ของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้รัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้คนจีนสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษ โดยเปิดโอกาสให้นายทุนจีนระดมทุนสร้างสวนยางพาราขนาดใหญ่ และส่งเสริมให้คนจีนที่ต้องการจะทำสวนยาง จ้างจองที่ดินที่จะทำสวนยางพาราได้โดยสะดวก คนจีนและลูกหลานจีนจึงกลายเป็นกำลังสำคัญในการบุกเบิกการทำสวนยางของภาคใต้ในเวลาต่อมา⁸

สำหรับนายทุนจีนที่เข้ามาบุกเบิกที่ดินเพื่อทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ ส่วนหนึ่งจะอพยพมาจากปักษ์ อาศัยทุนสะสมจากการทำธุรกิจในเมืองมาใช้บุกเบิกที่นา โดยมีพื้นที่มากกว่า 1,000 ไร่ ขึ้นไป เช่นที่นาของนายปักจีน แซ่ฉิน มีพื้นที่นาขนาด 4,000 ไร่ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งสะสมทุนจากการค้าขาย กลุ่มนี้จะมีพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ขึ้นไป เช่นนาของนายล้น สุวรรณลิโก มีที่นา 990 ไร่ เป็นต้น การทำนาของคนจีนในลักษณะเช่นนี้จะลงทุนสูง ใช้เครื่องจักรในการปรับพื้นที่ จ้างแรงงานคนจำนวนมากในขั้นตอนการหว่านและการเก็บเกี่ยว มีโรงสีเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารทั้งของตนเองและที่รับซื้อจากชาวนา เพื่อส่งขายในจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้านต่อไปอย่างครบวงจร ยกเว้นการทำนาของนายล้น สุวรรณลิโก ที่ไม่มีโรงสีเพราะมีเงินทุนไม่เพียงพอ

การทำนาขนาดใหญ่ของชาวจีน แพร่กระจายไปทั่วในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ประมาณต้นทศวรรษ 2470 ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา บริเวณทุ่งระโนด เช่นที่นาของนายล้น สุวรรณลิโก จำนวน 990 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา⁹ แผ่กระจายมาทางด้านฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะเขตจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีพื้นที่เหมาะแก่การทำนา มีที่นาของนายทุนจีนมากมายครอบคลุมบริเวณแหล่งปลูกข้าวสำคัญเช่น อำเภอบางแก้ว ของนายปักจีน แซ่ฉิน จำนวน 4,000 ไร่¹⁰ อำเภอเมืองของนายเอี่ยม แซ่ตัน จำนวน 3,000 ไร่¹¹ เป็นต้น

การลงทุนเพื่อทำนาขนาดใหญ่ของคนจีน เกิดขึ้นจากราคาข้าวที่สูงขึ้นอย่างน่าพอใจ โดยเริ่มจากเกวียนละ 66.53 บาท ใน พ.ศ. 2456 เป็นเกวียนละ 70 บาท ใน พ.ศ.

2469¹² นอกจากนี้ความต้องการข้าวของชาวจีนในเมืองแร่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก บริเวณจังหวัด ภูเก็ต พังงา และตรัง ยังเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้นายทุนจีนมองเห็น กำไรที่จะได้จากการทำนาขนาดใหญ่แบบครบวงจร

ปัญหาสำคัญที่สุดของการทำนาเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ น้ำที่ใช้ในการทำนา ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญและทำความเสียหายให้กับการทำนาขนาดใหญ่เมื่อน้ำน้อยเกินไป หรือน้ำมากเกินไป เนื่องจากบริเวณนี้ไม่มีระบบชลประทานเพื่อจัดการกับปัญหาการทำนา ในยามฝนน้อยหรือน้ำมากเกินไป บางครั้งเมื่อน้ำไม่เพียงพอสำหรับหล่อเลี้ยงต้นข้าว การแย่งชิงน้ำกันระหว่างนาขนาดใหญ่กับนาขนาดเล็กซึ่งเป็นของคนไทย จึงปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ดังเช่นกรณีชาวนาอำเภอบางแก้วร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ใน พ.ศ. 2472 กล่าวหา บริษัทปากพน จำกัด ของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ว่าแย่งน้ำทำนาของพวกตน เป็นต้น ในบางกรณีน้ำมากเกินไปก็ทำความเสียหายให้กับนาขนาดใหญ่ได้รุนแรงเช่นกัน อย่างกรณีการทำนาของนายล้น สุวรรณโลก ทำนาขนาดใหญ่เนื้อที่ 990 ไร่ ในพื้นที่ทุ่งระโนด ใน พ.ศ. 2469 เมื่อดันข้าวออกรวงสุกพร้อมจะเก็บเกี่ยวได้แล้ว ฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก ทำให้เก็บเกี่ยวข้าวไม่ทัน นายล้นพยายามแก้ปัญหาโดยจ้างราษฎรจากมณฑลปัตตานีมาช่วยเก็บเกี่ยวแต่ไม่สามารถเก็บได้ทัน เพราะข้าวในนาของนายล้นมีมาก วิธีการเก็บก็ใช้แกะเก็บทีละรวงตามความเคยชินของคนในพื้นที่ ในที่สุดนายล้น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตของตนได้เพียง 100 เกวียน นอกนั้นเสียหายประมาณ 300 เกวียน ทั้ง ๆ ที่นายล้นพยายามเพิ่มค่าจ้างเก็บเกี่ยวข้าวจากราคาปกติ เกวียนละ 4 บาท เป็นเกวียนละ 12 บาท แล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถหาแรงงานมาเก็บเกี่ยวข้าวได้เพียงพอ นายล้นได้รับความเสียหายอย่างหนัก ประสพภาวะขาดทุนจึงต้องร้องขอลดหย่อนเงินอากรค่านา เพื่อเขาจะได้ไม่ต้องมีหนี้สินจากการลงทุนทำนาครั้งนี้จนสิ้นเนื้อประดาตัว¹³

การทำนาขนาดใหญ่ที่น่าสนใจและควรจะกล่าวถึง คือนาของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ที่บริเวณทุ่งบางแก้ว อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ใน พ.ศ. 2472 (ต่อมาบริเวณนี้ได้แบ่งส่วนการปกครองเป็น อำเภอบางแก้ว เมื่อ พ.ศ.2533 จนถึงปัจจุบัน) การทำนาของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น เป็นการทำนาขนาดใหญ่จำนวน 4,000 ไร่ บริหารงานโดยจัดตั้งเป็นบริษัทชื่อ บริษัทปากพน จำกัด การดำเนินงานประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี มีคนจีนที่ทราบข่าวทยอยเข้ามาอาศัยและทำนาในพื้นที่ของบริษัทจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนชาวบ้านเรียกว่า “เมืองคนจีน”

บริษัทปากพน จำกัด¹⁴ ก่อตั้งโดย นายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ชาวจีนแคะ เป็นอดีตนายอำเภอเต็งอาณ มณฑลกวางตุ้ง อพยพหนีภัยปฏิวัติในจีนแผ่นดินใหญ่ มาอยู่ที่เกาะปีนัง ช่วงระยะหนึ่ง จากนั้นอพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านดินลาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

โดยเข้ามาจับจองที่ดินทำสวนยางพารา ต่อจากนั้นประมาณ พ.ศ. 2467 ได้จับจองที่ดินบริเวณทุ่งบางแก้ว ในท้องที่ตำบลนาบะขอ และตำบลท่ามะเตือ อำเภอปากพะยูน ประมาณ 10,000 ไร่ เมื่อได้รับอนุมัติก็เริ่มปรับพื้นที่ให้เป็นที่นา ในระยะแรกได้แบ่งที่นาให้คนจีนที่มาด้วยกัน และอพยพติดตามเข้ามาภายหลัง ได้ทำนาตามกำลังของแต่ละคน

ต่อมา นายปักจิ่น แซ่จิ้น ได้กลับไปมณฑลกว๋างตุ้งเพื่อชักชวนสมัครพรรคพวกมาลงทุนทำนา โดยการจัดตั้งบริษัทขึ้นใน พ.ศ. 2472 ชื่อ บริษัทปากพน จำกัด โดยให้คนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยบริเวณนี้ ซึ่งมีถึง 1,000 คน ได้เข้าร่วมหุ้นกับบริษัทตามใจสมัคร โดยกำหนดอัตราค่าหุ้นเป็นพื้นที่นาไร่ละ 5 บาท ผู้ใดมีเงินก็เอาเงินมาซื้อหุ้น ส่วนผู้ที่ไม่มีเงินก็เอาแรงมาชดใช้ ทดแทนการถือหุ้น¹⁵ ขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินการ ขอ “ตราจอง” ในพื้นที่นาของบริษัท จำนวน 4,000 ไร่ และได้รับอนุมัติในเวลาต่อมา

ในการดำเนินงานของบริษัท ได้มีการเลือกกรรมการขึ้นมาบริหารกิจการ จำนวน 9 คน มีนายปักจิ่น แซ่จิ้น เป็นประธานกรรมการ มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 1 ปี เมื่อครบกำหนดวาระ มีการเลือกตั้งใหม่ ส่วนใหญ่จะได้คนเก่ามาเป็นกรรมการสำหรับการพัฒนาที่ดินเพื่อการเพาะปลูก บริษัทได้ใช้แทรกเตอร์ปรับพื้นที่ จากนั้นได้จัดแบ่งที่ดินออกเป็นแปลง ๆ ละ 100 ไร่ ให้สมาชิกถือครองตามจำนวนหุ้นของตน โดยกำหนดให้สมาชิกถือครองที่ดินได้ไม่เกิน 200 ไร่ ต่อ 1 ครอบครัว และในทุก 100 ไร่ สมาชิกจะต้องมีบ้าน 1 หลัง เกวียน 1 เล่ม¹⁶

รูปแบบการทำนาของบริษัท ส่วนใหญ่จะทำนาหว่าน โดยเรียนรู้วิธีการทำนาจากชาวนาไทย แล้วนำไปประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ บริษัทได้นำแทรกเตอร์มาใช้ในขั้นตอนการเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ตั้งแต่การไถตะ ไถแปร จากนั้นใช้อุปกรณ์ที่นำมาจากเมืองจีน ที่เรียกว่า “จักรร่อน” ใช้วัวควายลากทำเป็นร่องเป็นแนว เพื่อหยุดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่คลุกเคล้ากับขี้ค้างคาวเรียบร้อยแล้ว จากนั้นไถกลบอีกครั้งหนึ่ง ถือว่าขั้นตอนการปลูกข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว

สำหรับพันธุ์ข้าวที่ปลูก ใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีคุณภาพดี ให้ผลผลิตสูง คือ ข้าวกอและ กับข้าวหว่าน การทำนาของบริษัท จะมีปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน ในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว เนื่องจากเป็นการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ดังนั้นในขั้นตอนนี้จะมีการจ้างชาวนาไทยไปช่วยเก็บเกี่ยวข้าวในทุกฤดูการผลิต

ปัญหาการทำนา ที่สำคัญมากของบริษัท คือ น้ำที่ใช้ในการทำนา ซึ่งมักไม่เพียงพอถ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล บริษัทได้แก้ปัญหานี้โดยการสร้างทำนบปิดกั้นน้ำในคลอง

บางแก้ว บริเวณบ้านแก่นคง จากนั้นขุดคูส่งน้ำจากบริเวณดังกล่าว ผ่านมาทางบ้านหนองบ่อ บ้านลำธาร เข้าเหมืองที่ขุดเตรียมไว้เพื่อชักน้ำเข้านาต่อไป

การสร้างทำนบเพื่อบังคับน้ำให้ไหลเข้าเหมืองของบริษัท สร้างอย่างแข็งแรงปิดกั้นน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้น้ำในคลองบางแก้วไหลลงมาด้านท้ายทำนบได้น้อยน้ำจึงตื่นเขินส่งผลกระทบต่อการทำนาในบริเวณดังกล่าว ทำให้ชาวนาในตำบลท่ามะเตือ ตำบลจองถนน และตำบลนาปะขอบริเวณที่อยู่ท้ายทำนบประสบความเดือดร้อนอย่างหนัก เพราะที่นาของพวกเขาขาดแคลนน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าว จึงรวมตัวกันร้องเรียนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐแก้ไขโดยด่วน เพื่อให้พวกเขา ซึ่งเรียกตัวเองว่า “คนไทยเลือดไทย” ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของบริษัท¹⁷ ทำให้บริษัทต้องรีบแก้ไขโดยด่วน

ความจริงแล้วชาวนาในบริเวณสามตำบลดังกล่าวมาแล้ว มีที่นารวมกัน 10,000 ไร่เศษ ชาวนาเหล่านี้ได้สร้างทำนบปิดกั้นน้ำในคลองเพื่อชักน้ำเข้านาของตน จำนวน 10 แห่ง¹⁸ เป็นระยะๆ ตลอดคลองบางแก้ว แต่ทำนบของชาวนามักทำไม่แข็งแรง และจงใจที่จะให้น้ำไหลเผื่อแผ่ถึงด้านท้ายทำนบได้อย่างเพียงพอ จึงไม่สร้างปัญหาให้กับชาวนาด้วยกัน สะท้อนให้เห็นความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันของชาวนาได้เป็นอย่างดี

การดำเนินงานของบริษัท ก่อนข้างครบวงจร โดยการตั้งโรงสีขึ้น ชื่อ โรงสีปากพนเกษตร จำกัด เพื่อแปรรูปข้าวเปลือกส่งไปขายที่หาดใหญ่โดยทางรถไฟ ความสำเร็จของบริษัทปากพนทำให้ต่อมามีชาวจีนอพยพมาอยู่ที่บางแก้วมากขึ้น จนชาวบ้านเรียกบางแก้วว่า “เมืองคนจีน” บริษัทจึงได้จัดการวางผังเมืองขึ้น ใน พ.ศ. 2479 จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวน ๆ อย่างมีระเบียบ มีถนนสายใหญ่ และซอยเชื่อมถึงกัน มีโรงเรียนจีนเพื่อสอนภาษาจีนให้กับบุตรหลานชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บางแก้ว

ต่อมาบริษัทปากพน จำกัด ได้มีคดีความฟ้องร้องกันขึ้นกับบริษัทสามญาติ ของตระกูลลำซำในที่สุดบริษัทปากพนแพ้คดี ต้องขายที่ดินให้กับบริษัทสามญาติใน พ.ศ. 2490 สมาชิกที่ถือหุ้นของบริษัทปากพน จำกัด ก็หมดสิทธิในที่ดินโดยปริยาย หลายคนพยายามขายที่ดินที่ตนถือครองอยู่ในราคาไร่ละ 1 บาท หลังจากนั้นชาวจีนบางส่วนก็ละทิ้งไร่นา อพยพไปอยู่ที่อื่น บางส่วนอพยพไปอยู่กรุงเทพฯ บางส่วนไปทำสวนยางบริเวณอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และบางส่วนไปอยู่ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

บริษัทสามญาติ เมื่อชนะคดีได้ครอบครองที่ดินของบริษัทปากพน จำกัด ไม่ได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวทำนา แต่ขายให้กับรัฐภายใต้การดำเนินงานของสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินบางแก้ว สหกรณ์ฯ ได้จัดสรรให้ชาวนาที่ต้องการที่ทำกิน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นแปลง ๆ ละ 30 ไร่ ต่อครอบครัว ราคาไร่ละ 330 บาท รวม 9,900 บาท โดยให้ผ่อนชำระให้เสร็จสิ้นภายในเวลา 15 ปี¹⁹ ชาวนาบางแก้วส่วนหนึ่งจึงมีที่ดินทำกินเป็นหลักฐานมั่นคงจนทุกวันนี้

การที่ชาวจีนส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นเพราะชาวจีนมีการจัดการที่ดี มีความขยันอดออม มองเห็นลู่ทางได้กำไรจากการค้าข้าวเป็นอย่างดี ที่สำคัญคือมีทุนทรัพย์อย่างเพียงพอที่จะลงทุนทำกิจการขนาดใหญ่ได้ ทุนจีนในการทำนาขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่จะนำมาจากต่างประเทศที่สะสมจากการทำธุรกิจและดำเนินธุรกิจของตนโดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวนาและคนในพื้นที่เฉพาะด้านการค้าขาย โดยไม่ได้เข้าควบคุมปัจจัยการผลิต เนื่องจากชาวนายังไม่ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต การแสวงหากำไรของนายทุนจึงทำได้โดยผ่านกลไกระบบตลาด เฉพาะที่เกี่ยวกับราคาพืชผลเพียงอย่างเดียว

การที่นายทุนจีนสามารถจับจองที่ดินจำนวนมากได้อย่างเสรี ทำให้รัฐบาลเกิดความวิตกว่าที่ดินจำนวนมากจะกลายเป็นของจีน โดยเฉพาะในภาคใต้ ดังนั้นรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำเนินนโยบายชาตินิยมก็ตั้งกั้นนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะนายทุนจีน จึงได้ออกกฏกระทรวงมหาดไทย ตามความในพระราชบัญญัติที่ดิน ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 กำหนดการถือครองที่ดินของคนต่างด้าวในราชอาณาจักรไทย ดังนี้

1. สำหรับที่อยู่อาศัย	ไม่เกิน	10	ไร่
2. สำหรับพาณิชยกรรม	ไม่เกิน	10	ไร่
3. สำหรับอุตสาหกรรม	ไม่เกิน	50	ไร่
4. สำหรับเกษตรกรรม	ไม่เกิน	25	ไร่
5. สำหรับการศาสนา การกุศล	ไม่เกิน	5	ไร่
6. สำหรับสุสาน โดยมีฌาปนสถานหรือไม่มี	ไม่เกิน	10	ไร่
7. สำหรับฌาปนสถานแต่อย่างเดียว	ไม่เกิน	2	ไร่ ²⁰

ทั้งนี้ไม่มีผลบังคับใช้กับคนต่างด้าวซึ่งมีสิทธิในที่ดินโดยชอบตามกฎหมายก่อนวันใช้พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พ.ศ.2486

พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ทำให้นายทุนจีนต้องเลิกทำนาขนาดใหญ่หันมาทำการค้าขาย ทำโรงสีเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารส่งออกจำหน่ายในจังหวัดใกล้เคียงและมลายาต่อไป

ในส่วนของชาวนา การจับจองที่ดินเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพิ่มผลผลิตข้าวทำได้ไม่มากนักเพราะมีข้อจำกัดในเรื่องแรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าว การผลิตข้าวยังใช้วิธีการแบบเดิมที่ชาวนาคุ่นเคยทุกขั้นตอนการผลิต นอกจากนี้เป้าหมายในการผลิตข้าวในช่วงนี้ ยังผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลักส่วนที่เหลือจากการบริโภคจึงนำไปขาย ดังนั้นถึงแม้ว่าพ่อค้าข้าวจะกดราคาและเอาเปรียบการซื้อขายข้าว ก็ไม่กระทบต่อชาวนามากนัก

เพราะชาวนามีต้นทุนการผลิตต่ำ สามารถควบคุมเป้าหมายการผลิตและปัจจัยการผลิตได้อย่างดี ชาวนาจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า เมื่อไหร่จะปลูกข้าวมากน้อยเพียงใด เมื่อไหร่จะใส่ปุ๋ยและเมื่อไหร่จะขายผลผลิตของตนเอง โดยไม่ถูกกำไรตามระบบทุนนิยมของการผลิตของตน

ชาวนาไทย : การจับจองที่ดินเมื่อเริ่มผลิตข้าวเพื่อขาย

การผลิตข้าวเพื่อขายของชาวนาในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มขึ้นค่อนข้างช้ามาก ถึงแม้ว่าตลาดการค้าข้าวจะขยายตัวมากขึ้นจากการส่งออกข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2440 ทำให้ความต้องการข้าวเพิ่มขึ้นและราคาข้าวขยับตัวสูงขึ้นก็ตาม ทั้งนี้เพราะชาวนามีความพอเพียงค่อนข้างมาก ความต้องการเงินเพื่อเป็นสื่อกลางซื้อขายสิ่งอุปโภคบริโภคในการดำรงชีพจึงเกิดขึ้นไม่มากนัก ส่วนใหญ่ใช้จ่ายเพื่อการเสียภาษีให้รัฐในรูปของส่วยสาอากร (รัชกาลที่ 3 เปลี่ยนเป็นภาษีอากร) ที่กระทบชาวนาค่อนข้างมาก คือ ภาษี “ค่าราชการ” หรือ “เงินรัชชูปการ” ในเวลาต่อมา ทำให้ชาวนามีความจำเป็นต้องขวนขวายหาเงินเพื่อการเสียภาษีมากขึ้น การปลูกข้าวเพื่อขายจึงเริ่มขยายตัวขึ้นและค่อยๆ ปรากฏชัดเจนขึ้น ใน พ.ศ. 2470²¹ แต่เป็นการขายส่วนที่เหลือจากการบริโภคอยู่เช่นเดิม ส่วนการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตก็ค่อยๆ ขยายตัวไปในทิศทางเดียวกัน เพราะชาวนามีข้อจำกัดเกี่ยวกับแรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูก เนื่องจากการผลิตข้าวยังใช้วิธีแบบดั้งเดิม ซึ่งใช้แรงงานคนและสัตว์ทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การไถ การเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว จนกระทั่งการนวดเพื่อบริโภคและจำหน่าย ดังนั้นการขยายพื้นที่เพาะปลูกจึงทำได้ไม่มากนัก

การจับจองที่ดินเพื่อทำนาในช่วงก่อน พ.ศ. 2470 ค่อนข้างง่ายและไม่สลับซับซ้อนมากนัก เพราะคนมีจำนวนน้อยและมีที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่มาก ราษฎรที่ต้องการจับจองที่ดิน ก็เพียงแต่ตัดซุยพื้นที่ป่าหรือที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นแนวเขต ตามกำลังแรงงานในครอบครัวของตนที่พอจะทำประโยชน์ในที่นั้นได้ จากนั้นใช้ไม้แก่นปักหมายเขตพื้นที่ที่จองไว้ให้ชัดเจน²²

การจับจองที่ดินของราษฎร ส่วนใหญ่จะจับจองเท่าที่กำลังแรงงานภายในครอบครัวจะทำได้ ครอบครัวขนาดเล็กมีแรงงานเพียง 2 คน จะจับจองที่ดินประมาณ 10 – 20 ไร่²³ ส่วนครอบครัวที่มีขนาดใหญ่มีแรงงานมากขึ้น จะจับจองที่ดินมากขึ้นตามสัดส่วนที่สามารถทำนาได้

ส่วนการจับจองที่ดินของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้มีอิทธิพล เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำหนดจะใช้อำนาจรัฐจับจองที่ดินไว้จำนวนมาก ตั้งแต่ 100 ไร่ จนถึง 1,000 กว่าไร่ ก็มี โดยใช้ต้นไม้ใหญ่เป็นที่หมายเขตพื้นที่ของตน²⁴ ส่วนใหญ่ที่ดินเหล่านี้จะมีความอุดมสมบูรณ์และ

อยู่ใกล้แหล่งน้ำ เมื่อจับจองแล้วจะไม่มีผู้ใดมาจองทับซ้อนอีก เพราะเกรงกลัวอิทธิพล การจับจองที่ดินจะเรียกต่างกันไปตามภาษาของแต่ละถิ่น มีตั้งแต่เรียกว่า ปักเขต ปักชุย ปักกำ และอวม เป็นต้น

การเริ่มปลูกข้าวเพื่อขายเกิดจากราคาข้าวที่ถีบตัวสูงขึ้นตามลำดับ จากเกวียนละ 66.53 บาท ใน พ.ศ.2456 เป็นเกวียนละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469 ทำให้ชาวนาเริ่มขยายพื้นที่เพาะปลูกของตนมากขึ้น ที่ดินเริ่มมีราคาขึ้น เริ่มมีการซื้อขายที่ดินในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในบริเวณที่นาอุดมสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2470 ราคาประมาณไร่ละ 10 – 16 บาท หรือ 12 ไร่ 200 บาท หรือ 25 ไร่ 400 บาท²⁵ ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และความใกล้ไกลแหล่งน้ำ ส่วนชาวนาที่ขาดทุนทรัพย์ก็ต้องเข้าไปจับจองที่ดินที่อยู่ลึกเข้าไปจากแหล่งน้ำ และมีความสมบูรณ์น้อยกว่า ซึ่งจะเริ่มยุ่งยากซับซ้อนขึ้นหลัง พ.ศ. 2497

ราคาที่ดินจะสอดคล้องกับราคาข้าวเปลือกที่ขยับขึ้นลงตลอดเวลา ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ 400 – 500 บาท²⁶ จากนั้นราคาตกต่ำลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พอหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะช่วงสงครามเกาหลีประมาณ พ.ศ.2496 ราคาข้าวได้เขยิบตัวสูงขึ้นถึงเกวียนละ 700 – 800 บาท²⁷ พร้อมกับการเขยิบตัวสูงขึ้นของราคาอย่างที่สูงมากในระยะใกล้เคียงกัน ราคาที่ดินทำนา แม้จะไม่มีตัวเลขยืนยันแต่เชื่อได้ว่า ราคาต้องสูงขึ้นอย่างแน่นอน เมื่อราคาข้าวและราคาอย่างสูงขึ้นเช่นนี้ ทั้งชาวนาและชาวสวนต่างแสวงหาที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อปลูกข้าวและทำสวน เกิดการบุกรุกป่าอย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยออกพระราชบัญญัติที่ดิน 2497 เพื่อกำหนดให้ราษฎรจดทะเบียนที่ดินเพื่อจะได้มีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้อง ช่วงนี้เองที่ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินของราษฎรมีความถูกต้องและมีหลักประกันมั่นคงยิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่ชาวนาลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตของตน เพราะการทำนาตั้งแต่สมัยการทำนาแบบดั้งเดิมจนถึง พ.ศ. 2500 ชาวนาจะใช้วิธีเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นสำคัญ ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ชาวนายังใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม คือ ใช้แรงงานในครอบครัว แรงงานสัตว์เลี้ยง และใช้เครื่องมือง่าย ๆ ในการทำนา ต้นทุนการผลิตจึงต่ำ เมื่อชาวนาขายผลผลิตของตนจึงมีกำไรมาก มีเงินออมเพียงพอที่จะซื้อที่ดินขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตของตนได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินจึงเกิดจากการลงทุนทางการศึกษา ซึ่งเริ่มนิยมกันมากขึ้นในขณะนั้นมากกว่า เพราะการศึกษาของบุตรหลานมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากจนชาวนาบางรายไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะส่งเสียบุตรหลานของตนให้ได้รับการศึกษาสูงขึ้นได้ ต้องกู้หนี้ยืมสิน จำนองที่นา จนบางรายต้องเสียที่นาไปในที่สุด

ชาวนาไทย : การศึกษา ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

การศึกษาของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงก่อน 2453 ล้วนศึกษาจากวัด และขยายตัวช้ามากเพราะผู้คนมองไม่เห็นความสำคัญ แม้จะมีการศึกษาภาคบังคับเกิดขึ้น ใน พ.ศ. 2464 คนส่วนใหญ่ก็ยังหลบเลี่ยงไม่นิยมให้ลูกหลานเข้าโรงเรียน เพราะเห็นว่าเสียเวลาทำมาหากิน การศึกษาค่อยๆ ได้รับความนิยมขึ้น เมื่อเริ่มมีการเปิดเส้นทางเดินรถไฟสายใต้ ใน พ.ศ. 2459 ระบบการไปรษณีย์โทรเลข ซึ่งเริ่มในเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ชาวนาในท้องถิ่นเริ่มคุ้นเคยกับความเจริญนอกท้องถิ่นของตน หลายคนเริ่มรู้จักกรุงเทพฯ รู้จักสถานีรถไฟหัวลำโพง ในขณะที่เดียวกันการไปมาหาสู่ของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก็สะดวกขึ้น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันมากขึ้น เพราะมีการปรับเปลี่ยนพาหนะเดินทางจากเรือใบ เรือประทุน มาเป็นรถยนต์ประจำทาง ซึ่งจะแล่นไปมาระหว่างสงขลา กับดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปจากปากทะเลสาบ เช่น ปากคลอง และทะเลน้อย ได้รวดเร็ว และแล่นทุกวันๆ ละหลายเที่ยว²⁸ การรับรู้ความเจริญก้าวหน้าของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ค่อยๆ เริ่มเพิ่มพูนมากขึ้น เริ่มรับรู้ความสำเร็จและการมีอาชีพการงานที่ดีของผู้คนที่ได้รับการศึกษา และเริ่มเชื่อว่าการศึกษาจะช่วยยกฐานะของตนและครอบครัวให้สูงขึ้นได้ โดยเห็นตัวอย่างจากบุตรหลานของครูและคหบดีภายในท้องถิ่นที่ส่งลูกหลานไปเรียนในตัวเมืองหรือจังหวัด²⁹ บางคนได้ไปถึงกรุงเทพฯ สำเร็จกลับมามีงานการทำให้เป็นหลักเป็นฐาน มีหน้ามีตาในสังคม การศึกษาจึงเริ่มได้รับความนิยมและเริ่มขยายตัวมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา³⁰

เนื่องจากโรงเรียนมัธยมหรืออาชีวศึกษาในระยะนี้มีน้อยและตั้งอยู่ในตัวจังหวัด และถ้าต้องการเรียนสูงขึ้นกว่านั้นก็ต้องออกไปเรียนไกลยิ่งขึ้น บางรายอาจไปถึงกรุงเทพฯ ดังนั้นค่าใช้จ่ายของชาวนาในการส่งลูกหลานเรียนหนังสือจึงเริ่มสูงขึ้นตามระดับการศึกษา ชาวนาจึงต้องทำงานหนักขึ้น ต้องเพิ่มผลผลิตข้าวในนาของตนให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน ถึงกระนั้นบางรายก็มีเงินไม่เพียงพอ จำเป็นต้องหยิบยืมผู้มีอันจะกินภายในชุมชนของตน โดยเอาที่ดินไป “จำนำ” (จำนอง - ผู้เขียน) เพื่อเป็นหลักประกันการกู้ยืม ไม่มีหนังสือสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร เสียดอกเบี้ยไม่มากนัก สมัยประมาณ พ.ศ. 2493 ชาวบ้านเรียกดอกเบี้ยว่า “พวด”³¹ ชาวนาบางคนไม่มีเงินคืนให้เจ้าหนี้ ต้องยอมเสียที่นามากบ้างน้อยบ้างตามจำนวนเงินที่ไปกู้เขามา บางคนกู้เงินค่อนข้างมากต้องยอมเสียที่นาเป็นท่อนๆ คือ นาทหลายๆ บั้งที่เรียงกันเป็นแถว³² ชาวนาเหล่านี้บางส่วนต้องยอมกลายเป็นคน “เช่านา” ทำกิน เพราะนาที่เหลือไม่เพียงพอที่จะทำกินได้เพียงพอ นอกจากนี้การ “เช่าที่นา” ในช่วงนี้ยังเกิดจากชาวากลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนไม่

มากนัก “เล่นการพนัน” ขาดเงิน ต้องเอาที่นาไปจำนองและที่ดินหลุดจำนองเช่นกัน บางส่วนต้องกลายเป็น “คนเช่านา” เช่นกัน ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

สรุปได้ว่าหลังจากชาวนาเริ่มผลิตข้าวเพื่อขาย ถึงแม้ว่าจะเป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคก็ตาม แต่ก็มีส่วนที่ทำให้เริ่มมีการซื้อขายที่ดินในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะชาวนาต้องการเพิ่มผลผลิตของตน โดยการขยายพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น อย่างไรก็ตามการซื้อขายที่ดินในช่วง พ.ศ. 2470 ราคาไม่สูงนัก ประมาณไร่ละ 10 – 16 บาท เมื่อเทียบกับราคาข้าวเกี่ยวนละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469 ราคาซื้อขายที่ดินจะแพงขึ้นตามราคาข้าวที่เพิ่มขึ้นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และจะสูงขึ้นอย่างมากหลัง พ.ศ. 2497 ราคาที่ดินสูงถึงไร่ละ 500 บาท ในขณะที่ข้าวเปลือกขยับตัวสูงขึ้นเกี่ยวนละ 700 – 800 บาท เช่นกัน

ผลพวงของการที่ที่ดินราคาสูงขึ้นทำให้ชาวนาที่ขาดทุนทรัพย์และสูญเสียที่ดินจากการใช้จ่ายในด้านการศึกษาของบุตรหลาน ต้องแสวงหาที่ดินผืนใหม่และอยู่ไกลจากชุมชนมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าที่นาที่มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูกเริ่มหายากขึ้น การจับจองที่ดิน แม้จะยังมีอยู่แต่ก็ทำได้ในพื้นที่ไม่สมบูรณ์และห่างไกล อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ยังไม่ถึงกับทำให้ชาวนาต้องทิ้งถิ่นฐานของตน เพียงแต่การทำนาต้องใช้เวลามากขึ้น ลำบากขึ้นเพราะที่นาเริ่มห่างไกลหมู่บ้านของตนออกไป

แรงงาน : การ “ออกปากจ้าง” แทน “การออกปาก”

ปกติการทำนาของชาวนาใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก จะขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เฉพาะในขั้นตอนที่ใช้แรงงานมาก เช่น หักนา ไถนา เก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น ทำให้ชาวนามีข้อจำกัดในการใช้แรงงาน เมื่อต้องการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายพื้นที่เพาะปลูก

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ชาวนาเริ่มผลิตข้าวเพื่อขายตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยราคาข้าวเปลือกซึ่งสูงถึงเกี่ยวนละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469 เป็นแรงจูงใจ อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกันในการผลิตยังมีอยู่สูงและปรากฏให้เห็นทั่วไปในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เงินยังไม่ใช้สิ่งสำคัญในชีวิตของชาวนามากนัก บางรายเมื่อได้เงินมายังไม่ทราบว่า จะใช้เงินทำอะไร³³ เพราะความสมบูรณ์ของทรัพยากรยังมีอยู่มาก ชาวนาใช้เงินซื้อหาสิ่งของเฉพาะในส่วนที่ไม่มีในท้องถิ่นเท่านั้น ยกเว้นการทำนาขนาดใหญ่ของนายทุนจีน ซึ่งต้องจ้างแรงงาน ไม่ใช่เพราะแรงงานมีไม่พอเพียงอย่างเดียว แต่เนื่องจากนายทุนจีนผลิตเพื่อขายและขาดรากเหง้าของความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูล

ของคนในท้องถิ่น ซึ่งพัฒนามาเป็นเวลายาวนาน การช่วยเหลือกันในรูปแบบของการออกปาก ซอมือ จึงไม่มีในกลุ่มนายทุนจีนกับชาวนาไทย

ชาวนาไทยเริ่มมีการจ้างแรงงานหลัง พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวนาเริ่มส่งบุตรหลานเรียนหนังสือในระดับสูงขึ้นไปมากขึ้น ความจำเป็นต้องใช้เงินมีสูง ดังนั้นการจ้างจึงเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น แต่เนื่องจากชาวนาคู่เคยกับการออกปาก ซอมือ ช่วยเหลือกันจนเคยชิน ดังนั้นการให้เงินเพื่อตอบแทนแรงงานจึงทำด้วยความเกรงอกเกรงใจยิ่ง ในช่วงแรกของการจ้างจึงใช้วิธี “ออกปากจ้าง”³⁴ ซึ่งเจ้าของนาจะต้องเลี้ยงอาหารผู้ที่ตนจ้างมา เพราะถือว่าเขามาช่วยด้วยความเกรงใจและต้องจ่ายค่าจ้างเต็มตามที่ตกลงกันไว้ ทำให้ชาวนาต้องเสียเงินเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น “การออกปากจ้าง” จึงถูกแทนที่ด้วย “การจ้าง” ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 นั้นเอง

การจ้างแรงงาน ชาวนาจะจ้างเฉพาะในขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น จ้างเก็บเกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น การจ้างแรงงานจะจ้างคนในท้องถิ่นก่อน เมื่อไม่เพียงพอจึงจ้างคนนอกพื้นที่ เช่น กรณีตำบลตะเคียนะ ต้องจ้างแรงงานจากกระแสดินธุ์ นาทับ จังหวัดสงขลา เป็นต้น อัตราค่าจ้างคิดเป็น “เสียง” เสียงหนึ่งหนักประมาณ 0.9 - 1 กิโลกรัม หรือเต็มกำมือ ในช่วงทศวรรษ 2490 ราคาค่าจ้างเก็บเกี่ยวข้าวอยู่ระหว่างเสียงละ 10 - 15 สตางค์³⁵ ในขณะที่เดียวกันชาวนาได้เริ่มจ้างนวดด้วย โดยจะจ้างนวดเป็นปี๊บในอัตราปี๊บละ 25 สตางค์³⁶

การเริ่มจ้างแรงงานแสดงให้เห็นว่า ชาวนาเริ่มไม่สามารถพึ่งพิงแรงงานตัวเองและเครือญาติได้มากเช่นอดีต โดยข้อเท็จจริงแล้ว แรงงานเป็นสิ่งที่อยู่ในครอบครัวยุคใหม่ไม่ต้องซื้อหาและเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการผลิต ช่วยลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างดี การที่ต้องจ้างแรงงานทำน่าย่อมหมายถึงการเพิ่มต้นทุนการผลิต ในระยะแรกไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องกำไรขาดทุนมากนัก เพราะต้นทุนการผลิตยังต่ำ แต่เมื่อชาวนาสลัดการพึ่งพิงแรงงานตนเอง แรงงานสัตว์เลี้ยง และทรัพยากรในชุมชน เช่น มูลวัว มูลควาย หันไปพึ่งพิงแรงงานและทรัพยากรภายนอกมากขึ้น เช่น พึ่งพิงรถไถ ปุ๋ยเคมี ข้าวพันธุ์ใหม่ ชาวนาจะเสี่ยงต่อกำไรขาดทุนในระบบกลไกตลาดมากยิ่งขึ้นและจะนำไปสู่ความทุกข์ยากของชาวนาและครอบครัว ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

การค้าขายข้าว

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ค้าขายข้าวกันอย่างเสรีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2482 การค้าข้าวในช่วงนี้ รัฐบาลไม่เข้าแทรกแซงแต่ประการใดทำให้การขายข้าวทั้งภายในและภายนอกประเทศ (โดยเฉพาะกับอาณานิคม

ของอังกฤษในแหลมมลายา) ดำเนินไปด้วยดี กิจการโรงสีซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งในการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อส่งออกจำหน่ายเกิดขึ้นในพื้นที่หลายโรง ซึ่งดำเนินการโดยนายทุนจีนทั้งสิ้นเพราะการจัดตั้งโรงสีต้องใช้ทุนสูง คนไทยในพื้นที่ที่ไม่มีทุนสะสมมากพอที่จะดำเนินการได้ จึงเปิดโอกาสให้นายทุนจีนผูกขาดการจัดตั้งโรงสีโดยปริยาย เนื่องจากทุนในการจัดตั้งโรงสีสูงมากดังที่ได้กล่าวแล้ว นายทุนจีนบางรายที่มีเงินทุนไม่เพียงพอจึงต้องใช้วิธีระดมทุนจากธุรกิจของตนและญาติมิตรในมลายามาสนับสนุนอีกทางหนึ่ง เช่น โรงสีกว้างซิว ของนายเอี่ยม แซ่ตัน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งเปิดดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2460³⁷ ต้องระดมทุนจากญาติมิตรในมลายา เป็นต้น นายทุนจีนบางรายใช้วิธีลงทุนร่วมกับผู้มีฐานะดีและมีอิทธิพลในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยและประกันได้ว่าโรงสีจะมีข้าวเปลือกมาให้ได้อย่างแน่นอน โดยอาศัยอิทธิพลของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การดำเนินงานของโรงสีในช่วงนี้เป็นไปอย่างราบรื่นและทำกำไรได้เป็นอย่างดี

การค้าข้าวซึ่งกำลังเฟื่องฟูกลับสะดุดลงเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุโรป พ.ศ. 2482 และมีแนวโน้มจะลุกลามมายังทวีปเอเชีย รัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกรงว่าหากเกิดภาวะสงครามขึ้นจะทำให้เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลน ราคาสูง ประชาชนจะเดือดร้อนกันไปทั่ว โดยเฉพาะข้าว นอกจากเป็นอาหารหลักของคนไทยแล้วยังเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกด้วย เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว ใน พ.ศ. 2482 รัฐบาลจึงได้ออก “พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกไปนอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง พุทธศักราช 2482”³⁸ พระราชบัญญัตินี้ควบคุมการส่งออกข้าวไปต่างประเทศ เพื่อป้องกันมิให้มีการส่งออกข้าวไปต่างประเทศ จนเกิดภาวะการขาดแคลนข้าวบริโภคขึ้นภายในประเทศ ผลของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ทำให้การค้าข้าวเสรีหยุดชะงักลงและทำให้การค้าข้าวในกลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งเคยรุ่งเรืองชะงักงันด้วย

พ.ศ. 2484 เกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาขึ้นและไทยถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้เป็นพันธมิตร ดินแดนไทยกลายเป็นเขตสมรภูมิ ทำให้การค้าข้าวกระทบกระเทือนอย่างหนัก ซึ่งเริ่มปรากฏชัดตั้งแต่ พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา เนื่องจากเส้นทางการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ในขณะที่เดียวกันการผลิตข้าวก็ลดน้อย ชำร่วยยังถูกญี่ปุ่นบังคับซื้อเพื่อนำไปช่วยเหลือทหารญี่ปุ่นที่ตั้งทัพอยู่ในมลายาและกำลังขาดแคลนข้าวบริโภคอย่างหนัก ส่งผลกระทบต่อการค้าข้าวในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยตรง

การบังคับซื้อข้าวของญี่ปุ่นในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาญี่ปุ่นได้มอบหมายให้ บริษัท-มิตซูบิชิโกะและบริษัทมิตซูบิชิ เป็นผู้ดำเนินการกว้านซื้อข้าวไทยในท้องที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีทหารญี่ปุ่น

คอยช่วยเหลือและคุ้มกันอย่างใกล้ชิด รัฐบาลไทยเกรงว่าการค้าขายในลักษณะนี้ จะทำให้บริษัทญี่ปุ่นรู้ต้นทุนการผลิตข้าวและวิธีการค้าข้าวของไทยได้เป็นอย่างดี และหาช่องทางกดราคาซื้อขายข้าวของไทยให้ต่ำลงในภายหลัง³⁹ ซึ่งจะเกิดผลเสียหายต่อระบบการค้าข้าวและกระทบต่อชาวนาในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้ในที่สุด

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลจึงได้จัดตั้ง บริษัท ข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ขึ้นใน พ.ศ. 2485 โดยการเชิญชวนให้โรงสีข้าวในลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เข้าร่วมด้วย ปรากฏว่ามีโรงสีข้าวในลุ่มน้ำปากพนังเข้าร่วม 14 โรง จากโรงสีข้าว 20 โรง ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง เข้าร่วม 5 โรง จากโรงสีข้าว ที่มีอยู่ทั้งหมด 6 โรง และจังหวัดสงขลาเข้าร่วม 3 โรง จากโรงสีข้าว 7 โรง โดยมีบริษัท ข้าวไทย จำกัดเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่⁴⁰ มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้คนต่างด้าวใช้อิทธิพลเข้ามาแทรกแซงการค้าข้าว และเพื่อรักษาระดับราคาข้าวเปลือกข้าวสารให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม⁴¹

เพื่อให้การดำเนินงานของ บริษัท ข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด มีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงออกกฎหมายบังคับทุกโรงสีต้องให้บริษัทเข้ากิจการ แต่ยังให้เจ้าของโรงสีดำเนินงานทุกอย่าง เช่น การซื้อข้าวเปลือก การสีข้าว เป็นต้น เพียงแต่ต้องแสดงบัญชีการดำเนินงานให้เจ้าหน้าที่ของบริษัททราบ และข้าวที่สีได้จะต้องขายให้บริษัทเท่านั้น โดยบริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบบัญชีทุกเดือน⁴²

การดำเนินงานของบริษัทประสบความสำเร็จด้วยดี สามารถดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งด้านรักษาระดับราคาข้าวสารไม่ให้สูงจนเกินไป และดูแลให้ข้าวเปลือกราคาสูงขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ชาวนาและผู้บริโภค นอกจากนี้ยังสามารถจัดส่งข้าวให้แก่ญี่ปุ่นในมลายูได้ตามข้อตกลง การดำเนินงานของบริษัทต้องยุติลงใน พ.ศ. 2489 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง โดยพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะและได้กล่าวหาว่าไทยผูกขาดการค้าข้าว โดยผ่านบริษัทข้าวไทย ดังนั้นรัฐจึงต้องยุบบริษัทตามข้อเรียกร้องของฝ่ายพันธมิตร และขายหุ้นส่วนใหญ่ให้กับสหกรณ์จังหวัด ส่วนที่เหลือขายให้เอกชน และเพื่อป้องกันมิให้คนต่างด้าวเข้ามาแทรกแซงกิจการค้าข้าวของไทยได้อีก และเพื่อมิให้ข้าวเกิดขาดแคลนขึ้นภายในประเทศ รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช 2489⁴³ ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานควบคุมดูแลการซื้อขายข้าวอย่างกว้างขวางตั้งแต่นั้นมา

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากสงครามยุติลงไม่นานนัก อาณานิคมอังกฤษในแหลมมลายูเกิดขาดแคลนข้าวอย่างหนัก ทำให้ราคาข้าวในดินแดนเหล่านั้นสูงมาก เป็นแรงจูงใจให้พ่อค้าหลีกเสี่ยงกฎหมายโดยการลักลอบนำข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศ จนพ่อค้าลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ร่ำรวยจากการลักลอบค้าข้าวหลายราย ซึ่งอาจทำให้เกิดขาดแคลนข้าวบริโภคในประเทศได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงออกพระราชบัญญัติสำรวจและ

ห้ามกักกันข้าว พุทธศักราช 2489 และพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พุทธศักราช 2490 เพื่อควบคุมราคาสินค้ามิให้สูงเกินไป อันจะทำให้ประชาชนเดือดร้อน หลังจากนั้นรัฐบาลได้จัดทำประกาศคณะกรรมการส่วนจังหวัดเพื่อป้องกันการค้ากำไรเกินควร แต่ละจังหวัด ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าข้าวนั้นได้ให้อำนาจคณะกรรมการส่วนจังหวัดควบคุมดูแลการค้าข้าวอย่างใกล้ชิด เช่น กำหนดให้พ่อค้าจะต้องแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บข้าว ควบคุมการเคลื่อนย้ายข้าวออกหรือเข้าไปในบางเขตของจังหวัด เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบนำข้าวออกไปยังชายแดน ผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้กระทบต่อความเจริญเติบโตของการค้าข้าวในกลุ่มทะเลสาบสงขลาอย่างมาก และกว่าที่รัฐบาลจะยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนี้เมื่อสถานการณ์ต่างๆ คลี่คลายลงก็ใช้เวลาหลังจากนี้ 10 - 20 ปี⁴⁴

ในส่วนโรงสีไฟลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หลังจากที่ บริษัท ข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ต้องปิดกิจการลงไป ทำให้โรงสีต่างๆ เป็นอิสระในการประกอบธุรกิจค้าข้าวของตนอีกครั้ง ปรากฏว่าโรงสีบางโรงไม่สามารถฟื้นคืนกิจการได้ ส่วนที่เหลือก็ต้องเผชิญกับการแข่งขันของโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเปิดดำเนินกิจการมากมายในช่วงปี พ.ศ. 2496 - 2506 ในที่สุดโรงสีไฟขนาดใหญ่ก็ต้องทยอยปิดกิจการลงไปก่อนและหมดไปประมาณปลายทศวรรษ 2520⁴⁵

การขายข้าวของชาวนา

การซื้อขายของชาวนาจะเกิดขึ้นค่อนข้างช้ามาก เพราะชาวนามีความพอเพียงสูง มีข้าวปลูกไว้กิน ปลูกพืชผักที่จำเป็น เช่น ขมิ้น พริก ตะไคร้ ไว้ตามบริเวณบ้านเพื่อปรุงอาหาร มีสัตว์นาชนิด ทั้งในน้ำและบนบก ไว้ให้เลือกบริโภคอย่างบริบูรณ์ ชาวนาทุกครัวเรือนมีกิจกรรมการผลิตและผลผลิตคล้ายคลึงกัน ดังนั้นผลผลิตที่ได้จึงไม่ทราบว่าจะขายใคร ส่วนใหญ่จะซื้อขายแลกเปลี่ยน เพื่อให้พอเพียงในสิ่งจำเป็น โดยจัดขึ้นที่ตลาดนัด หลัง พ.ศ. 2453 มีตลาดนัดที่จัดโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายในท้องถิ่น มีลักษณะเป็นตลาดนัดประจำ คือจัดหนึ่งวันเว้นสองวัน ผู้คนจะเอาผลผลิตของตน เช่น ข้าวเปลือก พืชผัก ผลไม้เหินบนศีรษะนำไปขาย ขายได้ก็ขาย ขายไม่ได้ก็แลกเปลี่ยนกันไป⁴⁶ ของที่แลกเปลี่ยนมีทั้งแลกเปลี่ยนตามความพอใจและแลกเปลี่ยนโดยมีอัตราขึ้นมา ถ้าสิ่งของที่แลกเปลี่ยนกันเป็นของจำเป็น หายากและไม่มีในท้องถิ่นจะมีการกำหนดอัตรา โดยการตกลงของทั้งสองฝ่ายเช่นเกลือ ซึ่งเป็นของหายากสำหรับผู้ที่อยู่ในทุ่งราบหรือบริเวณที่สูงจะถือว่ามียาค่า อัตราการแลกเปลี่ยนจะเป็นเกลือหนึ่งกัณฑ์⁴⁷ แลกกับข้าวเปลือกสองกัณฑ์ตั้ง เพราะเกลือหายาก มีราคา พ่อค้าจะนำข้าวเปลือกมาแลกเปลี่ยนเพื่อนำไปขายอีกต่อหนึ่ง⁴⁸

การซื้อขายแลกเปลี่ยนในลักษณะนี้ค่อยๆ พัฒนาไปเรื่อยๆ โดยการซื้อขายค่อยๆ เพิ่มบทบาทมากขึ้น และเริ่มปรากฏชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา ทั้งนี้มีสาเหตุหลายประการ ประการแรกเนื่องจากราคาข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้นจากประมาณเกวียนละ 64 บาท ใน พ.ศ. 2454⁴⁹ เป็นเกวียนละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469 ราคาข้าวเปลือกที่สูงขึ้นทำให้ชาวนามีแรงจูงใจที่จะผลิตข้าวเพื่อขายมากยิ่งขึ้น ประการที่สอง เนื่องจากการเปิดเส้นทางรถไฟสายใต้ ใน พ.ศ. 2459 ทำให้การขนส่งผู้คน สินค้า โดยเฉพาะข้าวจากไร่นาบริเวณใกล้เส้นทางรถไฟไปสู่ตลาดค้าข้าวที่สำคัญเช่น สงขลา ได้สะดวก รวดเร็วขึ้น และส่งผลให้มีผู้คานอพายพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองข้างทางรถไฟมากขึ้น คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งอพยพมาจากชายฝั่งทะเลสาบ ทำให้บริเวณเหล่านี้เจริญขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็น บางแก้ว เขาชัยสน พัทลุง ปากคลอง และแหลมโดนด ประการที่สาม มีการพัฒนาพาหนะเดินทางจากการใช้เรือพาย เรือแจว เรือใบ เรือประทุนมาเป็นรถยนต์ (เรือเมล์) ซึ่งเริ่มปรากฏหลักฐานชัดเจนก่อนการเปิดใช้เส้นทางรถไฟสายใต้ไม่นานนัก⁵⁰ การใช้รถยนต์ค่อยๆ ได้รับความนิยมจากผู้คนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะรถยนต์บรรทุกได้มากและแล่นได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงมีการขยายเส้นทางเดินรถยนต์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีการรับส่งสินค้าและผู้โดยสารเป็นประจำ มีรถยนต์ประจำทางระหว่างสงขลา กับ เกาะยอ สทิงหม้อ ปากพะยูน และระโนด ระหว่างลำปำ หัวไทร ปากพนัง เกาะใหญ่ ระหว่างตะเครียะ กับระโนด ปากคลอง และทะเลน้อย⁵¹ ช่วยให้การขนส่งสินค้าข้าวเปลือก ข้าวสารและผู้คนไปมาระหว่างกันได้สะดวกและขยายตัวกว้างขวางขึ้น เพราะรถยนต์บางลำเป็นรถยนต์สองชั้น ซึ่งเริ่มใช้ประมาณ พ.ศ. 2490 บรรทุกผู้โดยสารได้ถึงสองร้อยคน⁵² และประการสุดท้าย การศึกษา เป็นสาเหตุสำคัญที่กระตุ้นให้ชาวนาต้องเร่งผลิตข้าวเพื่อขายให้ได้เงินมาเพื่อส่งเสียบุตรหลานได้เล่าเรียนหนังสือเพื่อเลื่อนชั้นเลื่อนฐานะของครอบครัวและวงศ์ตระกูลให้สูงขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชาวนาเร่งขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตแล้ว ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวนาเริ่มมีหนี้สินอีกด้วย เพราะมีเงินไม่เพียงพอที่จะส่งลูกหลานเรียนหนังสือจึงต้องกู้ยืมเงิน บางรายต้องขายที่ดิน บางรายเอาที่ดินจำนองแล้วไม่สามารถไถ่ถอนได้ต้องเสียที่ดินให้เจ้าของเงิน ทั้งนี้เพื่อส่งเสียให้บุตรหลานเรียน สภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนหลัง พ.ศ. 2490 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในการซื้อขายนั้นส่วนใหญ่ชาวนาจะขายปลีก โดยนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคไปขายที่ตลาดใกล้ๆ บ้าน ส่วนมากจะขายผ่านพ่อค้าในท้องถิ่น เนื่องจากชาวนามีข้อจำกัดในเรื่องการคมนาคมขนส่ง เพราะการขนข้าวไปยังโรงสีค่อนข้างจะยากลำบาก ยกเว้นชาวนาที่อยู่ใกล้เคียงโรงสีเท่านั้น ส่วนการขนข้าวไปขายจะมีลักษณะแตกต่างกันไป

ตามสภาพภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ ชาวนาที่อยู่ห่างไกลจากเส้นทางการคมนาคม ถ้าขายข้าวเปลือกจะใช้วิธีเอาข้าวใส่กระสอบ (กระสอบนั่ง) น้ำหนักประมาณ 30 กิโลกรัม ทูน (เทิน - ผู้เขียน) บนศีรษะหรือหาบมาขายตามร้านค้าในชุมชนหรือตลาดนัด ถ้าเป็นการขายส่งซึ่งจะขายเป็นเกวียนจะนำข้าวเปลือกใส่กระสอบบรรทุกเกวียนมาขายที่ร้านค้าหรือโรงสีอีกต่อหนึ่ง⁵³ ส่วนชาวนาที่อยู่ใกล้เส้นทางน้ำจะบรรทุกเรือมาขาย ถ้าขายส่งขายข้าวจำนวนมาก บางรายใช้เสื่อปูท้องเรือ จากนั้นเอาข้าวเทลงในท้องเรือ เรียกเรือประเภทนี้ว่า "เรือทูน" เป็นเรือที่มีหลังคาพอที่จะกันฝนได้บ้าง เมื่อนำข้าวไปถึงโรงสีก็โกยใส่กระสอบแล้วซึ่งออกที่หนึ่ง⁵⁴ ซึ่งมีการซื้อขายกันแถบตำบลตะเคียน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา แต่จังหวัดพัทลุงจะนำข้าวใส่กระสอบแล้วบรรทุกเกวียนไปขายที่โรงสี ในการซื้อขายพ่อค้าจะเป็นคนกำหนดราคาตามใจชอบ ซึ่งมักจะกดราคาและใช้เล่ห์เหลี่ยมในการโกงน้ำหนักเครื่องชั่ง (ชั่งคั้น) โดยชาวนาไม่มีข้อโต้แย้งแต่ประการใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ประการแรก ชาวนาไม่คุ้นเคยกับระบบการชั่งของพ่อค้า ประการที่สอง การยอมให้พ่อค้ากดราคาต่ำลงเป็นเพราะการผลิตข้าวในช่วงนี้ต้นทุนการผลิตต่ำมาก เพราะฉะนั้นไม่ว่าพ่อค้าจะกดราคาหรือโกงตาชั่งอย่างไรชาวนาก็ยังมีผลกำไรจากการขายข้าวอยู่ดี

แหล่งการขายข้าวของชาวนา มีทั้งร้านค้าภายในชุมชน ตลาดนัด และโรงสี ชาวนาจะเลือกขายข้าวให้พ่อค้าประเภทใดขึ้นอยู่กับระยะทางไกลใกล้และความสะดวกของชาวนาเป็นหลักสำคัญ พ่อค้าเหล่านี้ เมื่อซื้อข้าวเก็บรวบรวมไว้มากพอสมควรแล้ว จะรอจนข้าวราคาสูงขึ้นจึงนำไปขายให้โรงสีในเมืองอีกทอดหนึ่ง

การซื้อขายของพ่อค้า

โครงสร้างการซื้อขายข้าวในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับท้องถื่นอื่น คือ กลุ่มพ่อค้าข้าว ซึ่งมีทั้งพ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน โรงสี พ่อค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนจีน แสวงหากำไรจากการค้าขาย สะสมทุนจนสามารถประกอบกิจการขนาดใหญ่ได้ เช่น พ่อค้าคนกลางเมื่อสะสมทุนได้มากพอก็จะสร้างโรงสีขนาดเล็กของตนในพื้นที่ได้ เป็นต้น ด้วยสภาพการคมนาคมที่ค่อนข้างลำบาก ทำให้พ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้านกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการซื้อขายข้าวภายในท้องที่ โดยทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางออกซื้อข้าว เมื่อรวบรวมข้าวได้มากพอจะนำไปขายยังโรงสีได้กำไรอีกต่อหนึ่ง

พ่อค้าเร่

พ่อค้าเร่ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนจีนในท้องถื่น ยกเว้นบางพื้นที่ เช่น ระนอง มีคนไทยซื้อขายกันมากแต่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่⁵⁵ พ่อค้าเร่จะซื้อข้าวตามบ้าน

ชาวนา หรือตลาดนัด เมื่อรวบรวมข้าวได้พอสมควรจะขนข้าวไปขายตามร้านค้ารับซื้อข้าว ในท้องถื่นหรือโรงสี โดยใช้เรือหรือเกวียนบรรทุกไป

ส่วนใหญ่พ่อค้าแร่จะซื้อข้าวแบบขายปลีก โดยใช้ชั่งคั้นสำหรับชั่งน้ำหนัก หน่วยน้ำหนักเป็นกิโลกรัม โดยตระเวนซื้อตามบ้านและตลาดนัด ในกรณีซื้อตามตลาดนัด พ่อค้าแร่จะไปตั้งจุดรับซื้อในตลาด แต่บางพื้นที่จะไปยื่นรอชาวนาตรงปากทางเข้าตลาดนัดเพื่อตัดรอซื้อข้าว เมื่อชาวนาเห็นข้าวมาถึงตลาดนัดก็ทำการซื้อขายข้าวกันตรงนั้น ชาวพัทลุงบางคนเรียกวิธีการนี้ว่า “สับข้าว”⁵⁶ พ่อค้าแร่เมื่อซื้อข้าวแล้วจะรวบรวมข้าวส่งพ่อค้าในท้องถื่นหรือโรงสีในวันนั้นเลย โดยได้กำไรจากการขายข้าวกระสอบละไม่กี่สตางค์

พ่อค้าในหมู่บ้าน

โดยทั่วไปพ่อค้าในหมู่บ้านจะมีร้านค้าของตนเองในหมู่บ้าน มีชาวจีนเป็นเจ้าของร้านค้าจะมีลักษณะคล้ายร้านชำขายของที่จำเป็นให้แก่ชาวนา เช่น เกลือ เคย(กะปิ) น้ำผึ้ง เหลว ใต้ ชาวพัทลุงบางคนเรียกร้านประเภทนี้ว่า “กว้าน”⁵⁷ เมื่อชาวนาเอาข้าวเปลือกซึ่งส่วนใหญ่จะใส่กระสอบเทินมาขายมีน้ำหนักประมาณ 30 กิโลกรัม จากนั้นก็ปล่อยให้พ่อค้ากำหนดราคาตามใจชอบ พ่อค้าจะชั่งน้ำหนักอย่างไรจะโกงน้ำหนักหรือไม่ไม่สนใจ ทั้งนี้เพราะต้นทุนการผลิตต่ำ ขายอย่างไรก็ได้กำไร นอกจากนี้ชาวนาอาจคุ้นเคยกับการแลกเปลี่ยน เมื่อขายได้เงินเพิ่มขึ้นก็ถือว่าดีแล้ว การขายเป็นเพียงการหารายได้เสริมจากอาชีพหลักของตนซึ่งพอมีพอกินอยู่แล้ว เงินที่ได้ชาวนาจะนำไปซื้อของใช้ที่จำเป็น เช่น เกลือ ใต้ ในร้านรับซื้อข้าวนั่นเอง⁵⁸ พ่อค้าเหล่านี้ เมื่อรวบรวมข้าวได้มากพอสมควรก็จะนำไปขายให้กับโรงสีต่อไป

พ่อค้าแร่และพ่อค้าในหมู่บ้านเป็นพ่อค้าคนกลางที่มีบทบาทสำคัญในการซื้อขายข้าวกับชาวนามาก เป็นผู้กำหนดราคาซื้อขายและกำหนดวิธีการซื้อขายให้ชาวนาต้องปฏิบัติตาม ซึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวกและปริมาณความต้องการข้าวในตลาดเป็นสำคัญ ในช่วงก่อนสงครามจนถึงปลายทศวรรษ 2490 โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามข้าวราคาสูงมาก พ่อค้าคนกลางขายข้าวได้กำไรดี จึงต้องการซื้อขายข้าวในปริมาณคราวละมาก ๆ ในกรณีเช่นนี้พ่อค้าคนกลางจะใช้วิธีซื้อแบบ “เหมาห้อง” โดยพ่อค้าจะใช้วิธีวัด ความกว้าง ความยาวและความสูงของลอมข้าวในห้องข้าวของชาวนา จากนั้นนำมาคำนวณว่าได้ข้าวกี่เกวียนแล้วจึงจ่ายเงินให้ชาวนาตามราคาที่ตกลงกัน ส่วนใหญ่พ่อค้าจะนำเงินมาให้ชาวนาหลังขายข้าวได้แล้วในเวลาไม่เกิน 4 วัน⁵⁹ พ่อค้าแร่และพ่อค้าในหมู่บ้านเป็นคณกลางที่มีความสำคัญในระบบการค้าข้าวของชาวนามาก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คนกลางเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่อพยพเข้ามามากในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 - 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองไทยจะทำงานทุกประเภทโดยไม่เกี่ยงว่าเป็นงานหนัก งานเบา ชั้นสูง หรือต่ำ ขอให้เพียงมีเงินเท่านั้นเป็นพอ คนจีนเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเริ่มเข้ามาเป็นคณงานของ โรงสี เมื่อทำงานไปได้สักระยะหนึ่ง เริ่มคุ้นเคยกับคนไทยในพื้นที่และภูมิประเทศก็มักจะ ขยับขยายไปหาที่ทำกินใหม่ที่ตนคิดว่าจะมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่า บางรายเริ่มหา ช่องทางเป็นผู้นำข้าวของชาวนามาส่งโรงสี เมื่อเห็นลู่ทางดีขึ้นก็ค่อยๆ เลื่อนบทบาทของ ตนเองเป็นผู้รวบรวมข้าวของชาวนาทั้งหมู่บ้านหรือตำบลมาส่งโรงสีกลายเป็นผู้มีฐานะใน ชุมชนนั้น⁶⁰ หลายคนได้แต่งงานกับชาวไทยในพื้นที่ ตั้งหลักฐานอย่างถาวรในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่มักจะตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มน้ำที่มีการปลูกข้าวค่อนข้างหนาแน่น เช่น ที่อำเภอ ระโนด จังหวัดสงขลา และที่ปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น เมื่อมีคนจีน เข้ามาอยู่มากๆ บางรายได้กลายเป็นหัวหน้าชุมชนนั้น และดำเนินการผูกขาดการค้าข้าว ในพื้นที่ ทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้รับซื้อและรวบรวมข้าวส่งให้โรงสีอีกต่อหนึ่ง

คนกลางจะมีความสัมพันธ์กับโรงสีหลายรูปแบบด้วยกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นการเอื้อ ประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยโรงสีได้ประโยชน์ในเรื่องการจัดซื้อผลผลิต ส่วนคนกลางได้ ประโยชน์จากการหยิบยืมวัสดุ เช่น กระจกหรือหยิบยืมเงินมาหมุนเวียน โดยไม่ต้องเสีย ดอกเบี้ย โรงสีจะให้พ่อค้าคนกลางหยิบยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อเป็นทุนสำรองจ่ายใน การซื้อข้าวเปลือกและจ้างคนนวดข้าว (ในกรณีช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซื้อเหมาห้อง) ครั้งละประมาณ 2,000 - 3,000 บาท⁶¹ โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อพ่อค้าคนกลางซื้อข้าวเปลือก จากชาวนาแล้ว จะต้องขายให้กับโรงสีและต้องจ่ายเงินคืนด้วย หลังจากนั้นถ้าต้องการเงิน โรงสีจึงจะให้ยืมอีก ในบางกรณีโรงสีจะให้พ่อค้ายืมกระจกเพื่อใส่ข้าวเปลือก เมื่อพ่อค้า ซื้อข้าวเปลือกแล้วจะต้องนำมาขายที่โรงสี ถือเป็นสัญญาระหว่างโรงสีกับพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางจะรักษาสัญญา การติดต่อกันในช่วงก่อนสงครามโลกและหลัง สงครามโลกเล็กน้อย ผู้คนมีความซื่อสัตย์มาก ฉะนั้นจึงไม่มีปัญหาในเรื่องการให้ยืมเงิน หรือการให้ยืมกระจกไปใช้ก่อน เพราะพ่อค้าคนกลางจะไม่ผิดสัญญา⁶² อาจเป็นเพราะ ระบบเงินตรายังไม่สำคัญในวิถีชีวิตของผู้คนมากนักก็เป็นได้เพราะทรัพยากรและความ สมบูรณ์ในพื้นที่ยังมีอยู่มากผู้คนจึงยังไม่มีคามจำเป็นต้องใช้เงินมากนัก

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อค้ากับโรงสีค่อยๆ เสื่อมลง ตั้งแต่ พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา เมื่อคนกลางคิดถึงผลประโยชน์ของตนมากขึ้น เริ่มที่จะเลือกส่งข้าว ให้กับโรงสีที่ให้ผลประโยชน์กับตนมากกว่า คนกลางบางรายก็เริ่มเขยิบฐานะของตนจาก คนรับซื้อและรวบรวมข้าวให้โรงสี กลายมาเป็นเจ้าของโรงสีขนาดเล็กเสียเอง ข้ายังดำเนิน การซื้อข้าวเปลือกช้อนทับในพื้นที่เดียวกันกับโรงสีข้าวเดิมอีกด้วย ทำให้โรงสีข้าวเดิมซึ่ง เป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่(โรงสีไฟ) รายจ่ายในการดำเนินงานสูง ไม่มีข้าวที่จะป้อนโรงสีได้

เพียงพอต้องปิดกิจการไปหลายราย ซึ่งจะเกิดมากในช่วงไม่เกิน 10 ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ไม่ว่าจะเป็นที่ระโนด สงขลา หรือพัทลุง⁶³

โรงสี

โรงสีซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการค้าข้าวทำหน้าที่ทั้งแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารและส่งข้าวไปจำหน่ายทั้งตลาดภายในและตลาดต่างประเทศ โรงสีขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มตั้งที่สงขลาประมาณปลายทศวรรษ 2440⁶⁴ หลังจากนั้นจึงขยายไปยังเมืองพัทลุงแหล่งปลูกข้าวสำคัญของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประมาณต้นทศวรรษ 2460 เนื่องจากการตั้งโรงสีต้องใช้เงินทุนสูง คนไทยในพื้นที่สะสมทุนไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้และไม่ชอบเสี่ยงกับการลงทุนขนาดใหญ่ จึงเปิดโอกาสให้นายทุนจีนจัดตั้งโรงสีตั้งแต่เริ่มแรกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีคนไทยแทรกตัวเข้ามาดำเนินการบ้าง แต่ก็เป็นคนไทยเชื้อสายจีน

กิจการโรงสีทำกำไรให้กับนายทุนจีนเป็นอย่างดี เพราะในช่วงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ. 2481 ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลปล่อยให้มีการค้าข้าวอย่างเสรี โดยรัฐไม่เข้ามาแทรกแซงแต่ประการใด ทำให้การค้าข้าวของโรงสีเจริญก้าวหน้าและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ใน พ.ศ. 2485 มีโรงสีขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาถึง 13 โรง เป็นโรงสีในจังหวัดสงขลา 7 โรง และจังหวัดพัทลุง 6 โรง⁶⁵

กิจการค้าข้าวของโรงสีหยุดชะงักในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2484 – 2488 โดยเกิดจากรัฐบาลไทยต้องการแก้ไขปัญหาข้าวขาดแคลนในประเทศ จึงจัดตั้งบริษัทดำเนินการค้าข้าว โดยใช้ชื่อว่าบริษัทข้าวไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 จากนั้นบริษัทได้ใช้อำนาจตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล บังคับเข้ากิจการของโรงสีต่างๆ ทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง เพื่อบีบบังคับให้โรงสีขายข้าวสารให้กับบริษัท

สำหรับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา บริษัทข้าวไทยได้จัดตั้งบริษัทเครือข่ายขึ้นในภาคใต้ ใช้ชื่อว่า บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ใน พ.ศ. 2485 มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการแทรกแซงกิจการค้าข้าวของคนต่างด้าวและควบคุมไม่ให้ราคาข้าวสารในประเทศสูงเกินไปจนราษฎรเดือดร้อน ขณะเดียวกันก็ควบคุมไม่ให้ข้าวเปลือกตกต่ำจนชาวนาประสบภาวะขาดทุน บริษัทได้ดำเนินงานมาได้ระยะหนึ่งก็ต้องยุบเลิกไป เมื่อ พ.ศ. 2489 เพราะประเทศพันธมิตรกล่าวหาว่ารัฐบาลไทยว่า ดำเนินการผูกขาดการค้าข้าวภายในประเทศ หลังจากโรงสีได้รับอิสระหลุดพ้นจากการควบคุมของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ปรากฏว่าโรงสีหลายโรงอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ บางรายพยายามดำเนินการต่อไปได้อีกระยะหนึ่งแต่ต้องเผชิญกับการแข่งขันของโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็กที่

เกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ทำให้โรงสีขนาดใหญ่ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่า ต้องประสบภาวะขาดทุน ต้องค่อยๆ ล้มเลิกกิจการไปเรื่อยๆ และหมดไป ประมาณปลาย ทศวรรษ 2520⁶⁶

ในการรับซื้อข้าวของโรงสีนั้น ส่วนใหญ่โรงสีจะรับซื้อข้าวจากพ่อค้าคนกลาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีชาวนาจำนวนไม่น้อยที่อยู่ใกล้โรงสีหรืออยู่ในเส้นทางคมนาคมที่จะขนข้าวมาโรงสีได้สะดวก เช่น ทางน้ำ เป็นต้น จะนำข้าวเปลือกมาขายให้โรงสีโดยตรง เพราะได้ราคาดีกว่าขายให้พ่อค้าคนกลาง

การค้าขายระหว่างโรงสีกับพ่อค้าคนกลางหรือกับชาวนา ในระยะแรกประมาณช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย การค้าขายจะอยู่ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน คือ ชาวนามีแหล่งที่จะขายข้าวและพึ่งพาอาศัยโรงสีได้ โดยเฉพาะในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 การคมนาคมไม่สะดวก ติดต่อกันได้ยาก ชาวนาจะอาศัยโรงสีเป็นที่พึ่ง เมื่อขาดเงินทองขึ้นมาก็ไปยืมโรงสีมาก่อน โดยโรงสีไม่คิดดอกเบี้ย ชาวนาจะจ่ายเงินคืนตอนขายข้าว การที่โรงสียินยอมเช่นนี้ด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เห็นว่า ชาวนาเดือดร้อน ถ้าไม่ให้ก็กลายเป็นคนใจดำ ประการที่สอง สมัยนี้ข้าวมีน้อยเพราะทำนา ปีละครั้ง ดังนั้นโรงสีจึงพยายามผูกมิตรกับชาวนาเพื่อให้ขายข้าวให้กับตน⁶⁷ ส่วนโรงสีก็สามารถค้างชำระเงินกับชาวนาได้บางส่วนในกรณีซื้อข้าวจำนวนหลายเกวียน เมื่อขายข้าวสารได้แล้วจึงนำเงินมาชำระส่วนที่ค้างอยู่ โรงสีบางแห่งอาจค้างถึง 4 – 5 เกวียน⁶⁸ แต่ค้างไม่นานนัก สภาพเช่นนี้จะหายไปเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น ข้าวในท้องตลาดมีมากขึ้น โรงสีก็หมดความจำเป็นที่จะผูกมิตรกับชาวนาเพราะตลาดเป็นของผู้ซื้อนั่นเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวราคาสูง ชาวนาเริ่มปลูกข้าวมากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ทำให้มีปริมาณข้าวในตลาดมาก ในขณะที่ผู้ซื้อไม่มากนัก ตลาดการซื้อขายจึงเป็นของผู้ซื้อ ประมาณ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา โรงสีได้กำหนดวิธีการรับซื้อข้าวค่อนข้างสลับซับซ้อนมากกว่าเดิม เมื่อชาวนานำข้าวมาขายที่โรงสีจะมีคนงานของโรงสีที่มีความชำนาญทำหน้าที่ตรวจสอบข้าว โดยใช้ไม้บดตัวอย่างข้าวให้แตก เพื่อดูว่าข้าวมีความแข็ง อ่อน หรือมีความชื้นเพียงใด จากนั้นจึงกำหนดราคาข้าว โดยใช้ราคาที่ประกาศไว้หน้าโรงสีแล้วหักด้วยความชื้นของข้าว คุณภาพของข้าวว่าหากนำไปสีแล้วข้าวจะหักมากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงนำข้าวไปชั่ง ซึ่งชาวนาจะถูกโกงตาชั่งอีกต่อหนึ่งเห็นได้ว่าการขายข้าวชาวนาจะตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบเสมอ โอกาสที่จะขายข้าวขาดทุนจึงมีอยู่สูงมาก

อย่างไรก็ตามการขายข้าวของชาวนาในช่วงนี้ยังมีกำไรเพราะต้นทุนการผลิตต่ำ ชาวนาไม่ได้เร่งขยายการผลิตโดยการพึ่งพิงทรัพยากรภายนอก เช่น รถไถ ปุ๋ยเคมี แต่พึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชน คือยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น มูลวัว มูลควาย ไข้ว ควายไถนา ใช้

แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นชาวนาบางรายที่ขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปมากเกินกำลังแรงงานในครอบครัวจะทำได้ คือประมาณไม่เกิน 20 ไร่ ถ้าครอบครัวมีแรงงานเพียง 2 คน⁶⁹ กรณีนี้จะต้องจ้างแรงงานเพิ่ม เพราะเมื่อชาวนาเริ่มขายข้าวระบบเงินจะค่อยๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตและจะมีบทบาทชัดเจนขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 เมื่อชาวนาต้องการเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ ระบบเงินตราจะค่อยๆ แสดงบทบาทแทรกตัวเข้ามาแทนระบบการออกปาก ซอมือ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แต่ในช่วงนี้ไม่ถึงกับทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีจางหายไป

เพราะความสมบูรณ์ของทรัพยากรยังมีอยู่มาก เงินมีความสำคัญเฉพาะบางภารกิจเช่นการศึกษา ส่วนภารกิจอื่นคนในท้องถิ่นยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนเช่นเดิม

สรุปได้ว่าการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาด โดยเฉพาะการทำนาขนาดใหญ่จะเกิดจากทุนจีน ซึ่งเป็นทุนจากภายนอกมากกว่าจะเกิดจากทุนภายในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการทำนาขนาดใหญ่ต้องลงทุนสูง ชาวจีนมีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะทำได้ โดยระดมทุนทั้งจากการสะสมจากการค้าขายและทุนจากการประกอบธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่ชาวนาไทยส่วนใหญ่ถึงแม้จะมีที่ดินมากแต่ขาดการสะสมทุนและไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุนขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังไม่จำเป็นต้องลงทุนเพราะมีพอกินพอใช้อยู่แล้ว และยังไม่คุ้นเคยกับระบบตลาดที่ต้องค้าขายข้าวจำนวนมาก ในกรณีที่ทำนาขนาดใหญ่ด้วย ลักษณะเช่นนี้เป็นการเปิดทางให้นายทุนจีนแทรกตัวเข้ามาในพื้นที่ได้สะดวกขึ้น ทุนจีนที่แทรกตัวเข้ามาในพื้นที่ควบคุมเฉพาะระบบการตลาดไม่ล้วงลึกลงไปจนถึงขั้นควบคุมปัจจัยการผลิต เพราะชาวนาไม่ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ฉะนั้นชาวนาจะได้รับผลกระทบจากระบบทุนในช่วงนี้เฉพาะการถูกกดราคาและการโกงน้ำหนักเท่านั้น เงินยังไม่แทรกตัวเข้ามาทำลายความสัมพันธ์ภายในท้องถิ่นหรือชุมชน

เงินยังไม่มีความสำคัญถึงขั้นเข้ามาบงการการผลิตของชาวนา ชาวนามีสติเลือก ส่วนใหญ่ถึงแม้จะผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคเท่านั้น อย่างไรก็ตามเงินได้เริ่มทวีความสำคัญยิ่งขึ้น หลังจากชาวนาเริ่มให้ความสนใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนระดับสูงขึ้น หลัง พ.ศ. 2490 โรงเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองทำให้ชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าบำรุงการศึกษาและค่ากินอยู่ บางรายที่ลูกเรียนเก่งได้เรียนสูงมากขึ้น ค่าใช้จ่ายจะเพิ่มเป็นเงาตามตัว ช่วงนี้เองที่ทำให้ชาวนามีภาระหนี้สิน ต้องกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน ต้องจำนองนา บางรายต้องสูญเสียที่นา ก็มี จำเป็นที่จะต้องใช้เงินเริ่มมีมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ดังนั้นชาวนาจึงต้องรับจ้างทำนาเพื่อเพิ่มพูนรายได้ของตนเพราะที่นาที่มีอยู่ให้ผลผลิตไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย เพื่อให้พอเพียง

กับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากความต้องการที่จะผลักดันเลื่อนฐานะทางสังคม โดยการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือสูงขึ้นยิ่งกว่าที่จะรับจ้างเพื่อหวังเก็บสะสมทุนเพื่อนำมาขยายพื้นที่เพาะปลูกหรือพัฒนาเทคนิคการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตตามความต้องการของตลาด

ยางพารา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่สุดของภาคใต้เริ่มจากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ : พ.ศ. 2400 -2456) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นคนแรกที่นำยางพาราจากมลายู อาณานิคมของอังกฤษเข้ามาทดลองปลูกที่ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. 2442 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2444 พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้มอบหมายให้หลวงนครกิจบำรุง (ค้อยู่เกียด ณ ระนอง) ปลัดเมืองตรัง และ นายกลอด สุทธิพนธ์ นำเมล็ดพันธุ์ยางพารา จากปีนังโดยทางเรือจำนวน 21 กระสอบปาน⁷⁰ แจกจ่ายให้ข้าราชการและประชาชนนำไปปลูกกันมากขึ้น

การสนับสนุนให้ราษฎรหันมาปลูกยางพาราในระยะแรกนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้ใช้วิธียกเว้นการเกณฑ์แรงงานกระตุ้นความสนใจของประชาชน ให้สนใจการทำนา ทำสวนมากขึ้น โดยกำหนดว่า ครั้วเรือนใดทำนาไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ หรือทำสวนไม่ต่ำกว่า 20 ไร่ จะได้รับยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน⁷¹ ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้ราษฎรสนใจปลูกยางพารามากขึ้น

ผู้ที่ประสงค์จะปลูกยางพาราจะได้รับอนุญาตให้หักร้างทางพงเพื่อทำการปลูกข้าวได้หนึ่งฤดูกาล โดยมีพันธะกับทางราชการด้วยการซื้อพันธุ์ยางไปเพาะปลูกในปีถัดไป ซึ่งรัฐบาลจะซื้อเมล็ดพันธุ์มาจำหน่ายให้ราษฎรในราคาต้นทุน ถ้าผู้ใดบิดพลิ้วสัญญา มณฑลภูเก็ตจะยึดที่ดินแปลงนั้นและทำการปลูกยางเอง เพื่อขายทอดตลาดให้แก่ ผู้ประกอบการรายอื่นต่อไป และเพื่อให้การปลูกยางได้ผลตามความต้องการ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ได้จ้างผู้เชี่ยวชาญการปลูกยางชาวอินเดีย มาชี้แจงและให้คำแนะนำแก่ราษฎรอย่างใกล้ชิด⁷² การสนับสนุนของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ทำให้การปลูกยางพาราขยายตัวมากขึ้นในมณฑลภูเก็ต โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดตรังและภูเก็ต

อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราเพื่อให้เกิดผลดีและประหยัดในเชิงขนาดนั้นจะต้องทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ มีพื้นที่เพาะปลูกตั้งแต่ 100 ไร่ขึ้นไป ซึ่งต้องใช้ทุนมากในระยะเริ่มต้น เพราะฉะนั้นจึงมีเอกชนน้อยรายจะเข้ามาร่วมบุกเบิกการทำสวนยางพารา คงมีเฉพาะนายเหมืองแร่ดีบุกเชื้อสายจีนในมณฑลภูเก็ต และเจ้าของสวนพริกไทยเชื้อสายจีนในเมืองตรังเท่านั้น ดังนั้นการปลูกยางพาราทางภาคใต้ของไทย ในระยะแรกจึงขยาย

ตัวไม่มากนัก และกระจุกตัวอยู่ในมณฑลภูเก็ต จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 เล็กน้อยจึงขยายไปยังมณฑลปัตตานี มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลจันทบุรี ตามลำดับ⁷³

สำหรับมณฑลนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การทำสวนยางพาราเริ่มขยายตัวในช่วงระหว่างปลายทศวรรษ 2450 เป็นต้นไป เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลก โดยมีราคาและกำไรเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญเนื่องจากการปลูกยางพาราของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งออกจำหน่ายต่างประเทศเป็นหลัก ดังนั้นราคายางในตลาดต่างประเทศจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการกำหนดการตัดสินใจขยายหรือลดพื้นที่เพาะปลูกยางพารา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสวนยางพาราที่ทดลองปลูกในมณฑลภูเก็ตในต้นทศวรรษ 2440 และเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในช่วงปลายทศวรรษ 2440 ส่งผลให้ประเทศไทยเริ่มเป็นผู้ส่งออกยางพาราเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2449 โดยมีปริมาณการส่งออกจำนวน 744 หนาบในราคาปอนด์ละ 78.62 เซนต์สหรัฐ หลังจากนั้นราคาได้แกว่งตัวขึ้นลงตามความต้องการของตลาดโลก และสูงขึ้นอย่างน่าพอใจในราคาปอนด์ละ 102.84 เซนต์สหรัฐ ใน พ.ศ. 2453 ในขณะที่ยางพาราในตลาดภาคใต้สูงถึงกิโลกรัมละ 8 บาท ในปีเดียวกัน หลังจากนั้นราคายางเริ่มลดลงแต่เริ่มมีเสถียรภาพตั้งแต่ พ.ศ. 2456 – 2460 โดยราคาจะแกว่งตัวอยู่ในช่วงแคบ ๆ (ดูตารางที่ 2) ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลตัดสินใจลงทุนทำสวนยาง

ตารางที่ 2 ราคายางธรรมชาติในตลาดโลกและตลาดภาคใต้
พ.ศ. 2449 – 2488

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน		ตลาดนิวยอร์ก	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	น้ำหนัก 1 ปอนด์ ซิลลิง	เพนนี	น้ำหนัก 1 ปอนด์ U.S.Cents	
2449	5	10 $\frac{1}{2}$	78.62	-
2450	4	7 $\frac{1}{2}$	72.56	-
2451	4	4 $\frac{3}{4}$	58.59	-
2452	7	1	84.32	-

ตารางที่ 2 (ต่อ)

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์		ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์ U.S.Cents	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	ซิลลิง	เพนนี		
2453	8	9	102.84	8.00
2454	5	$5\frac{1}{2}$	82.95	5.00
2455	4	9	80.27	4.35
2456	3	$\frac{1}{4}$	65.38	2.76
2457	2	$3\frac{1}{2}$	49.03	2.09
2458	2	6	49.67	2.28
2459	2	$10\frac{1}{4}$	58.85	2.61
2460	2	$9\frac{3}{4}$	57.18	2.57
2461	2	$2\frac{3}{4}$	44.84	2.04
2462	2	$\frac{3}{4}$	40.17	1.45
2463	1	$10\frac{1}{2}$	42.79	1.26
2464	0	$9\frac{9}{16}$	16.35	0.52
2465	0	$9\frac{5}{16}$	17.34	0.60
2466	1	$3\frac{5}{16}$	29.55	0.99
2467	1	$1\frac{7}{8}$	26.07	1.29
2468	2	$11\frac{1}{16}$	72.46	2.26

ตารางที่ 2 (ต่อ)

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์		ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	ซิลลิง	เพนนี	U.S.Cents	
2469	1	$11\frac{3}{4}$	49.36	1.54
2470	1	$6\frac{7}{16}$	37.81	1.22
2471	0	$10\frac{3}{4}$	22.33	0.70
2472	0	$10\frac{1}{4}$	20.48	0.66
2473	0	$5\frac{15}{16}$	10.24	0.39
2474	0	$3\frac{1}{2}$	6.12	0.20
2475	0	$2\frac{5}{16}$	3.43	0.13
2476	0	$3\frac{1}{4}$	5.90	0.21
2477	0	$6\frac{1}{4}$	12.94	0.40
2478	0	6	12.32	0.38
2479	0	$7\frac{3}{4}$	16.43	0.51
2480	0	$9\frac{1}{2}$	19.37	0.61
2481	0	$7\frac{7}{32}$	14.56	0.47
2482	0	9	17.47	0.58
2483	1	$0\frac{1}{16}$	19.90	-
2484	1	$1\frac{19}{32}$	22.11	-
2485	1	$1\frac{3}{4}$	22.50	-

ตารางที่ 2 ต่อ

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน		ตลาดนิวยอร์ก	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	น้ำหนัก 1 ปอนด์ ซิลลิง	เพนนี	น้ำหนัก 1 ปอนด์ U.S.Cents	
2486	1	6	22.50	-
2487	1	6	22.50	-
2488	1	6	22.50	-

ที่มา : International Rubber Study Group, Rubber Statistical Bulletin อ้างถึงใน
รัตน์ เพชรจันทร์, ยางพารา (พระนคร : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์, 2514), หน้า 491 – 492.

*Laurence D. Stifel, The Growth of the Rubber Economy of Southern
Thailand, Appendix B. อ้างใน วิชิต กาพกาญจน์, เรื่องเดิม, หน้า 87, 99, 196.

ราคายางเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลตัดสินใจลงทุนทำสวนยาง
ขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยที่
ต้องการใช้ทุนจีนสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดนตอนใต้ของไทย ทำให้
การลงทุนทำสวนยางพาราของคนจีนขยายตัวเร็วยิ่งขึ้นควบคู่กันไปกับคนไทยที่เริ่มให้
ความสนใจในการทำสวนยางพารามากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำ
เป็นอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ผลของการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทย ในการระดมทุนชาวจีนโพ้นทะเล
บุกเบิกพื้นที่การทำสวนยางเพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดนตอนใต้
ของไทยประกอบกับราคายางพาราอยู่ในระดับที่สูงอย่างน่าพอใจเมื่อเปรียบเทียบกับพืช
ชนิดอื่น ทำให้การขยายพื้นที่การปลูกยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้นอย่าง
รวดเร็วจากประมาณ 50,000 ไร่ ใน พ.ศ.2460 เพิ่มขึ้นเป็น 98,947 ไร่ ใน พ.ศ. 2475
เพิ่มขึ้นถึง 97.90 เปอร์เซ็นต์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 15 ปี (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนเนื้อที่สวนยางพาราได้รับเบอร์ พ.ศ.2466 – 2475

พ.ศ.	จังหวัดพัทลุง		จังหวัดสงขลา		ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	
	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (หาบ)	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (หาบ)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (หาบ)
2466	455	-	12,564	744	13,019	744
2467	455	-	14,007	4,657	14,462	4,657
2468	500	95	20,156	6,481	20,656	6,576
2469	2,780	298	50,071	16,855	52,851	17,153
2470	3,755	154	16,789	19,090	20,544	19,244
2471	5,215	166	81,191	13,632	86,406	13,798
2472	6,627	1,325	84,595	8,265	91,222	9,590
2473	8,489	122	85,051	6,837	93,540	6,959
2474	8,999	2,931	90,253	24,649	99,252	27,580
2475	9,494	62	89,453	21,947	98,947	22,009

ที่มา : ดัดแปลงจาก (3) สร.0201.34/1 เรื่องจำกัดยาง (14 ม.ค. 2476 – 11 ส.ค. 2477)

การขยายพื้นที่การทำสวนยางชะลอตัวลงหลัง พ.ศ. 2475 เนื่องจากราคายางพาราเริ่มตกต่ำลงจากกิโลกรัม 2.57 บาท เมื่อ พ.ศ. 2460 เหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์เมื่อ พ.ศ. 2475 (ดูตารางที่ 2) เนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ยางมีปริมาณเกินความต้องการของตลาดโลกมาก ปริมาณยางล้นตลาดราคาจึงตกต่ำอย่างหนัก ชาวสวนยางประสบความเดือดร้อนไปทุกหัวระแหง บางคนต้องหยุดทำสวนยาง ทิ้งให้สวนยางรกร้างจนมีสภาพเป็นป่า บางคนต้องขายที่สวนเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย สภาพเช่นนี้ทำให้รัฐบาลต้องรีบแก้ไขโดยด่วน โดยเข้าร่วมเป็นภาคีใน “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ใน พ.ศ. 2477 เพื่อลดปริมาณยางที่สะสมไว้ในแต่ละประเทศจนเกินความต้องการของตลาดโลกให้มีจำนวนพอดีกับความต้องการของตลาดโลก ผลของการเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงการผลิตและการค้ายางใน พ.ศ. 2477 โดยเข้าควบคุมการผลิตและการส่งยางออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

ของประเทศอย่างรัดกุม ทำให้การผลิตยางลดปริมาณลงและมีคุณภาพดีขึ้นราคาจึงค่อยๆ เริ่มสูงขึ้น ชาวสวนจึงหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง ก่อนที่จะหยุดชะงักไปอย่างสิ้นเชิงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะตลาดค้ายางสำคัญ เช่น สิงคโปร์ และ มลายา ต้องปิดลงเนื่องจากภัยสงคราม ทำให้ตลาดยางพาราภายในประเทศต้องปิดตามไปด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีการซื้อขายยางทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศอีกครั้ง ราคายางเริ่มขยับตัวสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่งในระดับที่น่าพอใจ โดยราคาภายในภาคได้เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 58 สตางค์ ใน พ.ศ. 2482 เป็นกิโลกรัมละ 4.89 บาท ใน พ.ศ. 2490 (ดูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ราคาเฉลี่ยยางแผ่นรมควันชั้น 1 ในตลาดโลกและตลาดภาคใต้ พ.ศ.2489 - 2503

พ.ศ.	ตลาดสิงคโปร์ หน้า หนัก 1 ปอนด์ (เซ็นต์มาเลเชีย)	ตลาดลอนดอน หน้า หนัก 1 ปอนด์ (ซิลลิง เพนนี)	ตลาดนิวยอร์ก หน้า หนัก 1 ปอนด์ เซ็นต์ U.S.	ตลาดภาค ใต้* บาท/กก.
2489	-	1 $\frac{7}{8}$	22.50	-
2490	37.31	1 $\frac{11}{32}$	20.97	4.83
2491	42.15	1 $\frac{29}{32}$	22.01	6.53
2492	38.19	0 $\frac{11}{32}$	17.56	6.26
2493	108.18	2 $\frac{9}{32}$	41.10	14.88
2494	169.55	4 $\frac{27}{32}$	59.07	17.29
2495	96.07	2 $\frac{11}{32}$	38.57	8.63
2496	67.44	1 $\frac{29}{32}$	24.23	5.63
2497	67.30	1 $\frac{8}{16}$	23.64	7.07
2498	114.16	2 $\frac{9}{16}$	39.14	12.06
2499	96.76	2 $\frac{19}{32}$	34.17	9.88

ตารางที่ 4 ต่อ

พ.ศ.	ตลาดสิงคโปร์น้ำ หนัก 1 ปอนด์ (เซ็นต์มาเลเซีย)	ตลาดลอนดอนน้ำ หนัก 1 ปอนด์ (ซิลลิง เพนนี)	ตลาดนิวยอร์กน้ำ หนัก 1 ปอนด์ เซ็นต์ U.S.	ตลาดภา ใต้* บาท/กก
2500	88.75	2 $2\frac{3}{32}$	31.15	9.13
2501	80.25	1 $11\frac{1}{2}$	28.07	8.04
2502	101.56	2 $6\frac{3}{32}$	36.55	10.78
2503	108.08	2 $8\frac{5}{32}$	38.16	11.49

ที่มา : รัตน์ เพชรจันทร์, เรื่องเดิม , หน้า 492 - 493 และ

*Lawrence D. Stifel , เรื่องเดิม , อ้างใน นันดา แก้วสุวรรณ , “พัฒนาการของ
การผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488 - 2516 ,” (วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2537) ,
หน้า 54 – 55.

ราคายางที่เพิ่มสูงขึ้น ใน พ.ศ.2490 ไม่ได้ทำให้พื้นที่ปลูกยางขยายตัวขึ้นอย่างทัน
ที่ทันใจ เพราะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนงานขาดแคลน สวนยางที่ปลูกก่อนสงครามโต
เต็มที่และต้องการคนงานกรีดยาง เจ้าของสวนเดิมต้องการแรงงานปรับปรุงสวนที่ถูกทอด
ทิ้งระหว่างสงคราม ฉะนั้นการปลูกยางก่อนที่จะเกิดสงครามเกาหลีคงจะปลูกกันไม่มากนัก
เห็นได้จาก ใน พ.ศ. 2492 ประเทศไทยมีเนื้อที่ขึ้นทะเบียนปลูกยาง 1,500,000 ไร่ โดย
จังหวัดสงขลาสามารถผลิตยางได้ 18.45 เปอร์เซ็นต์ และจังหวัดพัทลุง 0.57 เปอร์เซ็นต์⁷⁴

ราคายางได้เขยิบตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อเกิดสงครามเกาหลี ใน พ.ศ. 2493
ยางกลายเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ สหรัฐและอังกฤษได้กว้านซื้อยางโดยไม่คำนึงว่าราคาจะ
สูงเพียงใด โดยเฉพาะสหรัฐได้เริ่มซื้ออย่างสำรองใช้จำนวนมากเพราะกระบวนการผลิตยุทธ
ปัจจัยของสหรัฐมียางเข้าไปเป็นส่วนสำคัญแทบทั้งสิ้น⁷⁵ การกว้านซื้อยางของสหรัฐและ
อังกฤษทำให้ราคาภายในตลาดภาคใต้ขยับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 4.83 บาท ต่อ
กิโลกรัม ใน พ.ศ. 2490 เป็น 17.29 บาท ต่อกิโลกรัม ใน พ.ศ. 2494 เพิ่มขึ้นถึง 257.97
เปอร์เซ็นต์ ในระยะเวลาเพียง 4 ปี (ดูตารางที่ 4)

สภาพเช่นนี้ ทำให้การทำสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขยายตัวอย่างรวดเร็วตามไปด้วย แต่ลักษณะการปลูกยาง ส่วนใหญ่ยังเป็นสวนขนาดเล็ก เห็นได้จากใน พ.ศ. 2497 จังหวัดสงขลา มีเจ้าของสวนยางรวมทั้งสิ้น 12,495 ราย เป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก 11,480 ราย เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่ 1,015 ราย ในขณะที่จังหวัดพัทลุง มีเจ้าของสวนยางรวมทั้งสิ้น 1,132 ราย เป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก 1,090 ราย และเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่เพียง 42 ราย (ดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนเจ้าของสวนยางขนาดต่าง ๆ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2497

จังหวัด	เจ้าของสวนยางขนาด	เจ้าของสวนยางขนาด	รวม
	ใหญ่	เล็ก	
พัทลุง	42	1,090	1,132
สงขลา	1,015	11,480	12,495
รวม	1,057	12,570	13,627

ที่มา : ฝ่ายควบคุมยางตามพระราชบัญญัติ กองการยาง กรมวิชาการเกษตร

ในขณะเดียวกันพื้นที่การเพาะปลูกยางของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 1,500,000 ไร่ ใน พ.ศ.2492 เป็น 2,090,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2498 เพิ่มขึ้นถึง 39.33 เปอร์เซ็นต์ โดยจังหวัดสงขลามีเนื้อที่ปลูกยาง 332,263 ไร่ และจังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ปลูกยาง 32,997 ไร่⁷⁶ การขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก มีการบุกเบิกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำสวนยางอย่างหนัก ถึงกับชาวบ้านบางคนพูดว่า หลังสงครามเกาหลีเป็นช่วง “ล้างป่า” ที่เดียว⁷⁷ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตชาวสวนส่วนใหญ่ยังใช้ยางพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตต่ำ อาจมีบ้างหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บางคนรู้จักปรับปรุงพันธุ์ยางโดยใช้วิธีติดตา ซึ่งชาวสวนจะเรียนรู้และจดจำเทคนิคการติดตาจากคนจีนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่า ลักษณะการทำสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะใช้ยางพันธุ์พื้นเมือง โดยคนไทยจะทำสวนยางขนาดเล็ก ในขณะที่คนจีนส่วนมากจะทำสวนยางขนาดใหญ่และมีเทคนิควิธีการผลิตที่ดีกว่าคนไทย สภาพเช่นนี้ดำรงอยู่จนกระทั่งรัฐบาลหันมาสนใจการพัฒนาการทำสวนยางอย่างจริงจัง โดยการ

ประกาศใช้พระราชบัญญัติ กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 เพื่อให้ การสนับสนุนชาวสวนยางปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี

สวนยางชาวจีน : การทำสวนยางขนาดใหญ่

การเริ่มต้นทำสวนยางพาราของชาวจีนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากเกิดจากราคาในตลาดโลกที่สูงและมีเสถียรภาพดังที่กล่าวมาแล้ว ยังเกิดจากความต้องการของรัฐบาลไทย ที่ประสงค์จะใช้ทุนจีนโพ้นทะเลสกัดกั้นอิทธิพลของทุนอังกฤษ ไม่ให้ขยายตัวเข้ามาลงทุนบุกเบิกที่ดินสองข้างทางรถไฟสายใต้ โดยเฉพาะในบริเวณชุมทางหาดใหญ่ลงไปจรดพรหมแดนมลายา ซึ่งอังกฤษได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนถึงความต้องการที่จะขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทย เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมมือกับนายทุนชาวจีนแคะที่รับเหมาก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ระดมทุนตั้งบริษัทสวนยางพาราขนาดใหญ่ขึ้น 2 บริษัท คือ THE JENG JENG PLANTATION CO. และ THE WAE CHANG YEN PLANTATION CO. โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2460 ด้วยเงินทุนครั้งแรก มีมูลค่ากว่า 6 ล้านบาท บริษัททั้งสองได้จ้างแรงงานชาวจีนแคะซึ่งเคยเป็นกสิกรสร้างทางรถไฟสายใต้ ซึ่งไม่ประสงค์จะเดินทางกลับประเทศของตน และแรงงานชาวจีนแคะจากอาณานิคมอังกฤษ และฮอลันดาเข้ามาเป็นลูกจ้างของบริษัท โดยบริษัท THE JENG JENG PLANTATION CO. บุกเบิกพื้นที่ทำสวนยางพาราในพื้นที่ประมาณ 30,000 ไร่ ตรงบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับบ้านคลองแงะ อ.สะเดา ในขณะที่บริษัท THE WAE CHANG YEN PLANTATION CO. บุกเบิกพื้นที่ทำสวนยาง 20,000 ไร่ ตรงบริเวณรอยต่อระหว่างตำบลปาดังเบซาร์ และตัวอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา นอกจากนี้บริษัทยังได้บุกเบิกสร้างสวนยางพาราในพื้นที่อื่น ๆ นอกบริเวณจับจองของบริษัท ซึ่งได้รับอนุมัติโดยตรงจากราชสำนักไทยในขณะนั้น บริษัททั้งสองยินยอมที่จะเสียค่าใช้จ่ายทุกอย่างให้ลูกจ้างของบริษัทที่บุกเบิกที่ดินเหล่านั้น หลังจากนั้นจะมีการแบ่งสวนยางให้แก่ลูกจ้างชาวจีนแคะแต่ละรายเข้าครอบครองเป็นเจ้าของครึ่งหนึ่ง⁷⁸

นอกจากนั้นรัฐบาลไทย ยังใช้วิธีระดมทุนชาวจีนโพ้นทะเลจากอาณานิคมของอังกฤษและฮอลันดา ให้เข้ามาบุกเบิกสร้างสวนยางพาราในภาคใต้มากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2463 รัฐบาลได้มีคำสั่งถึงสมุหเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ ทั่วภาคใต้ ให้อนุญาตชาวจีนทุกคน ที่ไม่ได้อ้างตัวเป็นคนในบังคับชาวตะวันตก สามารถจับจองที่ดินทำสวนยางพาราได้ไม่เกิน 100 ไร่ต่อคน โดยให้ทางราชการอนุญาตให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน ถ้าหากพ่อค้าชาวจีนผู้ใดต้องการสร้างสวนยางในพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ขึ้นไป ก็ให้ยื่นเรื่องราวขออนุมัติ

จากสมุหเทศาภิบาลแต่ละแห่งโดยจะทราบผลการอนุมัติภายในเวลาไม่เกิน 2 – 3 เดือน⁷⁹ ด้วยนโยบายดังกล่าว ทำให้ชาวจีนซึ่งเคยมีประสบการณ์ในฐานะเจ้าของสวนขนาดเล็กหรือเป็นลูกจ้างสวนยางในเมืองมลายา ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกสร้างสวนยางพารา สองข้างทางรถไฟสายใต้ ในเขตจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสงขลา ซึ่งการทำสวนยางพาราของชาวจีนในช่วงนี้จะมีลักษณะเป็นการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่เกือบทั้งสิ้น⁸⁰ โดยแต่ละสวนจะมีเนื้อที่ตั้งแต่ 50 ไร่ขึ้นไปจนถึง 3,000 ไร่ เช่น สวนยางของนายซัน ปักจิ้น บริเวณตำบลท่าช้าง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ทำสวนยางขนาด 3,000 ไร่⁸¹ เป็นต้น

การขยายพื้นที่ปลูกยางขนาดใหญ่ของชาวจีน ชะลอตัวลงหลังจากราคายางตกต่ำอย่างรุนแรงใน พ.ศ. 2475 โดยราคาซื้อขายยางทั้งตลาดภายในและต่างประเทศลดลงในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะราคาซื้อขายในตลาดภาคใต้ลดลงจากกิโลกรัมละ 1.22 บาท ใน พ.ศ. 2470 ซึ่งเป็นระยะที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก เหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์ ใน พ.ศ. 2475 (ดูตารางที่ 2) ซึ่งเป็นระยะเวลาที่รัฐจะเข้าแทรกแซงการผลิตยางพาราของไทย อันเป็นผลจากการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกและภาวะปริมาณยางล้นตลาด

การที่ราคายางพาราตกต่ำอย่างมาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมาสร้างความเดือดร้อนอย่างรุนแรงแก่นายทุนจีน ซึ่งมีสวนยางขนาดใหญ่และมีค่าใช้จ่ายสูงตั้งแต่ค่าจ้างลูกจ้างกรีดยาง ทำยาง และค่าใช้จ่ายในโรงรมยาง เป็นต้น การที่นายทุนจีนจำเป็นต้องขายยางในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิต จึงประสบภาวะการขาดทุนอย่างหนัก เจ้าของสวนบางแห่งต้องหยุดกิจการ บางรายต้องแบ่งสวนขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย เช่น สวนขนาดใหญ่ในจังหวัดสงขลา⁸² เป็นต้น

ชาวจีนเริ่มขยายพื้นที่ปลูกยางอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากราคายางเริ่มกระเตื้องสูงขึ้น ทำให้ชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งสะสมทุนจากการค้าขาย เริ่มให้ความสนใจการทำสวนยางพารากันอีก หลายคนได้เริ่มซื้อดินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากที่มีอยู่เดิมจนเนื้อที่ปลูกยางค่อยๆ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยกว่าไร่ โดยซื้อจากชาวสวนในพื้นที่ทั้งประเภทมีเอกสารสิทธิ์และไม่มี (มีเพียงใบเสียภาษีบำรุงท้องที่เท่านั้น)⁸³ ทำให้การขยายพื้นที่เพาะปลูกยางของชาวจีนเริ่มขยายตัวอีกครั้งหนึ่ง ตลอดช่วงเวลาดังแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2500

ลักษณะการทำสวนยางขนาดใหญ่ของชาวจีน

นายทุนชาวจีนที่มีสวนยางขนาดใหญ่ ส่วนมากจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย และบางส่วนเป็นนายทุนจีนที่พำนักอยู่ในมลายา บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความรู้

และมีประสบการณ์การทำสวนยางใหม่ลายาเป็นอย่างดี มีทุนรอนมาก กล้าเสี่ยง กล้าลงทุน⁸⁴ เพราะมองเห็นหนทางหากำไรและประสบความสำเร็จมาแล้วใหม่ลายา การถือครองที่ดินเพื่อทำสวนยางขนาดใหญ่ของนายทุนจีน จะใช้ทั้งวิธีจับจองและซื้อที่ดินจากชาวไทยพื้นเมืองโดยเฉพาะอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ส่วนมากจะเป็นชาวไทยมุสลิมที่มีหลักฐานการถือครองที่ดินชอบด้วยกฎหมาย โดยมีเนื้อที่ตั้งแต่ 50 ไร่ ไปจนถึง 3,000 ไร่ และถ้าจัดตั้งเป็นบริษัท จะมีเนื้อที่เพาะปลูกมากถึง 30,000 ไร่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

สวนยางของนายทุนจีนที่อาศัยอยู่ในใหม่ลายาส่วนใหญ่จะทำสวนยางบริเวณรอยตะเข็บบริเวณชายแดนไทย - มลายา ซึ่งมีเนื้อที่เพาะปลูกหลายพันไร่ จะปลูกยางตามแบบแผนการทำสวนยางใหม่ลายาทุกประการ โดยจ้างคนจีนที่ชำนาญการทำสวนยางเป็นหัวหน้าควบคุมแรงงานคนจีนทำสวนยางอีกต่อหนึ่ง⁸⁵ ลักษณะการเพาะปลูกยาง จะขุดดินเป็นร่อง ๆ แล้วปลูกยางให้มีระยะห่างกันพอสมควร ดูเป็นแถวเป็นแนวอย่างสวยงาม⁸⁶ ส่วนสวนยางของนายทุนจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะทำสวนยางลักษณะเดียวกับการทำสวนยางใหม่ลายา เพราะเคยเป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็กในมลายามาก่อน ส่วนนายทุนจีนที่มีประสบการณ์ไม่มากก็จะศึกษาวิธีการทำสวนยางจากหนังสือการสงเคราะห์การทำสวนยางของมลายา⁸⁷

การที่นายทุนจีน เอาแบบอย่างการปลูกยางพาราจากมลายาทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการทำยางแผ่นรมควันเพื่อจัดเกรดยาง ทำให้การทำสวนยางของนายทุนจีนมีผลผลิตที่ดี ได้น้ำยางในปริมาณมากและแปรรูปเป็นยางแผ่นได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ขายได้ราคาดี นอกจากนี้เจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่บางราย ยังส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศ และรับซื้อยางพาราของเจ้าของสวนยางขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทย โดยใช้ความได้เปรียบในเรื่องการตลาดกดราคารับซื้อยางพาราจากชาวสวนยางขนาดเล็ก

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การทำสวนยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในระยะแรกเริ่มต้นด้วยการอาศัยทั้งทุน ความชำนาญการและแรงงานของชาวจีนโพ้นทะเล โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะต้องการใช้ทุนจีนในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษมายังดินแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย นายทุนจีนได้รับความสะดวกในการจับจองและบุกเบิกพื้นที่ปลูกยางได้อย่างกว้างขวางในขณะที่ฝ่ายไทยสามารถสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษได้สำเร็จ

สวนยางคนไทย : การทำสวนยางขนาดเล็ก

คนไทยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำเป็นอาชีพเสริมตั้งแต่กลางทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา เพราะเห็นว่าการทำสวนยางพาราจะช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น และการทำสวนยางพาราของคนไทยก็มีต้นทุนการผลิตต่ำ เนื่องจากไม่ต้องซื้อพันธุ์ยางพื้นเมือง ส่วนมากได้ต้นพันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์จากสวนยางพาราใกล้บ้าน ใช้แรงงานครอบครัวในทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การโค่นป่า การปรับพื้นที่เพาะปลูก การกรีดยาง และการทำยาง

ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เริ่มทำสวนยางพารา ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ดอนหรือเชิงเขา ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไว้บริโภค ปลูกผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน พลู ไข่ขาว เลียงวัว ควาย ไว้ใช้ประโยชน์ในการไถนาและการขนส่ง เช่น ลากหวน ลากเกวียน⁸⁸ บางส่วนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณเชิงเขาหรือป่าทึบจะมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูง ดำรงชีพด้วยการอาศัยทรัพยากรในป่า เช่น ทำน้ำมันยาง ทำไม้ และตัดหวายขาย⁸⁹ เป็นต้น

วิถีชีวิตของผู้คนเหล่านี้ มักมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เนื่องจากมีพื้นที่และทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก ในห้วย หนอง คลอง บึง มีกุ้ง หอย ปลา อย่างสมบูรณ์ มีพืชผักในป่าและที่ปลูกไว้กินเอง ในป่ามีทั้งสัตว์และไม้ผลกินได้นานาชนิดให้เลือกกินตามใจชอบ เช่น สะตอ ลูกเนียง ทุเรียนพื้นเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นของสาธารณะ ผู้ใดจะเก็บมาบริโภคก็ได้ บางครั้งเมื่อเก็บมาแล้วนำมาแบ่งปันกันกินในชุมชน ไม่มีการซื้อขาย อยู่กันด้วยน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกัน บางครั้งการแบ่งปันกันยังเผื่อแผ่ไปถึงเด็กในท้องของบุคคลผู้นั้นด้วย เช่น ถ้าล่าสัตว์ใหญ่มาได้ จำพวก หมูป่า กวาง เมื่อได้มาจะแบ่งกันตามสัดส่วน โดยคนที่มีเด็กในท้องจะได้สองส่วน⁹⁰ เป็นต้น อย่างไรก็ตามบางครั้งก็อาจมีการแลกเปลี่ยนบ้าง แต่เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่แต่ละฝ่ายไม่มีหรือขาดแคลน อัตราการแลกเปลี่ยนไม่ได้กำหนดแน่นอน ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้แลกเปลี่ยน เป็นการแลกกันด้วยน้ำใจ แลกเพื่อให้พอเพียงในสิ่งที่ขาดหรือจำเป็น เช่น พวกที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำจะหา กุ้ง ปลา มาแลกกับ สะตอ ลูกเนียง เป็นต้น การซื้อขายจะมีเฉพาะกับชุมชนภายนอกเป็นส่วนใหญ่⁹¹

นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีการเกื้อกูลกันสูงมาก เพราะสภาพพื้นที่เป็นป่าติดต่อกับชุมชนภายนอกลำบากเนื่องจากมีข้อจำกัดทางการคมนาคมขนส่งซึ่งลำบากมาก ดังนั้นการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อช่วยเหลือกันทั้งด้านการประกอบอาชีพ งานสังคม เช่น งานตาย งานแต่งงาน การสร้างบ้าน ตลอดจนการป้องกันโจรผู้ร้าย เพื่อปกป้องและรักษาชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกันและกันจึงมีอยู่สูงมาก⁹²

แรงจูงใจที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มหันมาปลูกยางพารา น่าจะเป็นเพราะเห็นตัวอย่างการปลูกยางพาราของชาวจีนทั้งที่ปลูกในไทย และปลูกในมลายา โดยเฉพาะชาวสงขลา ซึ่งไปมาค้าขายกับชาวมลายูตามรอยตะเข็บของสองประเทศอยู่เป็นประจำ ได้เห็นความสำเร็จในการปลูกยางพาราของชาวสวนยางในมลายา จึงลักลอบนำเมล็ดยางพารามาปลูกบ้าง เพราะมลายาห้ามนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราออกนอกประเทศ⁹³

การปลูกยางพาราของคนไทยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มที่ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประมาณ พ.ศ. 2446 โดยแม่ค้าที่ค้าขายตามรอยตะเข็บชายแดนไทย - มลายา ลักลอบนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราของมลายาเข้ามา หลังจากการปลูกยางพาราที่บ้านพรุได้ผลดี จึงเริ่มขยายไปยังบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียงต่อไป โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุง ชาวสวนยางมานำเมล็ดพันธุ์จากอำเภอหาดใหญ่ไปปลูก หลังจากเริ่มการทำสวนยางที่หาดใหญ่ไม่นานนัก การปลูกยางของคนไทย จะปลูกยางในลักษณะ "ตามบุญตามกรรม" เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านการปลูกยาง จึงให้ความสนใจน้อยมาก ทำแบบเล่นๆ มากกว่า เพราะสภาพความเป็นอยู่เดิมก็มีสภาพสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน แต่ที่ทำเพราะเห็นคนอื่นทำก็ทำตามกันไป ดังนั้นการปลูกจึงไม่เป็นระเบียบ ไม่เป็นแถวเป็นแนว ไม่มีระยะที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะปลูกปะปนไปกับพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวไร่ กล้าย ถั่ว ข้าวโพด⁹⁴ มีวิธีการปลูกง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อนเพียงแต่ไปถอนต้นกล้ายางพันธุ์พื้นเมือง ชาวบ้านเรียกว่า "ลูกยาง" ซึ่งขึ้นอยู่ในสวนยางใกล้ ๆ บ้าน โดยเลือกต้นกล้ายางจากสวนที่ให้น้ำยางมาก ๆ มาใช้ทำพันธุ์ จากนั้นนำต้นกล้ายางไปแช่น้ำพอแตกตาก็นำไปปลูก โดยใช้ไม้แหลมแทงดินให้เป็นรู แล้วเอาต้นกล้าปักลงไป บางคนก็ขุดให้เป็นหลุมเล็ก ๆ ลึก 1 ตาจอบ จากนั้นจึงนำต้นกล้าปลูกในหลุม บางคนใช้เมล็ดต้นยางโปรยลงไปในที่ว่าง⁹⁵ เมื่อปลูกแล้วไม่มีการใส่ปุ๋ยเพราะดินดี ไม่ดูแลรักษาปล่อยให้สวนรก มีสภาพเป็น "ป่ายาง" มากกว่า "สวนยาง"⁹⁶ ไม่มีโรคพืชรบกวนมากนัก อาจจะมีบ้างก็มีเพียง "ปลวกแดง" กินรากทำให้ต้นยางตาย ชาวสวนจะใช้เกลือเม็ดโรยโคนต้นเพื่อให้ปลวกแดงตาย โรคพืชอย่างอื่นนอกจากนี้ไม่ค่อยมี จึงกล่าวได้ว่าการทำสวนยางใช้ต้นทุนน้อยมาก

การไม่เอาใจใส่ดูแลปล่อยให้สวนยางมีสภาพเป็น "ป่ายาง" ทำให้ต้นยางไม่เจริญเติบโต แคระแกร็น ให้ผลผลิตช้า กว่าชาวสวนจะสามารถกรีดยางได้ต้นยางต้องอายุไม่ต่ำกว่า 10 ปี และเมื่อกรีดยางได้จะให้ผลผลิตต่ำมาก ประมาณ 100 ตัน ต่อ 1 ไร่⁹⁷ และเมื่อกรีดยาง ก็เพียงแต่ถางป่าให้เป็นช่องทางที่พองจะเดินเข้าไปกรีดยางได้เท่านั้น น้ำยางที่กรีดยางได้อาจ "พอก" (กะลามะพร้าว) รองรับจากท่อน้ำยาง เมื่อไปเก็บน้ำยางใช้หัวแม่มือ

ปาดใส่ถัง และเมื่อแปรรูปน้ำยาง ก็มีกรรมวิธีในการผลิตที่ไม่มีคุณภาพ ใช้ฟางข้าวกรองน้ำยางทำให้มีสิ่งสกปรกเจือปนอยู่ในน้ำยางมาก เมื่อเอาน้ำยางใส่ “ตะกุง” (ถังน้ำมันก๊าดผ่าครึ่ง) จะต้องใช้น้ำกรดผสมเพื่อให้ยางแข็งตัว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “น้ำยาฆ่ายาง” น้ำกรดเหล่านี้มีหลายชนิด เช่น กรดอะเซติก กรดฟอร์มิก ซึ่งมีราคาแพงเพราะต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ชาวสวนที่พอจะมีทุนทรัพย์และอยู่ใกล้ตลาด ก็พอจะซื้อหาน้ำกรดมาใช้ได้ ส่วนชาวสวนที่อยู่ในชนบทห่างไกลหาซื้อได้ยากหรือต้องเดินทางไปซื้อที่ตลาดในเมืองทำให้เสียเวลา บางครั้งไม่มีเงินจะซื้อน้ำกรด ชาวสวนจึงแก้ปัญหาโดยใช้น้ำส้มที่ได้จากการหมักสิ่งต่าง ๆ เช่น น้ำมะพร้าว เปลือกเงาะ ลูกมะเฟือง ใบส้มม่วง ลูกตาลโตนด⁹⁸ ส้มซ่า⁹⁹ ใช้ผสมน้ำยางให้แข็งตัวแทนน้ำกรด โดยมีส่วนผสมไม่แน่นอน อัตราส่วนใช้ตั้งแต่ น้ำยาง 1 ถึง 2 ส่วน ผสมกับน้ำ 1 ส่วน และน้ำส้มที่หมักจากเศษพืช 1 ถึง 2 ส่วน การทดสอบว่าส่วนผสมได้สัดส่วนหรือไม่ ใช้การสังเกตด้วยประสบการณ์ บางคนใช้นิ้วจุ่มถ้าน้ำยางติดมือมาก แสดงว่าน้ำยางข้น ถ้าน้ำยางติดมือนิดเดียวแสดงว่าน้ำยางเหลวให้เติมน้ำกรดลงไป ทิ้งไว้ประมาณครึ่งชั่วโมงก็สามารถนำไปทำแผ่นได้¹⁰⁰ ในการทำแผ่นยาง ชาวสวนที่อยู่ใกล้สวนยางขนาดใหญ่หรือใกล้สวนของญาติมิตรที่มีทุนทรัพย์สามารถซื้อหาจักรรีดยางได้ ก็จะนำยางที่เริ่มแข็งตัวไปทำยางแผ่นมีน้ำหนักประมาณแผ่นละ 1.50 ถึง 2 กิโลกรัม โดยให้ค่าตอบแทนบ้าง คือทำได้ 10 – 20 แผ่น ต่อตอบแทนเจ้าของจักรรีดยาง 1 แผ่น¹⁰¹ หรือบางครั้งคิดเป็นเงิน 4 แผ่น ต่อ 1 บาท แต่ถ้าเป็นญาติพี่น้องก็ไม่ต้องตอบแทนอะไร ส่วนชาวสวนที่อยู่ห่างไกลและไม่สามารถอาศัยจักรรีดยางจากสวนคนอื่นได้ จะใช้ท่อนไม้รีดให้บางแล้วตากแดดให้แห้งก่อนจึงนำไปขาย¹⁰² บางคนจะทำยางชนิดเหลว เรียกว่า “ยางเนา” โดยชาวสวนจะนำน้ำยางมาทำเป็นยางก้อนด้วยการเอาน้ำยางใส่ลงในตะกุงหรือภาชนะอื่น ๆ เช่น กระบอง กะละมัง แล้วผสมน้ำกรดลงไปเพื่อให้ยางจับตัวกัน ต่อจากนั้นก็ปั้นเป็นก้อนกลมๆ หรือเหยียบเป็นแผ่น เรียกว่า “ยางก้อน” หรือ “ยางปึก” แล้วนำออกผึ่งแดด กรรมวิธีนี้ยางจะหนามาก เมื่อผึ่งแดดยางจะแห้งไม่สนิท ทำให้มีกลิ่นเหม็นมาก ยิ่งเก็บไว้นานๆ ยิ่งเหม็นมากขึ้น จึงเรียกว่า “ยางเนา”¹⁰³ เมื่อขายจะได้ราคาต่ำมาก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การทำสวนยางของชาวสวนขนาดเล็ก มีต้นทุนต่ำมาก ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวแทบทั้งสิ้น อาจมีบ้างบางสวนที่บุกเบิกพื้นที่ใหม่ จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน มาช่วยโค่นป่า ถางหญ้า เรียกว่า “ซอมมือ” “ออกปาก” แล้วแต่กรณี การบุกเบิกพื้นที่ป่า โดยเฉพาะการโค่นต้นไม้ใหญ่ขนาดหลายคนโอบ เป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยและยากลำบากมาก เพราะต้องใช้แรงงานคนทั้งสิ้น มีเครื่องมือง่ายๆ เช่น มีดพร้า ขวาน เมื่อจะเข้าป่าเพื่อโค่นไม้ใหญ่ ต้องมีการเตรียมการ ต้องเตรียมข้าวสาร

ไปหุงกินกันในป่า ทำ “หน้า” ไว้สำหรับพักผ่อน เมื่อโค่นไม้ใหญ่ต้องทำนั่งร้านขึ้นไป สูงอย่างน้อย 3 เมตร เพราะข้างล่างมันเป็นพอน คือ ปีกของต้นไม้ใหญ่ ถ้าโค่นตรงบริเวณนี้ จะใช้เวลามาก ชาวสวนจะใช้ภูมิปัญญาของตน บากหน้าไม้ขนาดเล็กไปในทิศทางที่ต้องการให้ไม้ใหญ่ล้มทับลงไป ดังนั้น เมื่อโค่นไม้ใหญ่ล้มไปในทิศทางนั้น ต้นไม้ขนาดเล็กกว่าถูกไม้ใหญ่ตีล้มระเนระนาดตามกันไปเป็นบริเวณกว้างทีเดียว จากนั้นทิ้งไว้ให้ไม้แห้ง จึงค่อยจุดไฟเผา เมื่อเริ่มฤดูฝนจึงขุดหลุมเพื่อปลูกต้นยางต่อไป¹⁰⁴

การทำสวนยางของคนไทยชะลอตัวลงไปในช่วง พ.ศ. 2477 ซึ่งเป็นช่วงที่ราคายางตกต่ำมาก จนรัฐบาลต้องเข้ามาควบคุมการผลิตและการจำหน่ายยางพาราอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ปริมาณยางของผู้ขายอยู่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกับความต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งจะช่วยให้ราคายางสูงขึ้นในที่สุด ในช่วงนี้ชาวสวนหยุดการผลิตยางชั่วคราวเพราะราคายางตกต่ำมากจนไม่คุ้มกับแรงงานและต้นทุนที่ใช้ไปในการทำยาง อย่างไรก็ตามชาวสวนก็เดือดร้อนไม่มากนัก เพราะการปลูกยางเป็นอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการทำอาชีพเดิมของตนคือ การปลูกผลไม้ ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ และหาของป่า โดยใช้ทุนในการทำสวนยางพารา เมื่อประสบปัญหาราคายางพาราตกต่ำ ก็พอประทังอยู่ได้ เพราะทรัพยากรยังสมบูรณ์มาก มีไม้ผลที่ปลูกไว้รับประทาน มีข้าวกิน มีสัตว์ป่าและของป่าให้แสวงหาและเลี้ยงชีพได้อย่างดี ดังนั้นเมื่อยางพาราตกต่ำมากก็เพียงแค่หยุดทำ หยุดบำรุงรักษาและปล่อยให้สวนรกร้าง ไปอีกระยะหนึ่งเท่านั้นเอง

ชาวสวนเริ่มหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง หลังจากที่ราคายางเริ่มดีขึ้น ซึ่งเป็นผลจากรัฐเข้าแทรกแซงการผลิตและการจำหน่าย ใน พ.ศ. 2477 การทำสวนยางในช่วงนี้ เริ่มมีการพัฒนามากขึ้น มีการ “ปักหมบ” เพื่อกระยะปลูก เริ่มมีการปลูกยางเป็นแถวเป็นแนวขึ้น¹⁰⁵ ชาวสวนเริ่มให้ความสนใจการทำสวนยางมากขึ้นกว่าเก่า อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราได้หยุดชะงักลงไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่าง พ.ศ. 2484 - 2488 เนื่องจากตลาดต่างประเทศโดยเฉพาะสิงคโปร์กับมลายาปิดตลาดค้ายาง ทำให้ตลาดภายในประเทศปิดตัวเองตามไปด้วย เพราะขาดผู้รับซื้อยาง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลี พ.ศ. 2494 ยางกลายเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ นานาชาติโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกาสั่งซื้อยางเก็บไว้ในสต็อกโดยไม่เกี่ยงราคา ทำให้ราคายางทั่วโลกสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ เฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ราคายางเขียบตัวสูงขึ้นถึง กิโลกรัมละ 25 - 26 บาท¹⁰⁶ เป็นแรงผลักดันสำคัญยิ่งที่ทำให้พื้นที่การปลูกยางขยายตัวอย่างกว้างขวางในช่วงนี้เป็นเพราะชาวสวนเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการทำสวนยางจากการทำเป็นอาชีพเสริมมาทำเป็นอาชีพหลักมากยิ่งขึ้น

ได้มีความพยายามปรับปรุงพันธุ์ยางให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีการตัดตา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพัฒนาการทำยางแผ่นให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยทำแผ่นยางให้สะอาดและบางมากยิ่งขึ้น

การปรับปรุงพันธุ์ยาง

ได้กล่าวแล้วว่า การทำสวนยางพาราของชาวสวนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วหลังสงครามเกาหลี เนื่องจากราคายางสูงมาก จูงใจให้ผู้คนหันมาปลูกยางพารามากยิ่งขึ้น และเริ่มทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักมากกว่าอาชีพเสริมเหมือนเดิม รายได้ของชาวสวนเริ่มขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของราคายางพารา ดังนั้นชาวสวนจึงให้ความสนใจการทำสวนยางพาราในทุกขั้นตอนการผลิตมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่การเลือกพันธุ์ยาง การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการทำแผ่นยาง เพื่อเพิ่มผลผลิตยางให้มากขึ้น กำไรจากการขายยางจะเพิ่มตามไปด้วย

ในส่วนของพันธุ์ยางพารา ได้มีความพยายามของชาวสวนที่พัฒนาให้ดีขึ้น ตั้งแต่การลักลอบเก็บและแอบขโมยซื้อเมล็ดพันธุ์ยางจนถึงการลักลอบนำกิ่งพันธุ์ยางมาตัดตาขยายพันธุ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ความจริงแล้วรัฐให้ความสนใจการปรับปรุงพันธุ์ยาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา โดยการตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบ เช่น สถานีการยางเฉพะที่จังหวัดสงขลา มีการตั้งสถานีการยางคอหงส์ ขึ้นที่อำเภอหาดใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2495 ขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งแปลงเพาะขยายพันธุ์ยางขึ้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เพื่อดำเนินการพัฒนาพันธุ์ยางและกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายาง เช่น จัดสร้างโรงรีดยาง โรงรมยาง เป็นต้น การดำเนินงานในการพัฒนาพันธุ์ยางต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก จึงจะพัฒนายางพันธุ์ดีได้ สถานีการยางคอหงส์ใช้เวลา 6 ปี ในการพัฒนาพันธุ์ยาง โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ไปสำเร็จประมาณกลางปี พ.ศ. 2502¹⁰⁷ ได้พันธุ์ยางชั้นดี 50 สายพันธุ์ เพื่อขยายพันธุ์แจกจ่ายชาวสวนต่อไป

ดังนั้นในช่วงระยะเวลานี้ชาวสวนจึงต้องพึ่งตัวเองและพึ่งพิงความรู้ความสามารถของคนจีนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาพันธุ์ยาง มีคนจีนหลายคนที่ติดตายเป็นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี และยินดีถ่ายทอดให้คนไทยโดยไม่ปิดบังอย่างเช่น กรณีของพิเชษฐ วนาพิทักษ์วงศ์ เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่ในอำเภอสะเดา ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังเรื่องการติดตายเป็น โดยใช้กิ่งพันธุ์จากมลายา ในระยะเริ่มแรกการปลูกยางของอำเภอสะเดาอย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

การหากิ่งยางพันธุ์ดีจากมลายามาติดตานั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบากพอสมควร เพราะมลายาห้ามการนำพันธุ์ยางออกนอกประเทศโดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ จึงต้องขอความช่วยเหลือจากญาติที่อยู่ในมลายาให้ช่วยลักลอบนำกิ่งพันธุ์ยางมา

ให้ โดยเอาเทียนชุบหัวท้ายกิ่งยางกันน้ำระเหยเพื่อให้กิ่งยางสดอยู่นาน จากนั้นเอาผ้าห่อกิ่งยางมาทิ้งบริเวณชายแดน ณ จุดที่นัดหมายกันไว้ พันธุ์ยางที่นำมาคือ RRIM 605 และ RRIM 623 ซึ่งเป็นยางพันธุ์ดีให้น้ำอย่างมาก จากนั้นนำกิ่งพันธุ์ยาง ซึ่งกิ่งหนึ่งมีตาประมาณ 2 – 3 ตา มาติดต่อกับต้นตอ เมื่อประสบความสำเร็จจึงขยายพันธุ์ต่อไป สำหรับขั้นตอนการติดตาในสวนนั้นใช้วิธีการง่าย ๆ เพียงแต่ไปถอนต้นกล้าพันธุ์พื้นเมืองมาปลูกในหลุม ๆ ละ 3 – 4 ต้น เชื่อว่าต้นกล้าจะตายไปบ้าง ทิ้งไว้ 1 ปี ก็สามารถติดตาได้ ในขณะที่นั้นไม่มีพลาสติกใช้ในการติดตา ดังนั้นเมื่อติดตาแล้วใช้วิธีเอาผ้ามาชุบเทียนแล้วตัดเป็นชิ้น ๆ กว้างประมาณ 1 นิ้ว ความยาวตามแต่ต้องการ เสร็จแล้วนำไปพันตาให้แน่น ทิ้งไว้สักกระยะหนึ่งตาก็จะติด จากนั้นจึงเอาผ้าที่พันอยู่ออกจากต้นตอ ผลการติดตาในระยะแรก 100 ต้น ได้ผลประมาณ 40 – 50 ต้น ต้นยางที่ติดตาด้วยยางพันธุ์ดีให้น้ำอย่างมากจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่วอำเภอสะเดา ชาวสวนที่อยู่ใกล้เคียงก็มาเลียนแบบไปทำ บางสวนก็จ้างไปติดตา¹⁰⁸ ทำให้การติดตาด้วยยางพันธุ์ดีได้รับความนิยมแพร่หลายขึ้นและขยายตัวมากขึ้น หลังจากที่ดินคอกหงส์เริ่มแจกจ่ายยางพันธุ์ดีให้ชาวสวนหลังกลางปี พ.ศ. 2502

ที่ดิน แรงงาน : ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

การจับจองและการซื้อขายที่ดิน

เนื่องจากที่ดินในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีสภาพพื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่มาก โดยยังไม่ทำให้เกิดประโยชน์แต่ประการใด เพราะคนมีจำนวนน้อย เพราะฉะนั้นการจับจองที่ดินจึงไม่มีปัญหาในการจับจองทับที่ซ้อนกัน ส่วนใหญ่จะชวนกันไปจับจองเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันเมื่อเกิดอันตรายจากสัตว์ร้าย เช่น เสือ ซึ่งมีมากมายในป่า ส่วนวิธีการจองใช้วิธีง่าย ๆ เช่นเดียวกับการจองที่นา ตั้งแต่ตัดซุ่ยเข้าไปพอเป็นแนว แล้วเอาไม้แก่นปักไว้เพื่อบอกให้รู้ว่าที่ตรงนี้เป็นของตน ไปจนถึงการจองกันด้วยปากออย่างที่คนพัทลุงเรียกว่า “การจองดินนกเขา” คือ เพียงแต่บอกว่าที่ตรงนี้ของกู ๆ ที่ตรงโน้นของกู ๆ เป็นการพูดที่ใช้คำเสียงซ้า ๆ ซาก ๆ คล้ายการร้องของนกเขา จึงเรียกว่า “การจองดินนกเขา” บางคนใช้วิธีชี้กำหนดขอบเขตโดยอาจใช้ต้นไม้ใหญ่หรือแนวลำธารเป็นที่หมาย จากนั้นจึงตัดซุ่ยและลงหลักไม้แก่นเพื่อยืนยันสิทธิของตน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจับจองที่ดินเป็นสิ่งที่ทำกันได้ง่ายไม่สลับซับซ้อนไม่มีปัญหาเรื่องการแก่งแย่งที่ดินเพราะที่ดินมีมากแต่คนมีจำนวนน้อย

กล่าวได้ว่าที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แทบจะไม่มีราคาเลย การซื้อขายเริ่มปรากฏร่องรอยให้เห็นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

โดยคนจีนที่สร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จแล้วไม่กลับประเทศของตน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีเมียเป็นคนไทยและเริ่มสะสมทุนจากการค้าขาย จากนั้นเริ่มซื้อที่ดินจากคนพื้นเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่ดินริมถนน ซื้อขายกันในราคาถูกมากเพียงไร่ละ 2 - 3 บาท¹⁰⁹ เมื่อคนไทยขายแล้วก็ถอยร่นไปอยู่อาศัยในที่ห่างไกลออกไป ราคาที่ดินค่อยๆ ขยับตัวสูงขึ้น โดยซื้อขายกันไร่ละ 4 - 5 บาท¹¹⁰ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย เนื่องจากช่วงนั้นราคาขายพาราไร่ละ 4 - 5 บาท ขยับตัวสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงการผลิตยางใน พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลีราคาขายเชียบตัวสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ โดยราคาซื้อขายในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสูงถึงกิโลกรัมละ 25 - 26 บาท ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่างหันมาสนใจบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกยางกันอย่างขนานใหญ่ พื้นที่ป่าเริ่มถูกบุกรุกทำลายมากขึ้น ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 และปรากฏชัดเจนหลังสงครามเกาหลี

การขายพื้นที่ปลูกยางอย่างขนานใหญ่ทำให้รัฐบาลเกรงว่าจะไม่สามารถควบคุมการผลิตยางได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ยางล้นตลาดและราคาตกต่ำอย่างหนักได้อีก ดังนั้นรัฐจึงประกาศใช้ "พระราชบัญญัติควบคุมยาง (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2490" เพื่อให้ผู้คนที่มีส่วนยางอยู่ในครอบครองแต่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 จำนวนมาก เพราะไม่ขออนุญาตทำสวนยาง ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่ได้ป้องกันการบุกรุกป่าได้อย่างเด็ดขาด แต่ได้ให้อำนาจกรมป่าไม้ในการพิจารณาว่า พื้นที่ใดถ้าคงสภาพเป็นป่าไว้จะเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากกว่าการที่จะให้ผู้คนเข้าไปปลูกยางพารา ก็จะไม่อนุญาตให้ผู้คนเข้าไปจับจอง¹¹¹

ผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งผลทางอ้อมให้ราคาที่ดินทำสวนยางพารามีราคาสูงขึ้นเพราะราษฎรบุกรุกที่ป่าได้ยากขึ้น ที่ดินที่มีอยู่และอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไม่ไกลเส้นทางคมนาคมเริ่มหายากและเริ่มมีราคาแพงขึ้น เมื่อประกอบกับราคาขายที่พุ่งขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว ทำให้ราคาที่ดินถีบตัวสูงขึ้นจากไร่ละ 4 - 8 บาท ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย เป็นไร่ละ 500 บาท ใน พ.ศ. 2496 หลังจากนั้นราคาที่ดินได้ขยับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ เป็น 600 บาทต่อไร่ ใน พ.ศ. 2497 และ 1,000 บาทต่อไร่ ใน พ.ศ. 2510¹¹²

ราคาที่ดินที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้คนไทยต้องสูญเสียที่ดินที่มีสภาพดี อยู่ใกล้ชุมชนหรือเส้นทางคมนาคมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยการขายให้คนจีน ส่วนตนเองก็ถอยร่นลึกเข้าไปในป่า คนไทยบางรายที่ไม่ขายที่ดินก็ยากที่จะซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นเพราะขาดการสะสมทุน ไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อที่ดินที่มีราคาแพงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ได้ สภาพเช่นนี้ถ้าปล่อยไปเรื่อยๆ ที่

ดินส่วนใหญ่จะกลายเป็นของคนจีนไปหมด รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำเนินนโยบายชาตินิยมกีดกันนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะทุนจีน จึงออกกฎหมายพระราชบัญญัติที่ดิน ออกตามความใน พระราชบัญญัติที่ดิน ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 กำหนดการถือครองที่ดินทำการเกษตรได้ไม่เกิน 25 ไร่ ช่วยให้การเปลี่ยนมือของการถือครองที่ดินชะลอตัวลง

รัฐบาลไทยได้พยายามจัดระเบียบการถือครองที่ดินให้เป็นระเบียบและถูกต้องเพื่อป้องกันปัญหาการครอบครองที่ดินทับซ้อนกัน โดยการออกประกาศใช้ พระราชบัญญัติที่ดิน พุทธศักราช 2497 กำหนดให้ราษฎรที่ถือครองที่ดินอยู่แล้วมาขอเอกสารสิทธิ์จากทางราชการตามขั้นตอนที่กำหนด ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ของประชาชนรัดกุมและถูกต้องตั้งแต่นั้นมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการจับจองและการซื้อขายที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มจะมีปัญหาหลังจากราคายางถีบตัวสูงขึ้นจนรัฐบาลต้องรีบเข้ามาแก้ไขเพราะเกรงว่าที่ดินส่วนใหญ่จะกลายเป็นของคนต่างด้าว คนไทยจะเกิดปัญหาในภายหลังได้ อย่างไรก็ตามการสูญเสียที่ดินของคนไทยในช่วงนี้เกิดจากการเห็นว่าขายที่ดินได้ราคาดีและตนเองไม่เดือดร้อนเพราะมีที่ดินผืนใหญ่ที่จะแสวงหาได้อยู่ ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วการถือครองที่ดินในช่วงนี้ไม่มีปัญหามากนัก

แรงงาน : ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

แรงงานเป็นปัญหาสำคัญของการทำสวนยางขนาดใหญ่มากกว่าสวนขนาดเล็ก เพราะสวนขนาดเล็กของคนไทย ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัว เมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะใช้แรงงานจำนวนมาก เช่น บุกเบิกพื้นที่ป่า ก็ใช้วิธีขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรในชุมชน โดยไม่มีการจ้างแต่ประการใด สำหรับขั้นตอนการกรีดและการทำยางจะทำกันเองภายในครอบครัว ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่สวนขนาดเล็กของคนไทยมีไม่เกิน 30 ไร่¹¹³ ซึ่งอยู่ในวิสัยที่แรงงานภายในครอบครัวจะสามารถทำได้เพราะการปลูกลูกยางพันธุ์พื้นเมืองไม่ต้องเอาใจใส่ดูแลมากนัก

สำหรับการทำสวนยางขนาดใหญ่ มีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานค่อนข้างมาก เนื่องจากการทำสวนยางต้องใช้แรงงานมาก ตั้งแต่การหักร้างทางพง การบุกเบิกป่า การปลูก การดูแลรักษา การกรีด และการทำแผ่นยาง ซึ่งมักจะมีแรงงานไม่เพียงพอกับความต้องการ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมให้มีการจ้างแรงงานคนไทยทำงานในสวนยาง แต่เนื่องจากคนไทยขาดความชำนาญในการทำสวนยาง โดยเฉพาะการปลูกลูกและการผลิตยาง จึงต้องยอมให้นายทุนจีนจ้างแรงงานจากภายนอกประเทศได้ ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนและแขกมลายู¹¹⁴

โดยใช้แรงงานไทยหักล้างทางพงปรับพื้นที่เพราะยังขาดประสบการณ์ในการปลูกยาง ส่วนแรงงานคนจีนและแขกมลายู ซึ่งมีความชำนาญมากกว่า จะใช้ในการปลูก บำรุง รักษา กรีดยาง และการทำแผ่นยาง

เห็นได้ว่าการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ ต้องพึ่งพิงแรงงานจากภายนอกประเทศ มาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตยางขึ้น ปรากฏว่าใน พ.ศ.2477 กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขาดแคลนแรงงานในการผลิตยาง จำนวน 7,239 คน โดยจังหวัด พัทลุงขาดแคลนแรงงาน 395 คน ในขณะที่จังหวัดสงขลาขาดแคลนแรงงานถึง 6,844 คน (ดูตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 จำนวนกรรมกรสวนยางที่ขาดแคลน กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ.2477

จังหวัด	จำนวนกรรมกร ที่ต้องการ (คน)	จำนวนกรรมกร ที่มีอยู่ (คน)	จำนวนกรรมกร ที่ต้องการเพิ่ม (คน)
พัทลุง	884	489	395
สงขลา	15,412	8,568	6,844
กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	16,296	9,057	7,239

ที่มา : (3) สร.0201.34/4, เรื่องเดิม.

นอกจากนี้ เมื่อต้นยางพาราเจริญเติบโตพอที่จะกรีดยางได้ ชาวสวนก็ไม่กรีดยาง เต็มเนื้อที่สวนของตน เพราะขาดแคลนกรรมกรที่จะกรีดยาง ขาดเงินทุนที่จะใช้จ่ายในการ กรีดและแปรรูปยาง นอกจากนี้มีสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น ราคายางตกต่ำเกินไป ทำให้ เจ้าของสวนยางกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไม่สามารถกรีดยางได้ทั้งสิ้นถึง 5,567 ราย โดย จังหวัดพัทลุง มีจำนวน 325 ราย และจังหวัดสงขลา มีมากถึง 5,242 ราย (ดูตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนเจ้าของสวนยางพาราที่ไม่กรีดยางเต็มพื้นที่ พ.ศ.2477

จังหวัด	สาเหตุที่ทำการกรีดยางไม่หมด			รวม (ราย)
	ไม่มีกรรมกร (ราย)	ไม่มีทุน (ราย)	เหตุอื่น (ราย)	
พัทลุง	10	62	253	325
สงขลา	164	218	4,860	5,242
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	174	280	5,113	5,567

ที่มา : (3) สร. 0201.34/4, เรื่องเดิม.

จะเห็นได้ว่า การขาดแคลนแรงงานเป็นปัญหาที่ค่อนข้างสำคัญของการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ในระยะนี้ การขาดแคลนแรงงานดังกล่าว เกิดจากการที่รัฐเก็บภาษีคนเข้าเมืองในอัตราที่สูงถึง คนละ 113 บาท ทำให้เจ้าของสวนยางไม่มีเงินที่จะจ่ายทดแทนให้แก่คนงานได้ จึงเกิดขาดแคลนแรงงานอย่างหนัก ทำให้ค่าจ้างคนงานทำสวนยางซึ่งคิดค่าจ้างตามปริมาณผลผลิตที่ทำได้ สูงถึง หาบละ 5 บาท 75 สตางค์ ราคาที่สูงเช่นนี้จูงใจให้คนงานลักลอบเข้าเมืองไทยจำนวนมาก¹¹⁵

การที่นายทุนจีนต้องจ่ายค่าจ้างให้คนงานในอัตราที่สูง และต้องเสียค่าบรรทุกยางออกไปนอกประเทศอีก หาบละ 63 สตางค์ ทำให้ต้นทุนการผลิตยางของไทยสูงกว่าอาณานิคมของอังกฤษในแหลมมลายู¹¹⁶ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการกำหนดราคาซื้อขายยางในประเทศ

กล่าวได้ว่าสำหรับคนไทย ถึงแม้จะมีปัญหาการใช้แรงงานบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกยางใหม่ แต่ก็สามารถขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรได้ไม่ยากนัก ผู้คนยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอันดี มิมิตรไมตรีต่อกัน ถึงแม้จะมีเงินตราเข้ามาแทรกบ้าง ซึ่งได้จากการขายที่ดิน แต่ก็ไม่ได้ทำลายความสัมพันธ์ลงไป เงินยังไม่ใช้สิ่งบงการชีวิต เพราะความจำเป็นในการใช้เงินยังไม่มาก ความแตกต่างระหว่างกันยังไม่สูง การดำรงชีพยังเรียบง่าย ส่วนสวนยางของคนจีน ส่วนใหญ่ต้องจำเพราะนอกจากเป็นสวนยางขนาดใหญ่แล้ว คนจีนยังขาดความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับคนไทยที่อยู่ตั้งเดิมด้วย อาจจะมีบ้างที่เริ่มปรับตัวได้ดีหลังจากแต่งงานกับคนไทย แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก แม้คนจีนจะจ้างคนไทย แต่คนที่

ไปรับจ้างก็ไม่ได้ไปเป็นลูกจ้างตลอดเวลา. ไปรับจ้างเพื่อหารายได้เพิ่มและไปเฉพาะนอก
ฤดูกาลผลิตของตนเท่านั้น

การค้าขายยาง ก่อน พ.ศ. 2500

เนื่องจากเจ้าของสวนยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวน
ขนาดเล็ก มีเนื้อที่ปลูกยางเฉลี่ย ไม่เกิน 30 ไร่ ใน พ.ศ. 2506 ดังนั้นจึงมีปริมาณยางที่จะ
ขายให้พ่อค้าจำนวนน้อย ทำให้ขาดอำนาจต่อรอง ประกอบกับชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบ
การค้าขาย การชั่งน้ำหนักซึ่งพ่อค้าใช้ชั่งคัน ทำให้ถูกโกงได้ง่าย นอกจากนี้การคมนาคมที่
ไม่สะดวกทำให้ชาวสวนอยู่ในภาวะจำยอมที่จะต้องขายยางผ่านพ่อค้าคนกลางและตกเป็น
ฝ่ายเสียเปรียบในการซื้อขาย ถูกพ่อค้ากดราคาซื้อ ถูกโกงน้ำหนัก และถูกพ่อค้าใช้เล่ห์
เหลี่ยมนานาประการเพื่อแสวงหากำไรบนความทุกข์ยากของชาวสวนตลอดเวลา¹¹⁷

ลักษณะการขายยางของชาวสวนนั้น ส่วนมากจะขายผลผลิตของตนในรูปของยาง
แผ่นดิบ ส่วนที่เหลือไม่มากนักจะขายในรูปของขี้ยาง เช่น ขี้ยางเส้น ยางก้อน เป็นต้น
พ่อค้าจะรับยางแผ่นดิบในลักษณะการเหมาคละ ไม่มีการแยกชั้นยาง ซึ่งนอกจากจะทำให้
ชาวสวนเสียเปรียบในการซื้อขายแล้วยังขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาทำให้ยางมีคุณภาพ
อีกด้วย

การขายยางของชาวสวน ในช่วงระยะเวลาประมาณทศวรรษ 2460 ตลาดเป็นของ
ผู้ซื้อและตลาดจะแคบมาก มีผู้ซื้อน้อยราย บางท้องที่ไม่มีผู้ซื้อในท้องที่ของตน ชาวสวน
ต้องหาไปขายที่ร้านรับซื้อที่ตลาดในเมือง ซึ่งบางแห่งอยู่ไกลประมาณ 10 กิโลเมตร ต้อง
ไปนอนค้างคืนที่ตลาดในเมืองเพราะไปถึงตลาดค่ำ ร้านรับซื้อยางปิดการรับซื้อต้องรออีก
1 วันจึงจะได้ขายยางของตน เมื่อไปขายก็แล้วแต่พ่อค้าจะกำหนดราคาเอาตามใจชอบ
ชาวสวนต้องยอมขายเพราะไม่มีทางเลือก แม้จะขายยางได้ราคาต่ำก็ดีกว่าไม่มีที่ขายยาง
อย่างเช่นกรณีของชาวสวนยาง ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ต้องหา
ยางไปขายในเมืองคราวละ 20 - 30 กิโลกรัม ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ต้องไป
นอนในตลาดเพื่อขายยางและถูกกดราคาซื้อจากร้านรับซื้อยาง เป็นต้น¹¹⁸

ส่วนพื้นที่ที่มีร้านรับซื้อยางอยู่ในท้องที่ของตน ซึ่งมีน้อยรายเช่นกัน นอกจากพ่อ
ค้าจะกำหนดราคาซื้อตามใจชอบแล้ว บางแห่งถึงกับกำหนดให้ชาวสวนต้องรมควันยาง
เสียก่อนจึงจะรับซื้อ ซึ่งชาวสวนก็จำต้องยอมทำตามไม่เช่นนั้นจะต้องหาไปขายในที่
ไกล เสียทั้งเวลาและแรงงาน อย่างไรก็ตามยางแผ่นรมควันนั้น เมื่อขายจะได้ราคาดีกว่า
ยางแผ่นดิบ ดังนั้นจึงมีชาวสวนบางพื้นที่ เช่นชาวสวนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด

สงขลา ที่อยู่ในวิสัยที่พอจะทำโรงรมได้ จึงยินยอมที่จะสร้างโรงรมยางขนาดเล็กแบบง่าย ๆ โดยอาคารโรงรมจะตีฝาด้วยไม้กระดาน ซึ่งหาซื้อได้ง่ายในท้องถิ่น แล้วใช้ผ้าอุดตามรูร่องต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ความร้อนรั่วไหลออกมา เมื่อรมควันยางก็ต้องคอยเฝ้า คอยระวังไม่ให้ความร้อนสูงเกินไป ไม่เช่นนั้นยางจะเกิดความร้อนสูงเกินไปจนลุกไหม้ได้ ส่วนชาวสวนยางที่ไม่สามารถสร้างโรงรมได้ก็อาศัยโรงรมของคนอื่น โดยยินดีที่จะเสียค่าใช้จ่ายให้ แผ่นละ 5 - 10 สตางค์ เป็นต้น สภาพการซื้อขายเช่นนี้เปลี่ยนไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อราคายางดีขึ้นและมีร้านรับซื้อยางตลอดจนพ่อค้าเร่เกิดขึ้นในหมู่บ้านมากมาย¹¹⁹

เนื่องจากการผลิตยางพาราของไทยมีเป้าหมายหลักเพื่อการส่งออก ดังนั้นภาวะเศรษฐกิจและปริมาณยางในตลาดโลกจะส่งผลกระทบต่อการขึ้นลงของราคายางภายในประเทศ ประเทศไทยส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2449 ด้วยราคาที่สูงอย่างน่าพอใจ หลังจากนั้นราคายางจะแกว่งตัวขึ้นลงตลอดเวลาตามความต้องการของตลาดโลกและปริมาณยางที่มีในตลาด ราคายางเริ่มตกต่ำอย่างน่าวิตกตั้งแต่ พ.ศ. 2471 อันเป็นผลจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกใน พ.ศ. 2470 ทำให้อำนาจการซื้อของประเทศอุตสาหกรรมที่ใช้ยางเป็นวัตถุดิบลดลงไปอย่างรวดเร็ว การซื้อขายยางในตลาดโลกชะลอตัวลงในขณะที่ปริมาณยางกลับไม่ลดจำนวนในสัดส่วนเดียวกัน ทำให้ยางเริ่มล้นตลาดราคายางในตลาดโลกลดลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ พ.ศ. 2471 ส่งผลกระทบต่อราคายางภายในประเทศของไทย โดยราคายางภายในประเทศลดลงจากกิโลกรัมละ 1.22 บาท ใน พ.ศ. 2470 เหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์ ใน พ.ศ. 2475 โดยมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อย ๆ เพราะปริมาณยางล้นตลาดโลก

ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยจึงเข้าร่วมเป็นภาคี “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยมีเป้าหมายเพื่อดีงราคายางให้สูงขึ้น ด้วยการลดปริมาณการผลิตลง ผลของการเข้าเป็นภาคี ทำให้ไทยต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477 แก้ไขเพิ่มเติมในพุทธศักราช 2479 เพื่อควบคุมปริมาณการผลิตและการจำหน่ายยาง ทำให้ราคายางของไทยเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพขึ้น

การค้าขายยางหยุดชะงัก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะเส้นทางการค้ายางถูกตัดขาด ตลาดยางทั้งภายในและภายนอกประเทศปิดการรับซื้อขายยางทำให้ชาวสวนเดือดร้อนกันไปทั่ว โดยเฉพาะสวนขนาดใหญ่ ซึ่งมีต้นทุนการผลิตสูงจะประสบความเดือดร้อนมากกว่าสวนขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากการทำสวนยางของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่ทำสวนยางขนาดเล็ก ทำเป็นอาชีพเสริม ส่วนมากจะมีอาชีพอื่นรองรับอยู่ เช่น มีสวนผลไม้ มีการเลี้ยงสัตว์ พอก วัว ควาย ไร่ไผ่ ไร่ข้าวโพด ไร่กล้วย ไร่ข้าวไร่ ไร่ข้าวโพด เป็นต้น นอก

จากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรมีมาก ชาวสวนขนาดเล็กจึงไม่เดือดร้อน เมื่ออย่างไม่สามารถกรีดยาขายได้ ก็ทิ้งให้รกร้างเท่านั้นเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคาขางกระตือองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลี ราคาขางแผ่นดิบในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสูงถึงกิโลกรัมละ 25 - 26 บาท ส่วนขี้ขาง ไม่ว่าจะเป็นขางเส้นหรือขางก้อน ก็สูงขึ้นถึงกิโลกรัมละ 8 - 10 บาท¹²⁰ เช่นกัน ภาวะการซื้อขางจึงคึกคักอย่างยิ่ง ชาวสวนหันกลับไปปรับปรุงสวนขางของตน หลายคนบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวนขาง ในขณะที่เดียวกันพ่อค้าขางก็เกิดขึ้นมากมาย ทั้งพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าเร่ พ่อค้าในเมือง และพ่อค้าส่งออก เป็นกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่กำหนดราคา การซื้อขางและใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าเอาเปรียบชาวสวนในทุกรูปแบบเพื่อให้ตนเองได้กำไรสูงสุด ซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

พ่อค้าเร่

พ่อค้าเร่คือพ่อค้าที่ตระเวนไปรับซื้อขางตามสวนตามหมู่บ้านของชาวสวนขาง ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน พ่อค้าเร่เกิดขึ้นมากมายหลังสงครามเกาหลี ขางมีราคาสูงซื้อขางกำไรดี การซื้อขางขางของพ่อค้าเร่ลงทุนไม่มากนักเพียงแต่มีขั้ง 1 คัน เงินทุน 200 - 300 บาท และจักรยาน 2 ล้อ ถีบเข้าไปรับซื้อขางตามหมู่บ้านและสวนขางของชาวสวนขาง การซื้อขางขางของพ่อค้าเร่ได้กำไรดีภายในเวลาอันรวดเร็ว เพราะเป็นการซื้อขางตอนเช้าและขายตอนเย็น ภายใน 1 วัน สามารถทำกำไรได้ถึง 10 - 20 สตางค์ต่อขาง 1 กิโลกรัม¹²¹ ทำให้คนไทยเริ่มให้ความสนใจเป็นพ่อค้าเร่กันมากขึ้น โดยการร่วมทุนกับพ่อค้าชาวจีนตระเวนซื้อขางขางตามสวนและหมู่บ้านเพื่อนำมาขายต่อให้กับร้านรับซื้อขางที่ได้ติดต่อกันไว้ก่อนแล้ว จากนั้นนำเงินที่ได้จากการขายขางมาซื้อขางต่อไป เพราะการซื้อขางขางของพ่อค้าเร่ ส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินสด ไม่เช่นนั้นชาวสวนจะไม่ขายเพราะไม่ไว้ใจเนื่องจากพ่อค้าเร่บางรายไม่ใช่คนในพื้นที่

การกำหนดราคาการซื้อขางขางของพ่อค้าเร่นั้น เริ่มจากหลังจากทราบราคาซื้อขางในแต่ละวันจากร้านรับซื้อขางแล้ว พ่อค้าเร่จะกำหนดราคารับซื้อขางของตนโดยจะบวกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อขางและกำไรที่คิดว่าควรจะได้ ผลรวมที่ได้เป็นราคาซื้อขางของพ่อค้าเร่ในวันนั้น ดังนั้นราคารับซื้อจะผันแปรไปตามระยะทางและกำไรที่พ่อค้าต้องการ ส่วนใหญ่พ่อค้าเร่จะซื้อขางในพื้นที่ไม่ห่างไกลมากนัก เพราะมีข้อจำกัดเรื่องพาหนะขนส่ง คือ จักรยาน 2 ล้อ ระยะห่างจากร้านรับซื้อขางอย่างสูงไม่เกิน 20 กิโลเมตร การกำหนดราคารับซื้อจากชาวสวนจะค่อนข้างต่ำ แต่ในบางกรณีถ้าชาวสวนอยู่ใกล้เคียงกับร้านรับซื้อ พ่อค้าเร่จะให้ราคาเท่ากันหรือใกล้เคียงร้านรับซื้อ โดยพ่อค้าจะใช้วิธีโก่งน้ำ

หน้าตาซึ่งเพื่อชดเชยกำไรที่เสียไปจากการให้ราคาข้าวสวนสูงขึ้น¹²² โดยความเป็นจริงแล้วร้านรับซื้อภายในท้องถิ่นและพ่อค้าเร่งจะตกลงกันกำหนดราคารับซื้อในระดับเดียวกันเพื่อเป็นหลักประกันว่า ร้านรับซื้อจะมีผลผลิตจากพ่อค้าเร่งมาขายร้านตนอย่างแน่นอน ดังนั้นแม้ว่าข้าวสวนจะไปขายที่ร้านรับซื้อบางส่วนใหญ่ก็จะได้ราคาใกล้เคียงหรือไม่ต่างจากการขายพ่อค้าเร่งมากนัก

พ่อค้าในหมู่บ้าน

ร้านรับซื้อที่เกิดขึ้นมากมายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าของร้านส่วนใหญ่เป็นคนจีน ร้านรับซื้อเหล่านี้นอกจากรับซื้อของที่ร้านของตนแล้ว บางรายยังทำหน้าที่เป็นพ่อค้าเร่งออกไปซื้อตามสวนอีกด้วย นอกจากนี้ร้านรับซื้อภายในหมู่บ้านบางรายยังขายเครื่องอุปโภคบริโภคตลอดจนสิ่งของที่ใช้ในการทำสวนยางอีกด้วย เช่น มีดกรีดยาง น้ำกรด เป็นต้น ชาวสวนยางบางรายเงินขาดมือขึ้นมากก็ไปหยิบยืมมาจากร้านค้าเหล่านี้ บางครั้งเอาเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำสวนยางมาก่อน พอกรีดยางได้แล้วก็ไปขายที่ร้าน เงินที่ได้ส่วนหนึ่งก็ชำระหนี้ที่ค้างอยู่ ที่เหลือส่วนหนึ่งจะซื้อสินค้าในร้านกลับมาใช้สอยในบ้าน ดังนั้นการขายยางจึงแล้วแต่พ่อค้าจะกำหนดราคา เพราะชาวสวนไปหยิบยืมเงินและสิ่งของจากร้านค้ามาใช้ก่อนแล้ว¹²³

พ่อค้าในเมือง

พ่อค้าในเมือง เป็นพ่อค้าคนกลางที่สำคัญทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เชื่อมต่อระหว่างพ่อค้าในหมู่บ้านกับพ่อค้าส่งออกยาง เพราะพ่อค้าในหมู่บ้านไม่ติดต่อกับโรงรมยางและผู้ส่งออกโดยตรง อาจเป็นเพราะยางในครอบครองของตนมีปริมาณไม่มากนักและการคมนาคมไม่สะดวก การนำยางไปส่งโรงรมอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายและเวลาที่ต้องเสียไป พ่อค้าในเมือง (ยี่บัว) จึงเข้ามามีบทบาทเชื่อมต่อแทน

พ่อค้าในเมือง จะเปิดร้านรับซื้อยางของตนเองในตัวเมือง ส่วนใหญ่จะประกอบธุรกิจซื้อขายเพียงอย่างเดียว อาจมีบ้างบางรายที่ขายอุปกรณ์การผลิตยาง เช่น จักรกรีดยาง เป็นต้น พ่อค้าในเมืองจะรับซื้อยางแผ่นดิบ ยางก้อน และยางเส้นจากชาวสวนและพ่อค้าในหมู่บ้าน แล้วขายต่อให้โรงรมยางหรือผู้ส่งออกอีกต่อหนึ่ง

ในการซื้อขายยางของพ่อค้าคนกลางกับโรงรมยางและผู้ส่งออกยางในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น เมื่อพ่อค้าคนกลางส่งยางไปขายโรงรมพ่อค้าจะได้รับเงินล่วงหน้า 80 เปอร์เซ็นต์ ของราคายางทั้งหมดที่ซื้อขายกันในวันนั้น จากนั้นโรงรมจะนำยาง

เข้ามควันเพื่อจัดเกรดยางแล้วนำผลที่ได้มาคิดเงินอีก 20 เปอร์เซ็นต์ที่ค้างจ่าย วิธีการนี้ใช้เรื่อยมาจนถึงประมาณปลายทศวรรษ 2510¹²⁴

พ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน และพ่อค้าในเมือง จะมีส่วนสัมพันธ์กับชาวสวนมากที่สุด ไม่ว่าจะออกไปซื้อยางตามสวน ตามหมู่บ้านหรือรับซื้อยางอยู่ในร้านของตน ชาวสวนจะถูกพ่อค้าเอารัดเอาเปรียบ โดยใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าทุกรูปแบบ ตั้งแต่การกดราคา โกงตาชั่ง ประเมินความชื้นของแผ่นยางสูง ซึ่งชาวสวนเรียกวิธีของพ่อค้าแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย คนพัทลุงบางรายเรียกว่า “ขอ ฉ้อ หัก”¹²⁵ ในขณะที่คนสงขลาบางรายเรียกว่า “ขอ ฉ้อ โกง”¹²⁶ ขอ คือ ขอเศษน้ำหนักของกิโลกรัม ฉ้อและโกง หมายถึง การฉ้อโกงการชั่งน้ำหนักยาง ตั้งแต่ชั่งไม่เต็มจำนวนไปจนถึงการถ่วงน้ำหนักในลูกตุ้ม ส่วนหัก คือ การหักน้ำหนักของยางโดยอ้างว่ายางสกปรก แผ่นหนา ชื้นเชื้อรา ไม่สะอาด และเมื่อกำหนดราคา รับซื้อจะกดราคารับซื้อและซื้อคละกันไปโดยไม่แยกคุณภาพของยาง ทำให้ชาวสวนเสียเปรียบและขาดแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพยางของตนให้ดีขึ้น

การที่ชาวสวนตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการค้ายางพารา ยอมตกเป็นเบี้ยล่างให้กับพ่อค้ายอมให้เขากดราคา ใช้เล่ห์เหลี่ยมฉ้อโกงการชั่งน้ำหนัก เพื่อแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด เป็นเพราะ ประการแรก ชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบการชั่งน้ำหนัก โดยการใช้ชั่งคัน และตัวชั่งคันเองก็มีความเที่ยงตรงน้อย โกงได้ง่าย เมื่อเอายางขึ้นชั่งก็ตามแต่พ่อค้าจะบอกให้ทราบ ประการที่สอง การกดราคา ชาวสวนไม่ทราบราคาที่แท้จริงของการซื้อขายยางของประเทศ เพราะระบบการสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะชาวสวนที่อยู่ห่างไกลจะไม่สามารถรับรู้ข่าวสารได้เลย ประการที่สาม ยางพาราปลูกเพื่อขายกินไม่ได้ ชาวสวนจำเป็นต้องขายไม่ว่าพ่อค้าจะให้ราคาต่ำเพียงใดก็ตาม เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อการใช้จ่ายในครอบครัว

โรงงานแปรรูปและส่งออก

โรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก เป็นพ่อค้ารายสุดท้ายในกระบวนการค้ายาง โดยมากจะดำเนินการในรูปของบริษัท ซึ่งจะเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปและส่งออก ยางพาราที่รับซื้อส่วนใหญ่จะรับซื้อจากเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่บางรายและพ่อค้าคนกลาง โดยซื้อทั้งในรูปของยางแผ่นดิบ ชี้อย่าง เศษยาง ยางก้อน และยางแผ่นรมควัน หรือนำมาแปรสภาพในรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาด เช่น ยางเครป เป็นต้น

ในการรับซื้อยางของโรงงานแปรรูป และผู้ส่งออก จะถือเอาราคายางแผ่นรมควันชั้น สาม เป็นหลักในการกำหนดราคารับซื้อในแต่ละวัน โดยพ่อค้าจะพิจารณาจากราคายางที่ขายได้หรือคาดว่าจะขายได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอิงราคาตลาดสิงคโปร์ มลายา และญี่ปุ่น

หักค่าใช้จ่ายในการส่งออก ค่าอากรขาออก เงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทนบวกกับกำไรที่พ่อค้าต้องการ จากนั้น จึงกำหนดเป็นราคาซื้อขายยางแผ่นรมควันชั้นสาม¹²⁷

ดังนั้นเมื่อพ่อค้าคนกลางนำยางแผ่นดิบมาขายให้กับโรงงานแปรรูป จะต้องนำยางแผ่นดิบมารมควัน และจัดชั้นยางเสียก่อน จึงคิดราคาซึ่งส่วนมากจะกำหนดราคา ณ วันรับมอบยาง เจ้าของโรงงานจะชำระราคาอย่างล่วงหน้าให้แก่ผู้ขาย 80 เปอร์เซ็นต์ของราคา ยางแผ่นรมควันชั้นสาม ของโรงงานในวันนั้น¹²⁸ เมื่อยางถูกรมควันและจัดชั้นยางเรียบร้อยแล้ว ผู้ซื้อจะชำระราคาอย่างแผ่นรมควันตามน้ำหนักและชั้นของยางแผ่นรมควัน แล้วหักด้วยจำนวนเงินที่จ่ายให้ล่วงหน้าบวกกับค่าธรรมเนียม ในกรณีที่พ่อค้าคนกลางมีโรงรมควันของตนเองทางโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก จะตรวจสอบคุณภาพของยางแผ่นรมควัน โดยการสุ่มตรวจ เมื่อได้คุณภาพตรงตามที่พ่อค้าคนกลางแจ้งแล้วก็จะกำหนดราคาซื้อขายตามราคาของโรงงาน ณ วันส่งมอบ

เนื่องจากยางพาราของไทยที่ผลิตได้เกือบทั้งหมดส่งออกขายต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในช่วงหลังจะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อใช้ยางเป็นวัตถุดิบมากขึ้น ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2513 เป็นต้นมา แต่ปริมาณการใช้ไม่เกิน ร้อยละ 10 ของปริมาณที่ผลิตได้ในแต่ละปี ดังนั้นความต้องการและราคาของในตลาดโลกจึงส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดราคาของภายในประเทศ นอกจากนี้ระบบการค้าผูกขาด ยังเป็นตัวซ้ำเติมให้การผันแปรของราคาของไม่เป็นไปตามระบบกลไกของตลาดที่แท้จริง

ภูวดล ทรงประเสริฐ ได้กล่าวถึงการผูกขาดการค้ายางพาราของไทยในทูลสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย ไว้อย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

การค้ายางพาราของไทย ถูกผูกขาดและดำเนินการโดยทุนและชาวจีนทุกระดับอย่างน้อยที่สุดหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ซึ่งกลุ่มธุรกิจจีนได้ช่วงชิงบทบาทการเป็นผู้นำในการครองตลาดการค้ายางพาราในตลาดสำคัญของโลก โดยเฉพาะการแข่งขันกับบริษัทตะวันตกใน The Straits Settlements ก่อนที่จะขยายอิทธิพลและเงินทุนเข้ามาในไทยได้เป็นผลสำเร็จ โดยใช้ปีนังและสิงคโปร์เป็นฐานรวบรวมและระบายสินค้าส่งออกสู่ต่างประเทศตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา โดยมีกลุ่ม ตัน กากี เป็นผู้นำ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับไทยการผูกขาดเริ่มจากการที่ กลุ่ม ตัน กากี ขยายทุนเข้าครอบงำตลาดภายในและส่งออกยางพาราด้วยการตั้งบริษัทยางพาราขึ้นมา 3 บริษัท ในเวลาใกล้เคียงกัน คือ บริษัท น้ำเชื่อม จำกัด (หรือ บริษัท สยามปักษ์ใต้ จำกัด) บริษัท ใต้ตอง จำกัด และบริษัท น้ำไถ่ จำกัด (หรือบริษัท ไทยปักษ์ใต้ จำกัด) เพื่อทำหน้าที่กว้านซื้อยางพาราจากพ่อค้าจีนรายย่อยพร้อมกับตั้งโรงงานขนาดใหญ่ขึ้นที่ นครราชสีมา

ยะลา ตรัง และหาดใหญ่ และสามารถขยายกิจการได้อย่างรวดเร็ว โดยประสานกิจการอย่างแน่นแฟ้นกับบริษัทแม่ในสิงคโปร์และปีนัง

บริษัทเหล่านี้ใช้วิธีการขยายสาขาและบริษัทนายหน้าของตนแพร่กระจายออกไปทุกท้องถิ่นที่มีการปลูกยาง และสามารถขนส่งยางมายังจุดที่ตั้งโรงงานของตนได้ โดยวิธีการปล่อยเครดิตในปริมาณเงินที่มากกว่าและระยะเวลาที่นานกว่า พ่อค้าและร้านรับซื้อยางทั่วไป ทำให้บริษัทอื่นไม่สามารถแข่งขันแบ่งส่วนแบ่งตลาดจากบริษัททั้ง 3 ได้ ตลอดช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น ซึ่งต่อมาบริษัทเหล่านี้ได้รวมกิจการเข้าด้วยกันในช่วงกลางทศวรรษ 2513 ใช้ชื่อว่าบริษัท “เด็กบีห้าง” จำกัด (ยางไทยปักษ์ใต้) เพื่อทำการผูกขาดการส่งออกยางพาราส่วนใหญ่ของไทยจนถึงปัจจุบัน¹²⁹

พัฒนาการการผูกขาดการค้ายางในไทยของบริษัทตัวแทนสิงคโปร์ดำเนินไปอย่างมั่นคงและแข็งแรง โดยอาศัยทุน การสร้างเครือข่าย และจุดอ่อนของการสื่อสารระหว่างไทยกับตลาดต่างประเทศ ซึ่งล้าสมัยไม่สามารถตามทันการเปลี่ยนแปลงราคายางของโลก ได้ทำให้บริษัทสามารถแสวงหากำไรจากส่วนต่างของราคาซื้อขายยางพาราตามต้องการ ดังนั้นราคาซื้อขายยางพาราของไทย จึงขยับตัวขึ้นลงอยู่กับปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ กำไรจากการผูกขาดของบริษัทเมื่อหักภาษีส่งออกแล้วและอุปสงค์อุปทานของสินค้าในตลาดโลก

การค้าขายยางโดยต้องผ่านพ่อค้าคนกลางและถูกกดราคาตั้งแต่ระดับบนจนถึงระดับล่าง ส่งผลให้ชาวสวนขายยางได้ในราคาที่ต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะไม่มีตัวเลขยืนยันในช่วงนี้ได้ แต่ความแตกต่างของราคายางสิงคโปร์กับไทยใน พ.ศ. 2512 ก็พอจะเห็นแนวโน้มได้ชัดเจน ใน พ.ศ. 2512 ยางแผ่นรมควันชั้น 1 ของไทย ขายได้ในราคากิโลกรัมละ 8.28 บาท ในขณะที่สิงคโปร์มีการซื้อขายกันในราคา 10.39 บาท มีส่วนต่าง 2.11 บาท สูงถึง 25.48 เปอร์เซ็นต์¹³⁰ โดยส่วนต่างนี้จะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่รู้จบตามแม้ว่าราคายางของไทยจะตกต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน แต่ในช่วงนี้ต้นทุนการผลิตยังต่ำ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวในการทำสวนยาง ใช้วัสดุอุปกรณ์ในห้องถิ่นใช้ในกระบวนการการผลิตยาง เช่น กะลามะพร้าว เป็นต้น ทำให้ชาวสวนพอจะมีเงินออมจากการขายยางพาราได้ บางรายนำเงินไปลงทุนเพื่อพัฒนาการผลิตยางของตนให้มีคุณภาพ เช่น ชีอน้ำกรดคุณภาพดี ซื้อจักรรีดยางบางรายอาจจะซื้อที่ดินเพิ่มเติม บางรายถึงกับมีเงินออมเหลือเพื่อสร้างบ้านใหม่ ส่งลูกไปเรียนสูงขึ้น¹³¹ เพื่อยกระดับชั้นในสังคมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวสวนเป็นแรงดึงดูดส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนประกอบอาชีพอื่นและมีพื้นที่เหมาะแก่การทำสวน เริ่มหันมาให้ความสนใจทำสวนมากขึ้น

มีการปรับเปลี่ยนอาชีพหลักเดิมหันมาทำสวน เช่น กรณีบ้านไทรครอบครัว เปลี่ยนจากการทำสวนพลุมมาทำสวนยาง¹³² เป็นต้น

รัฐกับการช่วยเหลือชาวสวนยาง

ตั้งแต่ไทยเริ่มปลูกยางพาราตั้งแต่ 2442 และเริ่มที่จังหวัดสงขลา ใน พ.ศ. 2446 ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เริ่มมีการปลูกยางจนถึงก่อน พ.ศ. 2477 ในระยะเวลา 35 ปี นี้ รัฐบาลปล่อยให้ชาวสวนดำเนินการเองทุกอย่าง ทั้งการผลิตและการจำหน่าย ซึ่งนอกจากทำให้การผลิตยางของไทย โดยเฉพาะสวนขนาดเล็กไม่มีคุณภาพแล้ว ยังเป็นจุดอ่อนให้เกิดการผูกขาดการค้ายางได้ง่ายขึ้น

การที่รัฐบาลยื่นมือเข้ามาดูแลการทำสวนยาง ไม่ใช่เกิดจากความปรารถนาของรัฐที่ต้องการพัฒนาการทำสวนยางให้ดีขึ้น แต่เกิดจากราคายางตกต่ำอย่างรุนแรง ชาวสวนเดือดร้อนกันอย่างหนัก โดยเฉพาะเจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่ ซึ่งมีรายจ่ายในการดำเนินกิจการสวนยางค่อนข้างสูง อาจถึงขั้นล้มละลายได้ถ้าไม่รีบแก้ไข

ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงเข้าร่วมเป็นภาคี “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ใน พ.ศ. 2477 เพื่อร่วมมือกันทั้งระหว่างประเทศผู้ผลิตและผู้ซื้อ เพื่อลดปริมาณให้เข้าสู่จุดดุลยภาพ ซึ่งจะช่วยให้ราคายางสูงขึ้นตามระบบกลไกของตลาด

ผลของการเข้าร่วมเป็นภาคีดังกล่าว ทำให้รัฐบาลต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477 และแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคุ้มครองจำกัดยาง พุทธศักราช 2479

ซึ่งมีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. การปลูกยางเพิ่ม การปลูกซ่อมยาง การผลิตและการค้ายาง ต้องขออนุญาตต่อทางราชการและดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้วเท่านั้น
2. การผลิต การซื้อขายยางภายในประเทศและการส่งออกยางต้องดำเนินการตามโควตาที่ได้รับ ห้ามผลิตหรือซื้อขายยางหรือส่งออกยางเกินโควตาของตน และเมื่อจะนำยางเข้าหรือส่งออกนอกพระราชอาณาจักร ต้องขออนุญาตโดยมีใบแสดงแหล่งกำเนิดยางพารากำกับด้วย หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมาย
3. ห้ามเก็บรักษายางไว้เกินจำนวนที่ได้รับอนุญาต¹³³

สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ได้กำหนดวิธีการควบคุมการปลูก ทำให้การผลิตยางมีปริมาณที่แน่นอน คุณภาพยางดีขึ้น ราคายางจึงเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพมากกว่าเดิม ชาวสวนจึงเริ่มหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง น่าสังเกตว่า การควบคุมปริมาณการ

ผลิตและการจำหน่ายจะเกิดประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมืออย่างแท้จริง ทั้งจากผู้ผลิตและผู้ซื้อต่างประเทศ

เพื่อให้การดำเนินการตาม “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” บรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ นอกจากไทยจะประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวมาแล้ว ยังได้จัดเตรียมบุคลากรเพื่อดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยจัดตั้งแผนกยาง ขึ้นใน พ.ศ. 2477 เพื่อบำรุงการทำสวนยาง การผลิต และการค้ายางให้เป็นไปตามข้อตกลงการจำกัดยาง ต่อมาเมื่อราษฎรปลูกยางกันมากขึ้นและรัฐบาลเห็นความจำเป็นจะต้องขยายงานเพื่อรองรับกับความเจริญก้าวหน้าของกิจการสวนยางจึงออกพระราชกฤษฎีกากฎฐานะแผนกยางขึ้นเป็น “กองการยาง” ใน พ.ศ. 2481

นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นประจำตามอำเภอต่างๆ ตลอดจนผู้ตรวจการควบคุมการจำกัดยาง และได้มีการรับสมัครผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนประโยคกสิกรรม ที่ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มาเป็นผู้ควบคุมการออกคู่มือและควบคุมการค้ายางของพ่อค้า ซึ่งเจ้าพนักงานพวกนี้เรียกกันทั่วไปว่า “นายยาง”¹³⁴

การทำสวนยางตาม พระราชบัญญัติควบคุมการจำกัดยาง ชาวสวนจะต้องยื่นเรื่องราวขอใบสุทธิยางหรือใบกำกับคู่มือยาง โดยเสียค่าธรรมเนียมฉบับละ 50 สตางค์ ต่อเจ้าพนักงานประจำท้องถิ่น เพื่อขอโควตาการเพาะปลูกยางเมื่อได้รับอนุญาตให้เพาะปลูกยางแล้ว ชาวสวนจะได้รับ “ใบสุทธิยาง” ในกรณีที่มีพื้นที่เพาะปลูกเกิน 50 ไร่ และมีต้นยางเกินกว่า 2,000 ต้น ถ้ามีพื้นที่เพาะปลูกและมีจำนวนน้อยกว่านี้จะได้รับ “ใบกำกับคู่มือยาง” เมื่อชาวสวนได้รับใบอนุญาตจากทางราชการแล้วจึงจะสามารถผลิตยางออกจำหน่ายได้¹³⁵

การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง ได้สร้างปัญหาให้กับเจ้าของสวนยางและพ่อค้ายางอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้คู่มือเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบปริมาณการผลิตและค้ายาง ได้ก่อให้เกิดการทุจริตขึ้นอย่างกว้างขวางในธุรกิจการค้ายาง ทั้งระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้ายาง และชาวสวนยาง

สำหรับชาวสวนยางขนาดเล็ก การไปขออนุญาตทำสวนยางและใบคู่มือยางนั้นได้รับความลำบากเพราะเจ้าหน้าที่จะผัดผ่อนเลื่อนกำหนดการให้ไปรับอยู่เสมอ แต่ถ้าเป็นเจ้าของสวนขนาดใหญ่จะได้รับความสะดวกเพราะได้ผลประโยชน์ตอบแทน สร้างความเบื่อหน่ายให้กับชาวสวนยางขนาดเล็ก บางรายจึงหลีกเลี่ยงไม่ขออนุญาตทำสวนยาง บางรายทนต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่ไม่ได้ จึงรวมตัวกันฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ ดังเช่น กรณีชาวสวนยางในตำบลทุ่งลาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 12 คน ยื่นหนังสือต่อ

เจ้าพนักงานแพนยกยงที่อำเภอหาดใหญ่ กล่าวหาเจ้าพนักงานไม่ให้ความสะดวกในการให้
คูปอง แต่กับคนต่างตัวกลับให้ความสะดวกก่อนเสมอ¹³⁶

การที่ชาวสวนยางขนาดเล็ก บางรายหลีกเลี่ยงไม่ขออนุญาตทำสวนยาง เมื่อผลิต
ยางได้จะขายให้พ่อค้าในลักษณะยางเถื่อน ถูกพ่อค้ากดราคารับซื้อยาง โดยจะรับซื้อใน
ราคาเพียงกิโลกรัมละ 35 - 40 สตางค์ ในขณะที่ชาวสวนยางที่มีคูปองยางจะได้ราคาสูง
กว่าถึงกิโลกรัมละ 85 - 90 สตางค์ ทำให้ชาวสวนเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อนมาก เพราะ
ส่วนต่างของราคาขายยางนั้นสูงถึง 50 สตางค์ ต่อกิโลกรัม

ส่วนเจ้าพนักงานของรัฐก็กระทำการทุจริตในหน้าที่ โดยร่วมกับเจ้าของสวนยาง
กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ให้เจ้าของสวนยางแจ้งจำนวนยางที่ทำได้เกินความจริงหรือบางคนไม่
ได้ทำสวนยางแต่มาแจ้งขออนุญาต เจ้าพนักงานเมื่อได้รับแจ้งก็ตั้งใจไม่ตรวจสอบความถูกต้อง
ออกคูปองให้ตามที่ชาวสวนยื่นเรื่องขออนุญาตจากนั้นเจ้าของสวน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน
และเจ้าพนักงานนำคูปองมาแบ่งกันแล้วนำไปขายให้พ่อค้าหรือขายในท้องตลาด ชาวสวน
บางคนที่ไม่ได้ทำสวนยางแต่ได้รับคูปองก็นำคูปองไปขายให้กับชาวสวนที่ทำสวนยางจริง
แต่ไม่ขออนุญาต วิธีการนี้เรียกกันทั่วไปว่า "สวนลม"¹³⁷ เป็นการแสวงหากำไร โดยไม่
ต้องทำอะไรเลย¹³⁸ ส่วนพ่อค้าก็สามารถซื้อยางเถื่อนได้สะดวกไม่ต้องขออนุญาตเพราะ
สามารถใช้คูปองที่มีขายเกลื่อนท้องตลาด ชำยังได้กำไรจากการกดราคารายของชาวสวน
อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานของรัฐ ลักลอบส่งยางไปขาย
ต่างประเทศทำให้ประเทศสูญเสียผลประโยชน์ทั้งโควตาและภาษีอากรที่จะได้รับจากการ
ส่งยางออกนอกประเทศอีกด้วย โดยข้อเท็จจริงแล้ว การควบคุมปริมาณการผลิตและการ
ค้ายาง เป็นไปตาม "ข้อตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ" ซึ่งไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในข้อ
ตกลงดังกล่าว ตั้งแต่ พ.ศ. 2477 และเมื่อข้อตกลงหมดอายุในวันที่ 31 ธันวาคม 2481
ไทยก็ยินยอมต่อสัญญาออกไปอีก 5 ปี เช่นเดียวกับประเทศภาคีผู้ผลิตยางอื่นๆ โดย
สัญญานี้จะเริ่มบังคับใช้ ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม 2481 จนถึง พ.ศ. 2486 และรัฐบาลเห็นว่า
พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง 2 ฉบับที่ประกาศใช้บังคับใน พ.ศ. 2477 และ 2479 นั้น
มีข้อบกพร่องหลายประการและไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนี้ จึงตราพระราชบัญญัติ
เพื่อประกอบความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศขึ้นบังคับใช้อีก 2 ฉบับ คือ พระราช
บัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 และพระราชบัญญัติควบคุมยาง (ฉบับที่ 2) พุทธ
ศักราช 2483 โดยมีหลักการเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช
2479 ทุกประการ แตกต่างเพียงในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น¹³⁹ โดยพระราชบัญญัติ
ฉบับใหม่ไม่ได้กำหนดระเบียบและวิธีปฏิบัติลงในพระราชบัญญัติ แต่ให้ทำเป็นกฎ

กระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 จนถึงปัจจุบันมี
ประมาณ 9 ฉบับ¹⁴⁰

ผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางและพระราชบัญญัติควบคุม
ยาง ถึงแม้ว่าจะก่อให้เกิดปัญหาและการทุจริตขึ้นในธุรกิจยาง แต่ก็สามารถทำให้การผลิต
ยางมีปริมาณที่แน่นอน คุณภาพของยางก็ขึ้น ราคายางจึงเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพมาก
ขึ้นชาวสวนยางจึงหันมาปลูกยางอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะหยุดชะงักไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่
2¹⁴¹ เพราะประเทศไทย โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นสมรภูมิตรบ
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยางเริ่มมีราคาดีขึ้นตามลำดับ เพราะประเทศอุตสาหกรรม
เริ่มฟื้นตัว ความต้องการยางเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมยางรถยนต์และอุตสาหกรรมอื่นๆ
เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วประกอบกับเกิดสงครามเกาหลี ระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2494 ทำให้
ราคายางพุ่งสูงขึ้นจากเฉลี่ยกิโลกรัมละ 2.34 บาท ในปี พ.ศ. 2489 เป็นเฉลี่ยกิโลกรัมละ
17.29 บาท ใน พ.ศ. 2494 ส่งผลให้มีการ ขยายพื้นที่เพาะปลูกอีกครั้งหนึ่ง โดยพื้นที่การ
ปลูกยางของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 1,500,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2492 เป็น 2,090,000 ไร่
ใน พ.ศ. 2498 โดยพื้นที่ทำสวนยางของจังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้น 322,263 ไร่ และจังหวัด
พัทลุงมีเนื้อที่ปลูกยางเพิ่มขึ้น 32,997 ไร่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ยางกลายเป็นสินค้าส่งออก
ออกอันดับ 2 รองจากข้าว¹⁴² และมีมูลค่าส่งออกสูงกว่าร้อยละ 20 ของสินค้าส่งออกทั้ง
หมด เมื่อราคายางเพิ่มสูงขึ้นเช่นนี้ประกอบกับความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศได้สิ้นสุด
สุดลงใน พ.ศ. 2486 ความต้องการยางพาราในตลาดโลกเพิ่มขึ้นและหมดความจำเป็น
ต้องควบคุมจำกัดโควตายางอีกต่อไป การควบคุมปริมาณการผลิตจึงไร้ผลต้องยกเลิกไป
การใช้คุปองกำกับปริมาณการผลิตและการค้ายางก็หมดความจำเป็น เจ้าหน้าที่คุปองหรือ
นายยางต้องเปลี่ยนไปทำหน้าที่ใหม่ในตำแหน่งคสิกรรมจังหวัดหรือคสิกรรมอำเภอ ทำ
หน้าที่แนะนำส่งเสริม พัฒนาการปลูกยางพาราและการผลิตยางแผ่นรมควันโดยตรง โดย
ขึ้นอยู่กับกองการยาง กระทรวงเกษตรราธิการ¹⁴³

ใน พ.ศ. 2493 ไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก “องค์การศึกษาเกี่ยวกับยางระหว่าง
ประเทศ” (International Rubber Study Group)¹⁴⁴ เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันใน
กลุ่มสมาชิก เกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตและการใช้ยาง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ไทยเกิด
ความคิดที่จะปรับปรุงคุณภาพการผลิตยาง โดยการปลูกแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยาง
พันธุ์ดี โดยได้รับการเสนอแนะจากองค์การศึกษาเกี่ยวกับยางระหว่างประเทศ

สรุปได้ว่า รัฐบาลหันมาให้ความสนใจอย่างจริงจัง ใน พ.ศ. 2477 หลังจากเกิด
ภาวะยางราคาตกต่ำอย่างรุนแรง ผลพวงของการแก้ปัญหาในครั้งนั้น ทำให้รัฐตั้งหน่วย

งานขึ้นมารับผิดชอบการผลิตยางโดยตรง ตั้งแต่การจัดตั้งแผนกยางขึ้น ใน พ.ศ. 2477 ตั้ง
 สถานีทดลองยางขึ้นในจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา และตั้งสถานี
 การยางคองหส์ขึ้น ใน พ.ศ. 2495 เพื่อวิจัยและพัฒนาพันธุ์ยางที่มีคุณลักษณะที่ดี ให้นำ
 ยางมาก ทนต่อโรคและต้านทานลมได้ดี เหมาะแก่สภาพพื้นที่ในภาคใต้ และในที่สุดริเริ่มที่
 จะเปลี่ยนแปลงการพัฒนาคุณภาพยางครั้งยิ่งใหญ่ โดยส่งเสริมให้ชาวสวนปลูกแทนยาง
 พันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา

กล่าวได้ว่าการทำสวนยางของกลุ่มทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2440 จนถึง
 2500 ชาวสวนต้องดูแลและช่วยเหลือตนเองมาโดยตลอด ในระยะแรกเป็นการปลูกเพื่อ
 เสริมรายได้ แต่เมื่อราคายางเริ่มดีขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนเริ่มเปลี่ยน
 เป้าหมายการผลิตจากการปลูกเป็นอาชีพเสริมมาเป็นการปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก
 ชาวสวนเริ่มจะทิ้งอาชีพเดิมที่ทำอยู่ และเนื่องจากการทำสวนยางพารามีเป้าหมายเพื่อการ
 จำหน่ายเพียงอย่างเดียว ดังนั้นระบบเงินตราจึงแทรกเข้ามาในอาชีพชาวสวนได้เร็วกว่า
 ชาวนา จะเห็นร่องรอยการใช้เงินเพื่อการผลิตยางมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ใช้เงินซื้อพันธุ์ยางที่ดี
 และการเปลี่ยนพันธุ์ยางด้วยวิธีการตัดตา ระบบการตลาดแทรกตัวเข้ามาได้รวดเร็วและ
 เนื่องจากชาวสวนไม่คุ้นเคยกับกลไกตลาด ซึ่งมีความไม่แน่นอนสูงและเต็มไปด้วยเล่ห์
 เหลี่ยมการเอาเปรียบจากพ่อค้า ทำให้ชาวสวนตกเป็นเบี้ยล่างของพ่อค้า แม้ว่าจะถูกกด
 ราคาและถูกโกงด้วยวิธีการต่างๆ แต่ชาวสวนบางรายยังมีกำไร มีเงินออม เพราะต้นทุน
 การผลิตต่ำ สามารถส่งลูกเรียนหนังสือและสร้างบ้านใหม่ได้ นอกจากนี้ชาวสวนยังไม่หัน
 มาทำสวนยางโดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ภายในสวนยังมีไม้ผลที่จะบริโภคและขายได้ เช่น
 สะตอ ลูกเนียง จึงสามารถดำรงสภาพของตนอยู่ได้ แม้ราคายางจะแปรปรวนเพียง
 ใดก็ตาม เพราะมีไม้ผล มีข้าว มีสัตว์ ซึ่งยังสมบูรณ์อยู่หาเลี้ยงชีพไปได้ ระบบเงินตรายังไม่
 ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสียไป ยังมีกรช่วยเหลือเอื้ออาทรกันอยู่ เพราะระบบ
 เงินตรายังไม่แทรกตัวถึงขั้นควบคุมปัจจัยการผลิตอย่างแท้จริง ระบบเงินตราส่วนใหญ่จะ
 กระทบกับชีวิตชาวสวนเฉพาะระบบการตลาดเท่านั้น

กล่าวได้ว่าสภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 -
 พ.ศ. 2500 เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเพราะชาวนาและชาวสวนเริ่มค่อยๆ เปลี่ยนเป้าหมายการ
 ผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย

ในส่วนของชาวนา การผลิตข้าวเพื่อขายจำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการ
 ผลิตข้าวขนาดใหญ่ ซึ่งดำเนินการโดยนายทุนจีนมีเป้าหมายเพื่อการขายโดยเฉพาะ มีการ
 ใช้เครื่องจักรช่วยในการปรับพื้นที่นา จะทำนาแบบครบวงจร จ้างแรงงานคนเพื่อช่วยในขั้น
 ตอนการหว่าน การเก็บเกี่ยว มีโรงสีของตนเองเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารส่งไป

จำหน่ายยังตลาดใกล้เคียงและตลาดต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเพื่อนำมาแปรรูปเป็นข้าวสาร แสวงหากำไรโดยการกตราคาและโก่งน้ำหนัก การทำนาของนายทุนจีนเป็นการทำนาครบวงจร เริ่มตั้งแต่การปลูกไปจนถึงการขาย สามารถแสวงหากำไรจากการลงทุนของตนเองได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะนายทุนจีนเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขาย จึงมีสิทธิเลือกขายผลผลิตของตนเพื่อแสวงหากำไรได้มากกว่าชาวนา และการผลิตของนายทุนจีนเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด แสวงหากำไรจากการขายผลผลิต ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่มีแนวโน้มว่าการผลิตข้าวเพื่อขายจะประสบภาวะขาดทุน นายทุนจีนก็จะหยุดผลิตเพื่อแสวงหาอาชีพอื่นที่ดีกว่าทำต่อไป

สำหรับชาวนาการผลิตข้าวเพื่อขายเป็นการผลิตในพื้นที่ขนาดเล็ก มีเป้าหมายการผลิตต่างจากนายทุนจีน เพราะถึงแม้จะมีการผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแล้ว นอกจากนี้ยังมีวิธีการผลิตแบบเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต เมื่อต้องการเพิ่มผลผลิตก็เพียงแต่ขยายพื้นที่การเพาะปลูกเท่านั้น แม้ว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2470 ที่ดินจะเริ่มมีราคาเพราะข้าวเริ่มมีราคาขึ้น แต่ก็มีที่ดินเหลืออีกมากให้ชาวนาจับจองได้ เพียงแต่อยู่ลึกเข้าไปและขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง ดังนั้นการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกจึงอยู่ในวิสัยที่ชาวนาจะทำได้และการทำนาของชาวนาก็มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำใช้แรงงานในครอบครัวและสัตว์เลี้ยงช่วยในการผลิต ถึงแม้จะมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ก็เป็นเพราะจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษา มากกว่าที่จะสะสมทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตสนองความต้องการของตลาด

ถึงแม้ว่าในช่วงนี้จะมีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากขึ้น แต่ก็เกี่ยวข้องเฉพาะในส่วนที่จำเป็นจะต้องใช้เงินเพื่อยกฐานะของครอบครัว ใช้เงินเพื่อแสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่ขาดแคลนในชุมชนเท่านั้น เงินยังไม่มี ความสำคัญถึงกับเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในชีวิตของชาวนา เพราะทรัพยากรภายในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ชาวนาสามารถเลือกบริโภคได้ตามใจชอบ ชาวนาบางคนถึงกับกล่าวว่า มีเงินแล้วไม่รู้จะซื้ออะไร¹⁴⁵ เดือนหนึ่งไม่มีเงินสักบาทก็ไม่เป็นไรเพราะ มีไม้ผล มีสัตว์ มีข้าวปลาให้เลือกกินอย่างมากมาย¹⁴⁶ ดังนั้นระบบเงินตราจึงยังไม่มี ความสำคัญมากนักยังไม่สามารถแทรกตัวเข้ามาทำลายระบบความสัมพันธ์ที่ดีงาม ชาวนายังใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต อาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นดำรงชีพ การพึ่งพาอาศัยกันยังมีอยู่สูง การมีน้ำใจต่อกันช่วยปกป้องซึ่งกันและกันยังมีให้เห็นเด่นชัดอยู่เช่นเดิม

สำหรับการปลูกยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มต้นด้วยทุนจีน แรงงานจีน โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี หลังจากนั้นจึงแพร่หลายไปสู่คนไทย

ซึ่งในระยะแรกจะปลูกยางพาราเป็นอาชีพเสริม เป็นการ “หาลำไย” เพื่อหารายได้มาจุน-
เจือครอบครัว มีวิธีการผลิตที่ล้าสมัย ทั้งด้านการปลูกยาง การทำยาง ตลอดจนการบำรุง
รักษาสวนยาง เนื่องจากการผลิตยางมีคุณภาพต่ำจึงถูกพ่อค้ากดราคาผลผลิตของตน การ
ที่ราษฎรปลูกยางเป็นอาชีพเสริมทำให้ชาวสวนไม่สนใจที่จะลงทุนปรับปรุงเทคโนโลยีการ
ผลิตของตนให้ดีขึ้น ระบบทุนนิยมจึงส่งผลกระทบต่อชาวสวนยางเฉพาะระบบการตลาดเช่น
เดียวกับการปลูกข้าวเพื่อขาย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ระบบทุนนิยมที่เริ่มก่อตัวในลุ่มน้ำทะเล
สาบสงขลาในช่วงนี้ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการผลิตของชุมชนไม่มากนัก

เชิงอรรถท้ายบท

¹ ภูวดล ทรงประเสริฐ "ทุนจีนในภาคใต้ : บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์," เศรษฐศาสตร์การเมือง , 6 , 1 – 2 (29 มีนาคม 30) หน้า 94.

² กจช.มร 5 ม/50/2 (ม.47/19), เรื่องเดิม , หน้า 30.

³ กจช. B.P.P. 3/13 เรื่อง Diplomatic and Consular Reports 1908 (พ.ศ. 2451) P.44 และ กจช.มร. 5 ม/50/2 (ม 47/19) , เรื่องเดิม , หน้า 29 – 30.

⁴ กจช.กส.13/588 เรื่อง กระทรวงเกษตรถ้ามณฑลต่างๆ ว่า ศก 129 นาที่สำรวจทางข้าวแล้วเท่าใดจะพอกินตลอดปีหรือไม่ , กจช.กส. 5/645 เรื่อง มณฑลนครศรีธรรมราชยื่นรายงานแผนกเกษตรประจำปี พ.ศ. 2456 และ กจช.กส. 13/1054 เรื่อง เมืองพัทลุงส่ง รายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2455

⁵ กจช. กส. 5/645, เรื่องเดิม.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ชานิกรประดิษฐ์ , เรื่องเดิม , หน้า 105.

⁸ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่นๆ , จินตักษิณ วิถีและพลัง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) , 2544) , หน้า 147 – 149.

⁹ กจช.กส.2/824 กรมราชเลขาธิการส่งสำเนาฎีกาของนายล้น สุวรรณลิโก อ.ระโนด จ.สงขลา โดยอ้างว่าเกิดฝนชุกชุมขึ้นในเวลาที่เกี่ยวข้อง (2470)

¹⁰ สัมภาษณ์วีโรจน์ พงษ์ธนาภิกร อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 303 หมู่ 1 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง , สรวุฒิ พงศ์ขจร อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 286 หมู่ 1 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544 และเกลื่อม มุสิกะโรจน์ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 290 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 11 ธันวาคม 2544 .

¹¹ สัมภาษณ์ไพศาล กักเกียรติกุล อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 54-56 ถนนราเมศ อ.เมือง จ.พัทลุง , วันที่ 18 มกราคม 2545.

¹² กจช.กส. 2/824 , เรื่องเดิม.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴ สัมภาษณ์วีโรจน์ พงษ์ธนาภิกร , สรวุฒิ พงศ์ขจร และเกลื่อม มุสิกะโรจน์.

¹⁵ หนังสืออนุสรณ์ครบรอบ 4 ปี สมาคมรวมมิตรเพ็ญใจ พ.ศ. 2535 ฉบับภาษาจีนแปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทเป็นภาษาไทย โดยสรวุฒิ พงศ์ขจร , หน้า 24.

¹⁶หนังสืออนุสรณ์งานศพนายกงหมื่น แซ่จิ้น วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2498 ฉบับภาษาจีนแปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทเป็นภาษาไทย โดยสรารุณี พงศ์ขจร , หน้า 46 – 47.

¹⁷ กจช.57.ม.26.5 ก/5 จังหวัดพัทลุง (25 เม.ย. 2471 – 7 มี.ค. 2472) ข่าวหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง วันที่ 10 เมษายน 2472.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²⁰ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวข้อง คนต่างด้าว พุทธศักราช 2486.

²¹ กลั่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี เสวนากลุ่มชาวนาดำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 109 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

²² สัมภาษณ์ หิ้น สังข์เจริญ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 54 หมู่ 7 ต.ท่าขอน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 7 กรกฎาคม 2544 และเพิ่ม มีปาน อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 16 หมู่ 3 ต.ดอนทราย อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง วันที่ 5 กรกฎาคม 2544.

²³ กจช.กส.2/824 , เรื่องเดียวกัน.

²⁴ สัมภาษณ์ เชื้อน ศิวโรจน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 3 ต.ตะเคียน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 4 ตุลาคม 2544 และไพศาล กักเกียรติกุล.

²⁵ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง 14 มีนาคม 2545.

²⁶ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลคลองแดน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544 และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลนาปะขอ.

²⁷ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลคลองแดน.

²⁸ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ , วารสารทักษิณคดี , เรื่องเดิม , หน้า 58.

²⁹ สัมภาษณ์ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลจองถนน.

³⁰ สัมภาษณ์ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และสุธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ , วารสารทักษิณคดี, เรื่องเดิม , หน้า 64.

³¹ สัมภาษณ์ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และเชื้อน ศิวโรจน์.

³² สัมภาษณ์ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

³³ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁴ สัมภาษณ์ประพัฒน์ จันทรอักษร และกลิ่น คงฤทธิ์.

³⁵ สัมภาษณ์เชื่อน ศิวิโรจน์.

³⁶ สัมภาษณ์ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

³⁷ สัมภาษณ์ไพศาล ก๊กเกียรติกุล.

³⁸ พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกปอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่ง

สินค้าบางอย่าง พุทธศักราช 2482.

³⁹ เอกสารกองบัญชาการทหารสูงสุด บก.สูงสุด 2.6.2/31 เรื่องข้าว (9 มิ.ย. 2485 – 8 ก.ย. 2488) และ(2)สร.0201.57.1/3 เรื่อง รวมโรงสีไฟฟ้าได้เป็นบริษัทและการรวมโรงสีข้าวมาเป็นของไทย (2 ก.ค. 2485 – 12 พ.ย. 2486).

⁴⁰ (2)สร.0201.57.1/3 , เรื่องเดิม.

⁴¹ (3)สร.0201.29.1/51, เรื่องการค้าข้าวในจังหวัดภาคใต้หรือบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ (8 ม.ค. 2488).

⁴² ชวลิต อังวิทยาธร , การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2544) , หน้า 17.

⁴³ พระราชบัญญัติค้าข้าว พุทธศักราช 2489.

⁴⁴ ชวลิต อังวิทยาธร , เรื่องเดิม , หน้า 43.

⁴⁵ ดุรายละเอียดเพิ่มเติมในชวลิต อังวิทยาธร , หน้า 11 – 25.

⁴⁶ กลิ่น คงฤทธิ์ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2545.

⁴⁷ 10 กัณฑ์ เท่ากับ 1 ถึง ดูชวลิต อังวิทยาธร , เรื่องเดิม , หน้า 182.

⁴⁸ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

⁴⁹ กจช.กส.13/904.เรื่องเดิม.

⁵⁰ วินัย สุกใส , เรื่องเดิม , หน้า 135.

⁵¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ , วารสารทักษิณคดี , เรื่องเดิม , หน้า 58.

⁵² ปก แก้วกาญจน์ , การค้าทางเรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ , 2540) , หน้า 76.

⁵³ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลนาปะขอ และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลแพรกหา.

- ⁵⁴ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลบ้านใหม่ และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลตะเคียนชะ.
- ⁵⁵ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลบ้านใหม่.
- ⁵⁶ สัมภาษณ์ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร.
- ⁵⁷ สัมภาษณ์ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร.
- ⁵⁸ สัมภาษณ์ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร.
- ⁵⁹ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน.
- ⁶⁰ สัมภาษณ์ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร.
- ⁶¹ สัมภาษณ์เชื่อน ศิวโรจน์.
- ⁶² สัมภาษณ์ไพศาล ก๊กเกียรติกุล.
- ⁶³ ชวลิต อังวิทยาธร , เรื่องเดิม , หน้า 129.
- ⁶⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 80.
- ⁶⁵ (2) สร.0201.57.1/3 , เรื่องเดิม.
- ⁶⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ชวลิต อังวิทยาธร , หน้า 15 – 26.
- ⁶⁷ สัมภาษณ์ไสว สุวรรณพยัคฆ์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 97 ถนนรามเสศ อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 18 มกราคม 2544.
- ⁶⁸ สัมภาษณ์ไพศาล ก๊กเกียรติกุล.
- ⁶⁹ สมยศ ท่งหว่า และศิริจิต ท่งหว่า , วิวัฒนาการและการปรับเปลี่ยนสังคมเกษตรการผลิตยางพาราบริเวณฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (สงขลา : คณะทรัพยากรธรรมชาติ , มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2537) , หน้า 87.
- ⁷⁰ วิชิต กาพกาญจน์ , “นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2444 – 2503 ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528) , หน้า 53 – 55.
- ⁷¹ กจช.กส.13/323 เล่ม 17 เรื่อง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ขอให้จัดการพิมพ์ด้วยกเว้นการเกณฑ์จ้างแรงงานเพื่อบำรุงการเพาะปลูก (23 มกราคม ร.ศ. 128)
- ⁷² กจช. ร.7 กษ.28/19 บันทึกเรื่องสนทนากับกรมการพิเศษของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (14 – 17 มีนาคม 2473)
- ⁷³ ภูวดล ทรงประเสริฐ , ทุนสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535) , หน้า 70.
- ⁷⁴ ชิต ตุลยนิษฐ์ , “การทำสวนยางของประเทศไทย” กสิกร, 24,(1มกราคม 2494):40 อ้างใน วิชิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดิม , หน้า 247.

⁷⁵ วิจิต กภาพกาญจน์ , เรื่องเดียวกัน , หน้า 268.

⁷⁶ พ.อ.ประสิทธิ์ เปรนาวิน และคนอื่นๆ , “รายงานการศึกษาและค้นคว้าเรื่องการปลูกยางแทน ,” (นักศึกษาวิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ รุ่นที่ 7 พ.ศ.2509) เอกสารอัดสำเนา, หน้า 10.

⁷⁷ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมวีแอล อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.

⁷⁸ ภูวดล ทรงประเสริฐ , เรื่องเดิม , หน้า 71.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁸⁰ Ingram , **Economic change in Thailand 1850 – 1970**, P 103.

⁸¹ หจข. ร.6 กษ 10/6ม, เรื่อง นายชื่น ปักจิ้น (จีนแคะ) ขอจับจองที่ดินจังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2468).

⁸² Laurence D.Stifel , **Case Studies of Rubber Production : A Village and An Estate** , P.17.

⁸³ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชายู และพิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์.

⁸⁴ Ingram , Ibid , P.103.

⁸⁵ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.

⁸⁶ กจข. ร7 ม26.10/8 ข่าวนหนังสือพิมพ์ไทย เดือนตุลาคม พ.ศ.2470.

⁸⁷ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.

⁸⁸ สัมภาษณ์พริ้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 16 ถนนราษฎร์สามัคคี ต.บ้านพรุ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 23 เมษายน 2545 และสุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 8 ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.

⁸⁹ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545.

⁹⁰ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.

⁹¹ สัมภาษณ์สวาท ทองรักษ์ และสุวิทย์ รัตญา.

⁹² พริ้ม นันทรัตน์ , สุวิทย์ รัตญา , เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมวีแอล อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.

⁹³ สัมภาษณ์พริ้ม นันทรัตน์.

- ⁹⁴ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.
- ⁹⁵ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.
- ⁹⁶ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.
- ⁹⁷ สัมภาษณ์แอบ อุไรรัตน์ อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 8 ต.ท่าข้าม อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- ⁹⁸ สัมภาษณ์สุวิทย์ รัตญา.
- ⁹⁹ สัมภาษณ์แอบ อุไรรัตน์.
- ¹⁰⁰ ไหลหมาน สาหมัด อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 ต.สำนักขาม อ.สะเดา จ.สงขลา วันที่ 14 กรกฎาคม 2544.
- ¹⁰¹ สัมภาษณ์แอบ อุไรรัตน์.
- ¹⁰² สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.
- ¹⁰³ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด ณ วัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545 และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง บ้านเลขที่ 1/5 หมู่ 8 ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- ¹⁰⁴ สัมภาษณ์บุญทิพย์ เทพแก้ว อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 133 หมู่ 6 ต.สำนักขาม อ.สะเดา จ.สงขลา วันที่ 4 พฤษภาคม 2545 , พร็ิม นันทรัตน์ และกัณ คองฤทธิ์.
- ¹⁰⁵ สัมภาษณ์ถัน สังข์สุวรรณ และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด.
- ¹⁰⁶ สัมภาษณ์สวาท ทองรักษ์ และสุวิทย์ รัตญา.
- ¹⁰⁷ วิชิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดิม , หน้า 238 , 278.
- ¹⁰⁸ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.
- ¹⁰⁹ เวทีชาวบ้านเรื่อง “วิวัฒนาการการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้” ณ วัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ¹¹⁰ สัมภาษณ์พร็ิม นันทรัตน์ , วรกิจ ศรีวุฒิชายู , และด้วน แดงช่วง อายุ 72 ปี เสวนากลุ่มชาวนาดำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- ¹¹¹ กจช.กส.19/25 , “เรื่องจังหวัดนราธิวาสรายงานมาว่าคณะกรรมการอำเภอแวง ออกใบเหยียบย่ำที่ดินให้ราษฎรโดยมิได้ส่งเรื่องให้แผนกป่าไม้ตรวจสอบ” , 14 สิงหาคม 2483.
- ¹¹² สัมภาษณ์ถัน สังข์สุวรรณ และพิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์.

¹¹³ สัมมะโนเกษตรปี 2506 , อ่างใน รัตน เพชรจันทร์ , ยางพารา (พระนคร : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์ , 2514) , หน้า 502 – 503.

¹¹⁴ (2) สร 0201.22/8, เรื่องรายงานการสำรวจเศรษฐกิจของพระสารสาส์นพลขันธ์ (29 พ.ค. – 17 ก.ย. 2477)

¹¹⁵ (3) สร.0201.34/6 หลวงศุภไชยสมโทานขอให้รัฐบาลออกกฎหมายห้ามยางดิบเข้าประเทศ (30 ส.ค. – 30 มี.ค. 2477)

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁷ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด , ตำบลทุ่งหวัง และพริมนันท์รัตน.

¹¹⁸ สัมภาษณ์แอบ อูร์รัตน.

¹¹⁹ สัมภาษณ์พริมนันท์รัตน.

¹²⁰ สัมภาษณ์สวาท ทองรักษ์.

¹²¹ สัมภาษณ์พริมนันท์รัตน และพร้อม ศิริเพชร อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 47/1 ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 20 ตุลาคม 2544.

¹²² เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง.

¹²³ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง.

¹²⁴ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชายู.

¹²⁵ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์.

¹²⁶ สัมภาษณ์พริมนันท์รัตน.

¹²⁷ ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ฝ่ายวิจัยและวางแผน ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด , ตลาดยางธรรมชาติของไทย , 2528 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 17 – 18.

¹²⁸ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชายู.

¹²⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ภูวดล ทรงประเสริฐ , เรื่องเดิม , หน้า 74 – 87.

¹³⁰ สถานการณ์ยางไทยปี 2512 – 2521.

¹³¹ สัมภาษณ์พริมนันท์รัตน.

¹³² สัมภาษณ์สุวิทย์ รัตญา.

¹³³ กค.0301.1.37/88 RUBBER RESTRICTION SCHEME (พ.ศ. 2477 – 2478) , (3) สร.0201.34/3 ออกใบสุทธิแก่ผู้นำยางออกนอกประเทศและเรื่องคูปองยาง (2 มิ.ย.2477 – 4 ม.ค. 2492) และ(3) สร.0201.34/8 เรื่องจำกัดยาง (22 เม.ย. 2478 – 29 มี.ค. 2480) เสถียร ลายลักษณ์ , ประชุมกฎหมายประจำศก (พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล , 2482) , 50(ภาค 1) หน้า 357 – 360.

¹³⁴ ศูนย์วิจัยการยาง , “การส่งเสริมและการพัฒนาสวนยาง ,” (สงขลา : ศูนย์วิจัยการยาง , 2525) , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 1.

¹³⁵ เสถียร ลายลักษณ์ , ผู้รวบรวม , “กฎกระทรวงเกษตรราธิการ ,” ประชุมกฎหมายประจำศก (พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล , 2482) , 50(ภาค 1) , หน้า 361.

¹³⁶ ร.7 – ร.8 ข/296 เรื่อง นายฆ่า นอนัก กับพวกว่าเจ้าพนักงานยางหาดใหญ่ จำคุกปองมิชอบ (8 ส.ค. 2483).

¹³⁷ เรื่องเดิม.

¹³⁸ สร.0201.34/3 , เรื่องเดิม.

¹³⁹ เสถียร ลายลักษณ์ , ประชุมกฎหมายประจำศก , 51 หน้า 627 – 637.

¹⁴⁰ ประชิต รัศมีทัต , “กฎหมายยาง ,” ใน ยางพารา 2517 , หน้า 131 – 132.

¹⁴¹ สงบ ส่งเมือง , เรื่องเดิม , หน้า 71.

¹⁴² วิชิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดิม , หน้า 289.

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 242.

¹⁴⁴ รัตน์ เพชรจันทร์ , เรื่องเดิม , หน้า 596 – 607.

¹⁴⁵ เสวนากลุ่มชาวหาดตำบลพญาขัน.

¹⁴⁶ เสวนากลุ่มชาวหาดตำบลแพรกหา.